

PETRU ȘTEȚCU

SINTEZĂ CARTE

ÎNAINTE DE A FI PREA TÂRZIU

**Carte-avertisment către decidenții lumii pentru pacea omenirii și
salvarea planetei**

**Editura Concordia
2026**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PETRU ȘTEȚCU

/Petrु Ștețcu. - Turnu: Concordia, 2026

Conține bibliografie

ISBN: 978-606-627-313-8

43.1

Editura Concordia Arad

Tel/Fax: 0257-533143; Mobil: 0743-881063

e-mail: office@edituraconcordia.ro; stetcupetru@yahoo.com

web: www. edituraconcordia.ro

Editură înregistrată la Consiliul Național al Cercetării Științifice din
Învățământul Superior

Editor: Petru Ștețcu

Tipărit la: Tipo STAMPA S.R.L. Arad

Tel.: 0257-349004; Mobil 0743-258782

e-mail: stampasrl@yahoo.com

Culegere text: Petru Ștețcu

Corectură: Petru Ștețcu

Machetare: Petru Ștețcu

Procesare PDF: Petru Ștețcu

Coperta: Claudia Rațiu

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin autorilor. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

SINTEZĂ CARTE

PACEA SAU ULTIMUL RĂZBOI

**Sinteză-manifest adresată decidenților și popoarelor lumii pentru
prevenirea conflagrației globale, evitarea catastrofei nucleare și salvarea
Terrei**

CUVÂNT ADRESAT CONȘTIINȚEI LUMII

Această sinteză-manifest nu a fost scrisă pentru a răspândi panică, pentru a transforma neliniștile prezentului într-o profeție inevitabilă a distrugerii sau pentru a adăuga încă o voce alarmistă corului de avertismente care, repetate fără măsură și fără soluții, riscă să obosească societatea și să o împingă spre resemnare, ci pentru a spune, cu luciditate, responsabilitate și respect față de adevăr, că omenirea se apropie de una dintre acele răscruci istorice rare în care numeroase conflicte, rivalități, frustrări, ambiții geopolitice, revoluții tehnologice, dezechilibre economice, crize ecologice și forme de înarmare se pot întâlni într-un singur punct critic, iar deciziile aparent limitate, luate separat de guverne care urmăresc fiecare ceea ce consideră a fi propriul interes legitim, pot forma împreună mecanismul unei catastrofe pe care nimeni nu a dorit-o în mod declarat, dar pe care nimeni nu a avut înțelepciunea, curajul sau puterea de a o opri la timp.

Lumea nu se află în pericol numai pentru că există războaie, deoarece războaiele, din nefericire, au însoțit întreaga istorie a omenirii, ci mai ales pentru că actualele conflicte nu mai pot fi izolate cu ușurință unele de altele, întrucât statele sunt legate prin alianțe militare, dependențe energetice, lanțuri de aprovizionare, sisteme financiare, infrastructuri digitale, rețele de comunicații, sateliți, piețe alimentare și tehnologii strategice care transformă fiecare lovitură aplicată într-o regiune într-o undă de șoc transmisă aproape instantaneu către alte continente; astfel, un incident produs într-o strâmtoare maritimă poate determina creșterea prețului energiei în întreaga lume, blocarea unei rute comerciale poate reduce accesul unor populații îndepărtate la hrană și îngreșăminte, epuizarea stocurilor de armament într-un teatru de

operațiuni poate slăbi capacitatea de descurajare într-un altul, iar o confruntare cibernetică, o eroare algoritmică, o informație falsă sau un atac atribuit în mod greșit poate obliga conducătorii să ia, în numai câteva minute, hotărâri ale căror urmări se vor măsura nu în mandate politice, teritorii sau avantaje strategice, ci în milioane de vieți omenești.

Pericolul cel mai mare nu provine neapărat din existența unui conducător care și-ar propune în mod conștient să declanșeze un război mondial, deoarece istoria arată că marile conflagrații nu au fost întotdeauna rezultatul unui plan unic și riguros de distrugere generală, ci din posibilitatea ca numeroși conducători, generali, strategii și administratori, acționând fiecare în interiorul propriei logici de securitate, de prestigiu, de alianță sau de supraviețuire politică, să adopte succesiv măsuri pe care le consideră prudente, defensive și proporționale, dar care sunt percepute de adversar ca provocări, pregătiri ofensive sau semne de slăbiciune ce trebuie exploatare; în asemenea condiții, mobilizarea unei armate determină mobilizarea alteia, întărirea unei alianțe provoacă apropierea taberei rivale, amplasarea unei arme defensive este interpretată drept pregătire pentru atac, iar fiecare reacție justifică reacția următoare, până când diplomația rămâne fără timp, conducătorii devin prizonierii propriilor promisiuni publice, iar societățile, înfricoșate și manipulate, ajung să considere războiul nu numai inevitabil, ci chiar necesar.

În Europa de Est, războiul din Ucraina menține deschisă posibilitatea unei confruntări directe între Rusia și statele NATO; în Golful Persic, rivalitatea dintre Statele Unite, Iran și puterile regionale poate afecta una dintre principalele artere energetice ale lumii; în Yemen și în Marea Roșie, atacarea transportului maritim poate perturba comerțul dintre Europa și Asia; în Liban, Siria și Irak, actorii statali și organizațiile înarmate se află într-o rețea de conflicte, represalii și loialități care poate extinde rapid orice incident; în jurul Taiwanului, competiția dintre China și Statele Unite poate transforma o dispută istorică și teritorială într-o confruntare pentru dominația strategică a Indo-Pacificului; iar în Peninsula Coreeană, acumularea armelor, tensiunile politice și cooperarea militară dintre state aflate în opoziție cu ordinea occidentală adaugă încă un mecanism de escaladare unei lumi care dispune

de tot mai multe arme, dar de tot mai puține instrumente de încredere, comunicare și control.

Dacă aceste focare ar începe să se influențeze reciproc, lumea nu s-ar confrunta numai cu mai multe războaie regionale desfășurate în același timp, ci cu apariția unui sistem unic de confruntare, în interiorul căruia succesul sau eșecul unei puteri într-o zonă ar modifica imediat raportul de forțe în alta, determinând redirectionarea trupelor, munițiilor, resurselor industriale, informațiilor și sprijinului diplomatic, iar această fuziune treptată ar putea împărți planeta în blocuri ostile, ar putea transforma economiile civile în economii de război, ar putea militariza cercetarea științifică, spațiul cosmic, inteligența artificială și infrastructura digitală și ar putea face ca distincția dintre front și viața obișnuită să dispară, deoarece spitalele, porturile, băncile, centralele electrice, rețelele de apă, sistemele de comunicații și chiar mintea cetățeanului, supusă propagandei și manipulării, ar deveni componente ale aceluiași câmp de luptă global.

Mai grav decât toate acestea este faptul că omenirea a intrat într-o epocă în care războiul dintre marile puteri nu mai poate fi gândit după modelele trecutului, deoarece arsenalele nucleare existente au capacitatea de a distruge centrele fundamentale ale civilizației, iar combinarea armelor atomice cu rachetele hipersonice, sistemele automate de avertizare, inteligența artificială, atacurile cibernetice și timpii de decizie tot mai scurți poate crea împrejurarea în care o eroare tehnică, o interpretare greșită sau o reacție declanșată sub presiunea fricii să nu mai poată fi corectată înainte ca represaliile să devină inevitabile; expresia „război nuclear limitat”, folosită uneori cu o ușurință tulburătoare, ascunde realitatea că nicio putere nu poate garanta oprirea escaladării după prima detonare, nicio graniță nu poate opri radiațiile, nicio armată nu poate apăra clima planetei, iar nicio victorie militară nu poate compensa distrugerea orașelor, prăbușirea agriculturii, contaminarea mediului, dezorganizarea sistemelor sanitare și declanșarea unei foamete care ar putea afecta oameni aflați la mii de kilometri de locul confruntării.

Războiul mondial al secolului al XXI-lea nu ar distruge numai oameni, armate și orașe, ci ar lovi o planetă deja fragilizată de schimbările climatice,

de pierderea biodiversității, de poluare, de degradarea solurilor, de epuizarea unor resurse și de creșterea inegalităților, astfel încât incendiile, bombardamentele, distrugerea instalațiilor industriale, contaminarea apelor, întreruperea producției agricole și deplasarea a milioane de persoane s-ar adăuga secetei, fenomenelor meteorologice extreme și insecurității alimentare, formând o criză planetei în care războiul ar accelera degradarea mediului, iar degradarea mediului ar alimenta noi războaie; din această perspectivă, pacea nu mai poate fi înțeleasă numai ca absență temporară a luptelor dintre state, ci trebuie recunoscută ca o condiție indispensabilă pentru protejarea climei, a hranei, a apei, a sănătății, a dezvoltării economice și a continuității vieții civilizate pe Terra.

Această carte se adresează, înainte de toate, șefilor de stat și de guvern, parlamentarilor, diplomaților, comandanților militari, conducătorilor organizațiilor internaționale și persoanelor care controlează marile resurse economice și tehnologice ale lumii, deoarece puterea lor nu poate fi măsurată numai prin capacitatea de a mobiliza armate, de a impune sancțiuni, de a controla piețe sau de a influența opinia publică, ci mai ales prin capacitatea de a împiedica transformarea forței în distrugere; conducătorul cu adevărat puternic nu este acela care împinge lumea până la marginea prăpastiei pentru a demonstra că nu se teme, ci acela care, fără să abandoneze dreptatea, securitatea sau demnitatea propriului popor, găsește drumul prin care adversarul poate face un pas înapoi fără a fi umilit, negocierile pot începe fără ca dialogul să fie confundat cu predarea, iar pacea poate fi obținută fără sacrificarea celor slabi în numele intereselor celor puternici.

Mesajul se adresează însă și oamenilor de știință care proiectează tehnologiile viitorului, conducătorilor companiilor care pot transforma descoperirile în instrumente de viață sau de moarte, jurnaliștilor care pot lumina adevărul ori pot amplifica ura, intelectualilor și profesorilor care formează conștiința generațiilor, liderilor religioși care trebuie să refuze orice justificare sacră a violenței, precum și cetățenilor obișnuiți, deoarece nicio mare conflagrație nu poate fi pregătită fără acceptarea, tăcerea, frica sau manipularea societăților; omenirea are nevoie de o cultură a păcii care să nu se reducă la declarații ceremoniale, ci să învețe oamenii să recunoască propaganda, să refuze

dezumanizarea adversarului, să ceară transparență asupra deciziilor militare și să înțeleagă că iubirea aproapelui, porunca de a nu ucide, apărarea demnității umane și fericirea atribuită făcătorilor de pace nu sunt simple formule religioase sau idealuri lipsite de forță practică, ci principii fără de care puterea, inteligența și progresul tehnologic se pot întoarce împotriva omului.

Avertismentul acestei lucrări este sever, dar concluzia ei nu trebuie să fie disperarea, deoarece războiul mondial nu reprezintă o lege a naturii, iar distrugerea omenirii nu este înscrisă în destinul planetei, ci poate rezulta numai din decizii omenești care, tocmai pentru că sunt omenești, pot fi oprite, revizuite și înlocuite; există încă diplomatie, drept internațional, memorie istorică, știință, solidaritate, organizații mondiale, societate civilă și conștiință morală, există încă posibilitatea refacerii canalelor de comunicare, a limitării armamentelor, a stabilirii unor reguli pentru inteligența artificială și războiul cibernetic, a protejării infrastructurilor civile, a soluționării negociate a conflictelor și a construirii unei securități comune, dar toate acestea vor deveni eficiente numai dacă liderii lumii vor înțelege că pacea nu este o pauză acordată între două războaie și nici un semn al slăbiciunii, ci cea mai înaltă expresie a lucidității, curajului și responsabilității politice.

De aceea, întrebarea adresată lumii nu este cine ar putea câștiga următorul mare război, cine ar controla anumite teritorii, strâmtori, resurse sau centre de putere și nici care alianță ar reuși să supraviețuiască mai mult decât adversarul său, ci dacă, după folosirea tuturor mijloacelor de distrugere acumulate, ar mai exista o lume în care victoria să poată fi sărbătorită, dacă ar mai exista orașe funcționale, ecosisteme capabile să susțină viața, instituții care să păstreze memoria omenirii și copii cărora să le fie transmis rezultatul acelei victorii; în fața acestei întrebări, toate orgoliile geopolitice devin neînsemnate, toate frontierele devin fragile, iar toate popoarele se descoperă unite prin aceeași vulnerabilitate fundamentală, deoarece avem ideologii diferite, istorii diferite, credințe diferite și interese adesea opuse, dar avem o singură planetă, o singură civilizație umană și un singur viitor pe care îl putem salva sau pierde împreună.

PARTEA I

LUMEA LA MARGINEA PRĂPASTIEI

Cum pot conflictele regionale să se transforme într-un singur război mondial

Lumea se află la marginea prăpastiei nu pentru că războiul mondial ar fi fost deja hotărât într-o încăpere secretă, nu pentru că marile puteri ar urmări în mod necesar distrugerea reciprocă și nici pentru că diplomația și rațiunea și-ar fi pierdut definitiv orice influență asupra cursului istoriei, ci pentru că sistemul internațional a devenit atât de tensionat, de fragmentat, de militarizat și de interdependent, încât un număr tot mai mare de conflicte regionale, tratate de fiecare guvern ca probleme separate, pot începe să se alimenteze reciproc, să consume aceleași resurse strategice, să activeze obligații de alianță, să modifice raporturile de putere în regiuni îndepărtate și să creeze, prin acumularea unor decizii aparent prudente, o situație pe care niciun conducător nu o mai poate controla singur; prăpastia nu trebuie înțeleasă, așadar, ca un loc precis în care omenirea va cădea inevitabil la o dată cunoscută, ci ca o succesiune de praguri politice, militare, economice, tehnologice și psihologice, dintre care fiecare pare suportabil atunci când este analizat izolat, dar care, traversate unul după altul, pot conduce lumea dincolo de punctul în care retragerea mai este posibilă fără pierderi uriașe, umilințe publice sau riscul prăbușirii unor regimuri.

Marile războaie se nasc rareori în momentul în care prima armă este folosită, deoarece focul care devine vizibil pe câmpul de luptă este precedat de ani întregi de neîncredere, propagandă, înarmare, încălcare a tratatelor, sancțiuni, exerciții militare, amenințări, revendicări teritoriale, intervenții indirecte și demonizare a adversarului, iar atunci când această pregătire materială și psihologică ajunge la maturitate, un incident care altădată ar fi putut fi soluționat prin negociere devine dovada pe care fiecare tabără o aștepta pentru a confirma că inamicul nu înțelege decât limbajul forței; conducătorii

se tem să nu pară slabi, militarii avertizează că nefolosirea imediată a unui avantaj poate duce la pierderea lui, presa cere reacții rapide, cetățenii sunt convinși că onoarea națională a fost atacată, aliații solicită solidaritate, iar diplomații, care ar avea nevoie de timp, discreție și libertatea de a formula compromisuri, sunt obligați să lucreze într-un climat în care orice concesie este prezentată drept capitulare, orice ezitare drept lașitate și orice încercare de înțelegere a adversarului drept trădare.

Comparația cu anul 1914 trebuie folosită cu prudență, deoarece lumea de astăzi nu este identică Europei de la începutul secolului al XX-lea, iar existența Organizației Națiunilor Unite, experiența celor două războaie mondiale, instituțiile internaționale, integrarea economică, comunicațiile instantanee și memoria catastrofei nucleare oferă instrumente de prevenire care nu existau atunci în aceeași formă, însă mecanismul profund al escaladării rămâne neliniștitor de asemănător: statele se înarmează pentru a se simți mai sigure, adversarii percep această înarmare ca pe o amenințare, alianțele sunt întărite pentru a descuraja agresiunea, tabăra opusă răspunde prin propriile parteneriate, planurile militare sunt elaborate pentru situații considerate improbabile, dar simpla lor existență creează presiunea de a fi aplicate rapid atunci când izbucnește o criză, iar deciziile care par raționale din perspectiva fiecărei capitale produc împreună un rezultat irațional pentru întreaga omenire.

Primul mare focar al acestei posibile conflagrații este războiul din Ucraina, care nu reprezintă numai un conflict teritorial și nici numai o confruntare între două state, ci un punct de întâlnire între securitatea Rusiei, dreptul Ucrainei la suveranitate, credibilitatea angajamentelor occidentale, viitorul NATO, ordinea europeană și principiul potrivit căruia frontierele nu pot fi modificate prin forță, iar prelungirea sa amplifică în fiecare an riscul ca diferența dintre sprijinul acordat unui stat atacat și participarea directă la război să devină tot mai greu de stabilit; pe măsură ce armele devin mai sofisticate, distanța la care pot lovi crește, instructorii, specialiștii, sistemele de informații și infrastructurile militare ale mai multor state ajung să contribuie la desfășurarea operațiunilor, iar posibilitatea unei lovituri greșit orientate, a unui incident de frontieră sau a unei interpretări eronate capătă o

gravitate pe care declarațiile politice liniștitoare nu o pot elimina, motiv pentru care apelurile repetate ale Organizației Națiunilor Unite la protejarea civililor și la reluarea eforturilor diplomatice nu sunt simple formule protocolare, ci avertismente că războiul nu poate fi lăsat să evolueze numai după logica armelor.

Pericolul european crește mai ales atunci când conflictul din Ucraina este privit în legătură cu alte teatre de operațiuni, deoarece Statele Unite și aliații lor nu dispun de resurse nelimitate, iar sistemele de apărare aeriană, munițiile de precizie, rachetele, sateliții, capacitățile logistice, mijloacele de supraveghere și atenția politică trebuie împărțite între Europa, Orientul Mijlociu și Indo-Pacific; dacă o criză majoră ar izbucni în Golful Persic sau în jurul Taiwanului, fiecare sistem militar redirectionat spre un nou front ar modifica echilibrul pe frontul european, iar conducerea rusă ar putea interpreta această dispersare ca pe o oportunitate de a intensifica presiunea, în timp ce guvernele europene, temându-se de slăbirea Ucrainei și de apropierea pericolului de propriile frontiere, ar putea trece gradual de la furnizarea armamentului la implicarea prin unități specializate, apărare antiaeriană, informații, logistică și, în cele din urmă, trupe, fără ca vreuna dintre părți să fi luat într-o singură zi decizia explicită de a începe un război între Rusia și NATO.

Al doilea mare centru de pericol se află în Golful Persic, unde rivalitatea dintre Iran, Statele Unite, Israel și puterile regionale se intersectează cu securitatea energetică a lumii, cu programul nuclear iranian, cu activitatea organizațiilor susținute din exterior și cu libertatea de navigație prin Strâmtoarea Ormuz, iar caracterul exploziv al acestei zone rezultă tocmai din suprapunerea unor probleme care nu pot fi soluționate exclusiv prin superioritate militară; o putere poate distruge instalații, poate ocupa poziții, poate intercepta rachete și poate lovi baze, dar nu poate înlătura prin bombardament geografia, memoria istorică, identitățile politice, frica reciprocă și resentimentele acumulate, după cum nu poate garanta că loviturile împotriva unor obiective nucleare sau energetice nu vor produce efecte radiologice, economice și politice dincolo de teritoriul statului atacat, motiv pentru care Agenția Internațională pentru Energie Atomică a cerut

reținere maximă, a avertizat asupra consecințelor posibile ale atacării instalațiilor nucleare și a afirmat fără echivoc că soluția de durată trebuie căutată la masa diplomației și a negocierilor.

Orice perturbare majoră a Strâmtorii Ormuz ar depăși imediat limitele confruntării regionale, deoarece prin această zonă trec fluxuri energetice de care depind economii aflate la mii de kilometri distanță, iar reducerea transportului de petrol și gaze ar determina creșterea prețurilor, ar afecta producția industrială, transportul aerian și terestru, agricultura, prețul alimentelor și stabilitatea monedelor, transformând confruntarea militară într-o criză socială mondială; statele dependente de energie ar fi obligate să își protejeze aprovizionarea, marile puteri navale ar fi presate să intervină pentru menținerea navigației, producătorii alternativi ar dobândi o influență sporită, iar populațiile deja afectate de inflație și inegalitate ar putea reacționa prin proteste, instabilitate politică și radicalizare, ceea ce demonstrează că într-o lume interdependentă o strâmtoare aparent îndepărtată poate deveni punctul în care se întâlnesc securitatea militară, economia globală și supraviețuirea cotidiană a milioane de familii; analiza publicată de Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare asupra perturbărilor din Ormuz subliniază tocmai propagarea acestor efecte dincolo de regiune.

Al treilea focar, strâns legat de cel iranian, se întinde de-a lungul Yemenului, Golfului Aden, strâmtorii Bab el-Mandeb și Mării Roșii, unde un conflict intern prelungit, rivalitățile regionale și capacitatea unor actori înarmați de a ataca nave comerciale au transformat una dintre principalele căi de legătură dintre Asia și Europa într-un spațiu al nesiguranței, iar navele redirecționate în jurul Africii parcurg trasee mai lungi, consumă mai mult combustibil, plătesc asigurări mai costisitoare și întârzie livrările, astfel încât efectele unui atac produs într-o zonă restrânsă ajung în prețul bunurilor cumpărate de cetățeni din țări care nu participă la conflict; persistența acestei vulnerabilități a fost consemnată și de evaluările UNCTAD privind transportul maritim, care au arătat că navele continuau să evite Canalul Suez, confirmând că războiul modern poate lovi economia mondială fără să cucerească un singur kilometru de teritoriu din afara regiunii în care se desfășoară.

Al patrulea focar cuprinde Libanul, Siria și Irakul, spațiu în care suveranitatea statelor este adesea slăbită de existența formațiunilor înarmate, de intervențiile externe, de rivalitățile confesionale, de frontierele fragile și de moștenirea unor războaie care nu s-au încheiat printr-o reconciliere autentică, ci au fost mai curând suspendate, fragmentate sau transformate; aici, o lovitură împotriva unei grupări poate fi interpretată drept atac asupra statului care o susține, o operațiune prezentată ca măsură defensivă poate provoca represalii asupra bazelor unei alte puteri, iar represaliile pot atrage intervenția aliaților, astfel încât responsabilitatea devine neclară, frontul se deplasează rapid, iar distincția dintre război intern, conflict regional și confruntare internațională dispare treptat, lăsând populația civilă captivă între actori care își justifică fiecare violența prin violența precedentă.

Al cincilea focar se află în jurul Taiwanului și al vestului Pacificului, unde interesul Chinei pentru realizarea unității teritoriale se întâlnește cu voința populației insulei de a-și păstra propriul sistem politic, cu interesul Statelor Unite de a împiedica modificarea forțată a echilibrului regional, cu preocupările de securitate ale Japoniei și Australiei și cu importanța economică a rutelor maritime și a industriei tehnologice taiwaneze; o blocadă, un incident naval, o coliziune aeriană, un exercițiu militar interpretat ca pregătire pentru invazie sau o declarație politică percepută drept modificare unilaterală a statutului existent ar putea declanșa o succesiune de reacții în care fiecare parte ar susține că răspunde unei provocări, iar mobilizarea forțelor navale și aeriene americane în Pacific ar reduce capacitatea Washingtonului de a acționa în Europa și Orientul Mijlociu, oferind altor puteri impresia că s-a deschis o fereastră temporară în care își pot atinge obiectivele înainte ca adversarul să își refacă libertatea de acțiune.

În acest punct începe adevărata fuziune a conflictelor, deoarece Rusia ar avea interesul ca Statele Unite să fie ocupate în Orientul Mijlociu și în Pacific, China ar beneficia de consumarea resurselor americane și europene în alte regiuni, Iranul ar putea considera că presiunea exercitată asupra rutelor energetice și comerciale obligă adversarii să își disperseze forțele, Coreea de Nord ar putea furniza sprijin militar în schimbul tehnologiei, resurselor și protecției politice, iar statele occidentale ar fi constrânse să susțină simultan

securitatea Europei, libertatea navigației, protecția aliaților din Orientul Mijlociu și echilibrul Indo-Pacificului; ceea ce pentru fiecare actor ar reprezenta o oportunitate limitată de a-și îmbunătăți poziția ar produce, la nivelul sistemului internațional, o spirală de acțiuni și reacții care ar uni fronturile fără să fie necesară semnarea unui tratat oficial între toate statele participante.

Un război mondial contemporan nu ar trebui, prin urmare, să semene cu imaginea clasică a două alianțe perfect definite, care își declară formal război într-o anumită zi și mobilizează toate forțele sub comandamente unitare, deoarece el ar putea apărea ca o rețea de conflicte juridic separate, dar strategic interdependente, în care unele state luptă direct, altele furnizează armament, informații și finanțare, unele atacă infrastructuri digitale fără a-și recunoaște implicarea, altele folosesc sancțiuni, blocade, sabotaje, presiuni comerciale, campanii informaționale și organizații interpușe, iar populațiile pot continua pentru o vreme să creadă că țările lor nu se află cu adevărat în război, deși economia, industria, tehnologia, administrația și spațiul informațional au fost deja mobilizate în vederea confruntării.

Alianțele, create pentru a descuraja agresiunea și pentru a proteja statele care singure nu s-ar putea apăra, pot deveni în asemenea împrejurări atât instrumente ale stabilității, cât și mecanisme de transmitere a conflictului, deoarece un stat membru se poate considera obligat să răspundă pentru păstrarea credibilității întregii alianțe, chiar dacă incidentul inițial este ambiguu, iar adversarul, temându-se că amânarea reacției îi va reduce șansele, poate decide să lovească preventiv baze, porturi, sisteme radar sau centre logistice aflate pe teritoriul altor state; astfel, războiul se extinde nu numai prin ambiția de cucerire, ci și prin frica de abandon, prin obligația solidarității, prin presiunea reputației și prin convingerea că o reacție rapidă va împiedica un rău mai mare, deși tocmai această reacție poate produce răul pe care pretinde că îl previne.

La aceste mecanisme se adaugă fragilitatea psihologică a conducerii politice în perioade de criză, deoarece decidenții nu acționează într-un spațiu abstract al raționalității perfecte, ci sunt influențați de orgoliu, oboseală, informații

incomplete, rivalități interne, apropierea alegerilor, presiunea generalilor, teama de pierdere a puterii, amintirea unor umilințe istorice și dorința de a nu fi acuzați că au cedat; un conducător care a promis public victoria totală își reduce singur libertatea de negociere, un guvern care și-a prezentat adversarul drept răul absolut nu mai poate explica ușor cetățenilor de ce discută cu acesta, iar o societate bombardată zilnic cu imagini ale atrocităților poate ajunge să ceară represalii nelimitate, fără să mai distingă între vinovăția conducerii adverse și existența oamenilor obișnuiți care trăiesc sub autoritatea ei.

Războiul informațional poate accelera această pierdere a controlului, întrucât o înregistrare falsificată, o imagine scoasă din context, un mesaj atribuit unui conducător sau un atac cibernetic prezentat prematur ca act al unui anumit stat poate provoca reacții înainte ca adevărul să fie stabilit, iar inteligența artificială, care poate analiza date și sprijini detectarea amenințărilor, poate în același timp multiplica dezinformarea, automatiza propaganda și oferi decidenților recomandări construite pe informații incomplete ori manipulate; dacă timpul de verificare se reduce, iar presiunea de a răspunde crește, avantajul tehnologic nu mai garantează înțelepciunea, ci poate permite unei erori să circule mai repede decât capacitatea oamenilor de a o corecta.

Deasupra tuturor acestor riscuri se află amenințarea nucleară, deoarece fiecare confruntare în care participă direct sau indirect puteri nucleare conține posibilitatea ca o înfrângere convențională, o amenințare asupra regimului politic, distrugerea unor capacități strategice ori interpretarea greșită a unui atac să determine ridicarea nivelului de alertă și pregătirea unor opțiuni considerate anterior de neconceput; evaluarea SIPRI din 2026 arată că statele se bazează tot mai mult pe armele nucleare ca instrumente ale puterii naționale, în timp ce riscurile de calcul greșit și escaladare cresc, transparența se reduce, dialogul strategic slăbește, iar arsenalele sunt modernizate, ceea ce înseamnă că omenirea nu se îndepărtează de marginea prăpastiei nucleare, ci riscă să se obișnuiască periculos cu apropierea ei.

Momentul în care mai multe conflicte devin un singur război nu va fi neapărat anunțat printr-o declarație solemnă și nu va putea fi identificat cu

ușurință nici măcar de istoricii viitorului, deoarece fuziunea se poate produce gradual, atunci când armele destinate unui front sunt mutate pe altul, când statele încep să lovească infrastructura economică a susținătorilor adversarului, când sancțiunile sunt însoțite de blocaje, când atacurile cibernetice întrerup serviciile civile, când militarii unor alianțe rivale se confruntă direct, chiar dacă pentru scurt timp, și când conducătorii ajung la concluzia că nu mai pot pierde într-o regiune fără a-și compromite poziția în toate celelalte; din acel moment, negocierea fiecărei crize separat devine tot mai dificilă, deoarece concesiile făcute într-un teatru este evaluată prin efectele pe care le poate avea asupra credibilității globale, iar pacea locală este sacrificată pentru menținerea unei poziții generale de forță.

Tocmai de aceea, prevenirea conflagrației trebuie să înceapă înainte ca războaiele să fuzioneze, prin păstrarea canalelor directe dintre adversari, separarea deliberată a dosarelor regionale, stabilirea unor limite clare pentru intervenția alianțelor, protejarea rutelor comerciale fără transformarea lor în pretexte pentru schimbarea regimurilor, reluarea negocierilor privind controlul armamentelor, crearea unor protocoale pentru incidentele cibernetice, aeriene și maritime și acceptarea principiului că niciun stat nu poate obține securitate absolută într-o lume în care toți ceilalți se simt amenințați; pacea durabilă nu poate fi construită nici prin capitularea necondiționată a celor slabi, nici prin umilirea celor puternici și nici prin înghețarea nedreptăților, ci printr-un proces dificil în care drepturile popoarelor, suveranitatea statelor, nevoile legitime de securitate, protecția civililor și responsabilitatea pentru încălcarea legii sunt așezate într-o ordine negociată, verificabilă și susținută internațional.

Lumea nu a trecut încă în mod inevitabil dincolo de punctul fără întoarcere, însă fiecare zi în care limbajul forței înlocuiește dialogul, fiecare tratat abandonat, fiecare canal diplomatic închis, fiecare armă nouă prezentată drept garanție supremă a siguranței și fiecare popor învățat să vadă în alt popor un dușman lipsit de chip și de drepturi ne apropie de acel moment, motiv pentru care adevăratul realism nu constă în pregătirea resemnată a ultimului război, ci în înțelegerea faptului că nicio mare putere nu va putea administra singură ruinele unei lumi interdependente, că nicio alianță nu va

putea apăra clima și ecosistemele împotriva efectelor unei conflagrații planetare și că nicio victorie nu va mai avea sens dacă prețul ei va fi distrugerea locului în care învingătorii și învinșii ar fi trebuit să trăiască împreună.

PARTEA A II-A

CELE CINCI FOCURI ALE LUMII

Ucraina, Golful Persic, Yemenul și Marea Roșie, Orientul Mijlociu extins și Taiwanul

Cele cinci focuri ale lumii nu trebuie privite ca niște conflicte identice, nu au aceleași origini istorice, nu implică aceleași forme de responsabilitate și nu pot fi soluționate prin aplicarea mecanică a unei singure formule diplomatice, însă ele sunt unite prin faptul că se desfășoară în regiuni de importanță strategică excepțională, implică direct sau indirect mari puteri militare, activează alianțe, consumă resurse comune, influențează piețele energetice și comerciale și pot transforma un incident local într-o criză internațională; analiza riscului lor de extindere nu înseamnă relativizarea dreptului internațional, confundarea agresorului cu victima sau abandonarea obligației de a apăra populațiile amenințate, ci înțelegerea lucidă a faptului că dreptatea, dacă este urmărită prin mijloace care distrug lumea în care ar trebui să fie restabilită, riscă să rămână fără oameni, instituții și societăți care să se mai poată bucura de ea.

Primul foc: Ucraina și viitorul securității europene

Războiul din Ucraina reprezintă una dintre cele mai grave rupturi ale ordinii europene contemporane, deoarece a readus în centrul continentului invazia, ocupația, distrugerea orașelor, deplasarea populațiilor, atacarea infrastructurilor și confruntarea indirectă dintre state care dețin cele mai mari

arsenale nucleare ale planetei, iar gravitatea sa nu poate fi redusă la o dispută între sfere de influență, întrucât în centrul conflictului se află dreptul unui popor de a-și păstra existența politică, suveranitatea, teritoriul și libertatea de a-și decide orientarea; în același timp, prevenirea extinderii războiului cere înțelegerea percepțiilor strategice care influențează comportamentul tuturor părților, fără ca înțelegerea lor să devină justificare, deoarece Rusia invocă propria securitate, raportarea istorică la spațiul postsovietic și apropierea infrastructurilor NATO, Ucraina consideră că însăși supraviețuirea sa națională este pusă în pericol, iar statele occidentale privesc rezistența ucraineană ca pe o apărare a principiului potrivit căruia frontierele nu pot fi modificate prin forță.

Pericolul transformării acestui război într-o confruntare directă între Rusia și NATO crește pe măsură ce durata conflictului estompează limitele dintre sprijin și participare, deoarece furnizarea de muniții și echipamente este urmată de instruire, întreținere, informații, coordonare tehnologică și utilizarea unor sisteme cu rază tot mai mare de acțiune, iar fiecare etapă este justificată prin nevoia de a răspunde escaladării precedente, astfel încât părțile pot avansa treptat către o implicare pe care ar fi respins-o dacă ar fi fost propusă integral la început; o rachetă care lovește accidental teritoriul unui stat membru NATO, un avion doborât într-o zonă disputată, atacarea unei infrastructuri logistice aflate dincolo de frontiera ucraineană, sabotarea unui cablu submarin sau atribuirea greșită a unui atac cibernetic pot crea presiunea unei reacții rapide, iar conducătorii ar putea ajunge să decidă sub imperiul emoției și al credibilității politice înainte ca împrejurările reale să fie clarificate.

Prelungirea războiului produce și o modificare profundă a societăților implicate, întrucât pierderile umane, distrugerile, mobilizarea, propaganda, sancțiunile și sacrificiile economice întăresc treptat convingerea că orice compromis ar face inutile suferințele deja suportate, iar fiecare tabără devine prizoniera propriului trecut recent, considerând că trebuie să continue lupta pentru a justifica viețile pierdute; acest mecanism moral este unul dintre cele mai periculoase, deoarece transformă memoria victimelor, care ar trebui să determine oprirea suferinței, într-un argument pentru continuarea ei, în timp

ce obiectivele politice devin tot mai ambițioase, iar spațiul unei soluții acceptabile se restrânge până când pacea pare posibilă numai prin capitularea totală a uneia dintre părți.

O pace durabilă nu poate fi construită prin simpla impunere a tăcerii armelor, dacă aceasta lasă neatacate cauzele conflictului, nesoluționată problema teritoriilor, neprotejate populațiile și neclarificat viitorul securității europene, dar nici nu poate fi amânată până la obținerea unei victorii perfecte, ale cărei costuri ar putea deveni incompatibile cu supraviețuirea celor în numele cărora este purtat războiul; este necesar un proces gradual, care să înceapă prin protejarea infrastructurilor civile, schimbul prizonierilor, returnarea persoanelor deportate, stabilirea unor zone de siguranță, reducerea atacurilor cu rază lungă, crearea unor mecanisme internaționale de verificare și deschiderea negocierilor asupra garanțiilor de securitate, fără a confunda armistițiul cu rezolvarea definitivă și fără a transforma negocierile într-o legitimare automată a faptului împlinit. În iunie 2026, reprezentanții ONU au avertizat că războiul ajunsese la cel mai mortal moment din ultimii patru ani și au cerut încetarea focului și revenirea la diplomatie, ceea ce arată că soluția politică nu mai poate fi tratată ca o concesie acordată după victoria militară, ci ca instrumentul prin care victoria morții asupra ambelor popoare trebuie împiedicată.

Al doilea foc: Golful Persic, Iranul și confruntarea pentru energie și securitate

Golful Persic concentrează într-un spațiu relativ restrâns unele dintre cele mai periculoase tensiuni ale lumii, deoarece aici se întâlnesc rivalitatea dintre Iran și Statele Unite, confruntarea dintre Iran și Israel, competiția pentru influență între puterile regionale, problema programului nuclear iranian, prezența bazelor militare străine, activitatea formațiunilor înarmate sprijinite din exterior și dependența economiei mondiale de circulația resurselor energetice, astfel încât orice conflict riscă să depășească imediat obiectivele declarate de participanți; o operațiune prezentată drept lovitură limitată împotriva unei instalații, o ripostă asupra unei baze, atacarea unui petrolier sau blocarea temporară a unei strâmtori pot atrage represalii, iar represaliile

pot transforma o acțiune concepută pentru restabilirea descurajării într-un război pentru supraviețuirea regimurilor și reconfigurarea întregului Orient Mijlociu.

Strâmtoarea Ormuz nu este numai un punct geografic aflat între Iran și Peninsula Arabică, ci una dintre arterele prin care circulă energia necesară funcționării economiei mondiale, iar închiderea, minarea, blocarea sau transformarea ei într-un spațiu permanent nesigur ar provoca efecte care s-ar transmite din porturi către rafinării, din rafinării către industrie și transporturi, din prețul combustibilului către agricultură și hrană, iar de acolo către nivelul de trai și stabilitatea politică a statelor; într-o asemenea situație, guverne care nu au nicio legătură directă cu originile conflictului ar fi presate să participe la protejarea navigației, statele importatoare ar concura pentru resurse, prețurile ar crește, economiile fragile ar suporta cele mai grele consecințe, iar nemulțumirea socială ar putea produce alte crize, demonstrând că războiul din Golful Persic nu ar rămâne un război al Golfului, ci ar pătrunde prin costuri, lipsuri și instabilitate în viața de zi cu zi a întregii lumi.

Problema nucleară amplifică toate celelalte pericole, deoarece neîncrederea dintre Iran și adversarii săi creează o logică în care fiecare parte consideră că timpul lucrează împotriva ei, conducând la tentația loviturii preventive, la dispersarea și protejarea instalațiilor, la reducerea transparenței și la slăbirea inspecțiilor, deși tocmai verificarea internațională reprezintă mijlocul prin care temerile pot fi transformate în informații controlabile; atacarea unor instalații nucleare nu garantează eliminarea cunoștințelor, materialelor și capacităților tehnice, dar poate determina accelerarea programelor clandestine, retragerea din angajamentele de neproliferare, apariția riscurilor radiologice și declanșarea unei curse regionale în care alte state vor considera că propria securitate depinde de dobândirea aceleiași capacități.

Soluția nu poate consta nici în acceptarea proliferării, nici în repetarea nelimitată a loviturilor militare și sancțiunilor care nu produc un acord verificabil, ci într-o arhitectură regională construită gradual, prin revenirea inspectorilor, definirea limitelor tehnice, garantarea utilizării pașnice a energiei nucleare, ridicarea etapizată și reversibilă a sancțiunilor în schimbul

respectării obligațiilor, stabilirea unor mecanisme de neagresiune și includerea tuturor puterilor regionale într-un dialog asupra securității Golfului; Agenția Internațională pentru Energie Atomică a subliniat că atacurile asupra instalațiilor nucleare pot avea consecințe grave dincolo de frontiere și că asigurarea pe termen lung a neproliferării impune revenirea la diplomatie și negocieri, reafirmând un adevăr pe care conducătorii nu au dreptul să îl ignore: forța poate amâna o problemă nucleară, dar numai un acord riguros, verificabil și respectat o poate soluționa.

Al treilea foc: Yemenul, Marea Roșie și poarta comercială dintre continente

Războiul din Yemen demonstrează cât de ușor poate o confruntare internă, alimentată de diviziuni politice, religioase, tribale și regionale, să devină instrumentul rivalității dintre puteri mai mari, iar în spatele expresiilor strategice despre influență, securitate maritimă și echilibru regional se află o populație care a suportat ani de bombardamente, foamete, epidemii, deplasări și prăbușirea serviciilor publice; conflictul nu poate fi înțeles numai prin raportarea la mișcarea Houthi, la guvernul recunoscut internațional, la Iran, Arabia Saudită sau Statele Unite, deoarece orice soluție care urmărește exclusiv neutralizarea militară a unui actor, fără reconstruirea statului, împărțirea legitimă a puterii, integrarea comunităților și refacerea economiei, va reproduce condițiile care au făcut posibilă apariția și consolidarea formațiunilor armate.

Importanța globală a Yemenului rezultă din apropierea de Bab el-Mandeb, strâmtoarea care leagă Oceanul Indian și Golful Aden de Marea Roșie, Canalul Suez și Marea Mediterană, iar capacitatea de a amenința navele comerciale transformă un actor regional într-o forță capabilă să afecteze fluxurile economice dintre Asia, Africa și Europa; fiecare navă redirecționată în jurul Capului Bunei Speranțe înseamnă o călătorie mai lungă, mai mult combustibil, costuri mai ridicate, întârzieri și presiuni suplimentare asupra mediului, iar aceste costuri nu sunt suportate numai de marile companii, ci

sunt transferate asupra producătorilor, magazinelor și consumatorilor, ceea ce face ca un conflict îndepărtat de marile capitale să pătrundă în prețul hranei, al energiei și al bunurilor de bază.

Răspunsul militar la atacurile asupra navigației poate fi justificat prin necesitatea protejării echipajelor, a dreptului internațional și a comerțului, însă loviturile repetate, dacă nu sunt însoțite de un proces politic, pot consolida discursul organizațiilor înarmate, pot transforma intervenția externă în instrument de recrutare și pot extinde lista țintelor, astfel încât fiecare operațiune concepută pentru restabilirea siguranței să producă o nouă etapă a insecurității; în iulie 2026, Consiliul de Securitate a prelungit mecanismul de raportare asupra atacurilor Houthi împotriva navelor comerciale, iar dezbaterile au demonstrat existența unor interpretări diferite asupra cauzelor și mijloacelor de răspuns, dar și recunoașterea faptului că Marea Roșie trebuie păstrată ca spațiu al navigației și cooperării internaționale.

Pacea în Marea Roșie nu poate fi separată de pacea din Yemen și nici pacea din Yemen nu poate fi desprinsă de încetarea confruntărilor mai largi din Orientul Mijlociu, deoarece securizarea unei strâmțori fără rezolvarea conflictului de pe țărm poate proteja temporar navele, dar nu înlătură sursa violenței, după cum negocierea între marile puteri fără participarea comunităților yemenite poate produce o înțelegere geopolitică lipsită de legitimitate internă; soluția trebuie să cuprindă încetarea atacurilor asupra transportului civil, garanții pentru libertatea navigației, un armistițiu verificabil, distribuirea ajutorului umanitar, plata salariilor, refacerea instituțiilor și un proces politic în care puterea să nu mai fie câștigată exclusiv prin forța armelor.

Al patrulea foc: Libanul, Siria și Irakul - un singur spațiu al confruntărilor suprapuse

Libanul, Siria și Irakul formează un spațiu geopolitic în care conflictele locale au fost suprapuse peste rivalitățile dintre Iran, Israel, Statele Unite, Rusia, Turcia, statele arabe și numeroase organizații armate, iar rezultatul acestei acumulări este o regiune în care suveranitatea oficială coexistă cu

centre alternative de putere, frontierele sunt traversate de arme, combatanți și rețele logistice, iar o lovitură produsă într-un stat poate primi răspuns în altul; această structură face posibilă desfășurarea unui război indirect îndelungat, dar creează și riscul ca actorii principali să ajungă la confruntare directă atunci când pierderile, prestigiul sau presiunile interne nu le mai permit să limiteze represaliile.

Libanul se află într-o poziție deosebit de fragilă, deoarece instituțiile statului, societatea plurală, dificultățile economice, prezența Hezbollah și apropierea de Israel transformă orice escaladare într-un pericol pentru însăși continuitatea țării, iar populația libaneză ajunge să suporte consecințele unor decizii luate atât în interiorul frontierelor sale, cât și în capitale străine; Siria, devastată de un conflict îndelungat, rămâne vulnerabilă la intervenții, tensiuni teritoriale și activitatea unor forțe externe, în timp ce Irakul încearcă să păstreze un echilibru între relațiile cu Statele Unite, legăturile cu Iranul, instituțiile proprii și grupările armate care beneficiază de autonomie politică și militară, astfel încât fiecare dintre aceste state poate deveni, fără voința majorității cetățenilor săi, o extensie a războaielor purtate de alții.

Costul uman al acestei arhitecturi este ascuns adesea în spatele limbajului despre ținte, capacități, coridoare și descurajare, deși în realitate loviturile asupra infrastructurii, deplasările populației, pierderea locuințelor și întreruperea educației și a serviciilor medicale slăbesc societățile pentru generații; după escaladarea conflictului din Liban din martie 2026, peste un milion de persoane au fost obligate să își părăsească locuințele, potrivit informațiilor publicate de organismele ONU, ceea ce arată că expresia aparent tehnică „extindere regională” înseamnă pentru oamenii obișnuiți pierderea casei, despărțirea familiei și repetarea unui exil pe care mulți îl mai trăiseră.

Soluția nu poate fi găsită prin menținerea permanentă a statelor slabe, prin acceptarea armatelor paralele sau prin transformarea suveranității într-o simplă formulă diplomatică, dar nici prin operațiuni militare care distrug instituțiile ce ar trebui ulterior să restabilească ordinea, ci printr-un proces regional în care Libanul, Siria și Irakul să nu mai fie tratate ca table de șah,

retragerea sau limitarea forțelor externe să fie negociată și verificată, organizațiile înarmate să fie integrate sau dezarmate în cadrul unor acorduri politice legitime, frontierele să fie securizate fără izolarea populațiilor, iar reconstrucția economică să ofere cetățenilor o alternativă la dependența față de rețelele militare și clientelare; adevărata suveranitate nu se obține numai prin îndepărtarea influenței străine, ci și prin construirea unui stat capabil să protejeze, să reprezinte și să servească întreaga populație.

Al cincilea foc: Taiwanul și confruntarea pentru Indo-Pacific

Taiwanul reprezintă poate cel mai periculos exemplu al unei dispute în care istoria, identitatea, dreptul, prestigiul național, competiția dintre marile puteri și economia tehnologică mondială se întâlnesc într-un spațiu geografic restrâns, deoarece Beijingul consideră reunificarea un obiectiv istoric și susține că Taiwanul face parte din China, în timp ce autoritățile de la Taipei apără sistemul democratic, modul de viață și capacitatea populației de a-și decide viitorul, iar Statele Unite, deși urmează propria politică privind existența unei singure Chine, mențin relații neoficiale cu Taiwanul și acordă o importanță strategică majoră păcii și stabilității strâmtorii; riscul apare din faptul că fiecare parte definește diferit statu-quo-ul și poate considera că acțiunile defensive ale celeilalte reprezintă pași către modificarea lui.

Poziția oficială a Republicii Populare Chineze afirmă că reunificarea pașnică reprezintă opțiunea preferată, dar păstrează posibilitatea folosirii altor mijloace împotriva separării și a intervenției externe, în timp ce conducerea Taiwanului declară că urmărește menținerea statu-quo-ului, consolidarea capacității de autoapărare și reluarea dialogului pe baza egalității și demnității; aceste poziții conțin încă un spațiu pentru pace, deoarece ambele invocă stabilitatea și dialogul, dar acest spațiu se poate restrânge dacă exercițiile militare, incursiunile, sancțiunile, declarațiile politice, vânzările de armament și competiția dintre China și Statele Unite sunt interpretate exclusiv prin logica pregătirii războiului.

Un conflict în jurul Taiwanului ar avea consecințe incomparabil mai mari decât dimensiunea insulei, deoarece ar implica două dintre cele mai puternice

state ale lumii, ar afecta Japonia și alte țări din regiune, ar perturba rutele maritime ale Indo-Pacificului, ar lovi industria semiconductorilor și ar obliga Statele Unite să transfere spre Pacific forțe navale, aeriene, logistice și informaționale necesare și în Europa ori Orientul Mijlociu; chiar și o blocadă fără invazie ar putea provoca o criză economică mondială, iar încercarea de străpungere a acesteia ar crea împrejurarea în care nave și avioane aparținând unor puteri nucleare s-ar confrunta direct, într-un mediu în care timpul de decizie ar fi foarte scurt, iar retragerea ar putea fi prezentată de fiecare guvern drept o umilință strategică.

Pacea în Strâmtoarea Taiwan nu poate fi garantată numai prin înarmare, deși descurajarea poate împiedica tentația unei acțiuni rapide, deoarece acumularea nelimitată de forțe produce și riscul accidentului, al interpretării greșite și al convingerii că adversarul pregătește o lovitură inevitabilă, motiv pentru care trebuie refăcute canalele de comunicare militară, stabilite protocoale pentru întâlnirile navale și aeriene, reluate schimburile economice, științifice și culturale, evitate declarațiile care modifică unilateral echilibrul și susținut un dialog care să nu ceară niciunei populații să renunțe prin constrângere la identitatea, libertatea sau demnitatea sa; orice formulă viitoare poate fi legitimă numai dacă este pașnică, negociată și acceptabilă oamenilor care vor trăi sub ea, deoarece o reunificare obținută prin distrugere sau o separare impusă printr-un război între marile puteri ar transforma obiectivul politic declarat într-o tragedie pentru toate părțile.

Cele cinci focuri sunt diferite, dar se hrănesc din același aer al neîncrederii, al înarmării, al orgoliului, al alianțelor rigide, al propagandei și al convingerii că adversarul va înțelege numai forța, iar dacă acest aer nu este înlocuit prin comunicare, reguli, verificare, cooperare și respectarea dreptului internațional, stingerea unui foc poate fi urmată de aprinderea altuia, până când resursele lumii vor fi absorbite de război, iar conducătorii nu vor mai putea negocia o criză fără a calcula efectul compromisului asupra tuturor celorlalte; tocmai de aceea, omenirea are nevoie de ziduri de protecție între conflicte, de acorduri care să împiedice transmiterea lor, de linii directe între marile puteri, de neutralizarea infrastructurilor civile și nucleare față de

atacuri și de hotărârea politică de a nu exploata dificultățile temporare ale unui adversar pentru declanșarea unei noi confruntări.

Focurile lumii nu se vor stinge prin ignorarea nedreptăților, prin abandonarea popoarelor atacate sau prin echivalarea tuturor responsabilităților, dar nici nu pot fi stinse prin turnarea continuă a armelor, a urii și a promisiunilor de victorie totală peste societăți deja devastate, deoarece pacea adevărată nu este tăcerea impusă victimei și nici triumful nelimitat al celui mai puternic, ci rezultatul unei ordini în care dreptatea este apărată fără exterminare, securitatea este împărțită fără dominație, iar conducătorii înțeleg că au primit puterea de a administra state, nu dreptul de a pune în pericol existența întregii omeniri.

PARTEA A III-A

CÂND RĂZBOAIELE ÎNCEP SĂ FUZIONEZE

Alianțele, fronturile multiple și mecanismul escaladării în lanț

Fuziunea războaielor nu înseamnă că toate armatele lumii vor primi, într-o anumită dimineață, ordinul de a porni simultan la luptă, că statele se vor împărți imediat în două tabere perfect delimitate sau că fiecare conflict local își va pierde cauzele și obiectivele proprii, ci că războaie inițial separate vor începe să depindă unele de altele, să consume aceleași stocuri de armament, să folosească aceleași rețele logistice și tehnologice, să activeze aceleași alianțe, să influențeze aceleași piețe energetice și să oblige marile puteri să își calculeze fiecare decizie nu numai prin efectele asupra frontului direct, ci și prin consecințele pe care le-ar putea avea în toate celelalte regiuni; în clipa în care retragerea unei baterii de apărare antiaeriană din Europa modifică securitatea Orientului Mijlociu, blocarea unei strâmători din Golf reduce capacitatea economică a statelor de a sprijini Ucraina, iar mobilizarea unei flote în Pacific oferă unei alte puteri impresia că adversarul este temporar vulnerabil, conflictele au început deja să fuzioneze, chiar dacă declarațiile oficiale continuă să le prezinte ca dosare independente.

Într-o lume interdependentă, războaiele se unesc mai întâi prin resurse, deoarece sistemele militare moderne depind de componente electronice, semiconductori, sateliți, combustibil, muniții ghidate, interceptori, capacități de transport, informații și personal specializat care nu pot fi multiplicat imediat atunci când apar mai multe crize, iar conducătorii sunt obligați să decidă ce front va primi prioritate, ce aliat poate aștepta, ce stocuri pot fi diminuate și ce riscuri trebuie asumate; aceste decizii, inevitabile din punct de vedere logistic, devin semnale politice pentru adversari, care pot interpreta o reducere temporară a sprijinului nu ca pe o dificultate de aprovizionare, ci ca pe o slăbire a voinței, o ruptură în interiorul alianței sau o fereastră de oportunitate ce trebuie exploatată înainte ca producția industrială și unitatea politică să fie refăcute.

Statele Unite se află în centrul acestui mecanism deoarece angajamentele lor de securitate se întind asupra Europei, Orientului Mijlociu și Indo-Pacificalui, iar capacitatea americană, deși enormă, nu este nelimitată, mai ales atunci când mai multe teatre solicită în același timp nave, avioane, sisteme de apărare, informații, muniții și sprijin financiar; Europa poate considera că securitatea sa depinde de menținerea sprijinului american pentru Ucraina și de credibilitatea NATO, Israelul și partenerii arabi pot solicita protejarea rutelor energetice și contracararea amenințărilor regionale, Japonia, Coreea de Sud, Australia și Taiwanul pot cere o prezență americană suficientă pentru descurajarea unei modificări forțate a echilibrului asiatic, iar fiecare dintre aceste obligații este justificabilă analizată separat, deși reunirea lor poate produce supraextinderea strategică, oboseala politică și tentația adversarilor de a crea noi crize tocmai pentru a dispersa capacitatea de reacție a Washingtonului.

Alianțele militare sunt construite pentru a preveni războiul prin descurajare, deoarece un posibil agresor trebuie să știe că atacarea unui stat nu îl va confrunta numai cu forțele victimei, ci și cu sprijinul partenerilor săi, însă aceeași solidaritate care poate împiedica atacul poate transmite conflictul dacă descurajarea eșuează, iar un incident este calificat drept agresiune împotriva întregii alianțe; articolul 5 al Tratatului Atlanticului de Nord stabilește că atacul armat împotriva unui membru este considerat atac

împotriva tuturor, dar nu transformă riposta într-un mecanism complet automat și identic pentru fiecare stat, deoarece fiecare aliat adoptă acțiunea pe care o consideră necesară, aceasta putând include sau nu folosirea forței, ceea ce înseamnă că, inclusiv într-o criză gravă, conducătorii păstrează responsabilitatea alegerii și nu se pot ascunde în spatele afirmației că tratatul ar fi decis în locul lor.

Această libertate de decizie este esențială pentru pace, dar devine dificil de exercitat atunci când credibilitatea alianței este pusă în discuție, deoarece guvernele se tem că o reacție prea moderată la primul incident îi va încuraja pe adversari să testeze și alte frontiere, va slăbi încrederea aliaților și va transforma promisiunile de apărare în simple declarații, în timp ce o reacție prea puternică poate extinde războiul dincolo de intenția inițială; adevărata problemă nu este, prin urmare, existența solidarității defensive, fără de care statele mai mici ar deveni vulnerabile presiunii și agresiunii, ci absența unor trepte intermediare suficient de clare între inacțiune și războiul general, trepte care să permită investigarea incidentului, consultarea aliaților, transmiterea avertismentelor, aplicarea unor măsuri proporționale și păstrarea unei ieșiri diplomatice pentru adversar.

Alături de alianțele formale se dezvoltă parteneriate strategice mai puțin rigide, dar capabile să influențeze profund conflictele, deoarece statele pot furniza muniție, drone, sisteme electronice, informații, sprijin financiar și protecție diplomatică fără să semneze un tratat prin care se obligă să intre direct în război, iar această flexibilitate le permite să slăbească adversarul cu riscuri aparent limitate; Rusia, China, Iranul și Coreea de Nord nu trebuie să constituie o alianță identică NATO pentru ca acțiunile lor să producă efecte coordonate, după cum sprijinul occidental acordat Ucrainei, cooperarea dintre Statele Unite, Japonia și Australia sau parteneriatele cu statele din Orientul Mijlociu nu trebuie să fie reunite sub o singură comandă pentru a fi percepute de adversari ca părți ale aceluiași sistem de putere.

Pericolul acestor parteneriate informale constă în ambiguitate, deoarece nu este întotdeauna clar cât de departe este dispus un stat să meargă pentru a-și proteja partenerul, ce acțiune ar determina implicarea directă, care sunt

limitele sprijinului și dacă atacarea livrărilor ori a instructorilor va fi considerată act de război; ambiguitatea poate servi descurajării, obligând adversarul să calculeze un risc necunoscut, dar poate produce și erori grave, deoarece o parte poate presupune că sprijinul nu va depăși un anumit prag, în timp ce cealaltă consideră că prestigiul, securitatea sau credibilitatea sa o obligă să răspundă, iar războiul izbucnește tocmai în spațiul dintre aceste două presupuneri.

Fuziunea conflictelor se accelerează atunci când o putere încearcă să exploateze dificultățile adversarului într-un alt teatru, deoarece istoria militară a încurajat mereu atacul asupra celui obligat să își împartă forțele, dar în epoca nucleară și a alianțelor globale această logică poate produce rezultate catastrofale; dacă Statele Unite sunt implicate puternic în Golf, Rusia poate considera că sprijinul pentru Ucraina va slăbi, China poate aprecia că atenția acordată Europei și Orientului Mijlociu reduce capacitatea americană de reacție în Pacific, Coreea de Nord poate intensifica presiunea asupra vecinilor săi, iar fiecare acțiune va obliga Washingtonul și aliații să redistribuie resurse, oferind altui adversar o nouă oportunitate, până când sistemul internațional ajunge să funcționeze asemenea unei construcții cu prea multe puncte de sprijin slăbite simultan.

În același timp, statele occidentale pot fi tentate să folosească dificultățile economice sau militare ale adversarilor pentru a obține rezultate mai ambițioase decât apărarea inițială, iar această extindere a obiectivelor poate transforma un război pentru protejarea unui teritoriu într-un proiect de slăbire durabilă a unei mari puteri, un conflict pentru libertatea navigației într-o campanie de schimbare a regimului sau o măsură de descurajare într-o încercare de modificare a echilibrului regional; atunci când adversarul ajunge să creadă că nu i se cere numai încetarea unei anumite acțiuni, ci renunțarea la statutul, influența sau chiar continuitatea propriului sistem politic, posibilitatea compromisului scade, iar conducerea poate considera escaladarea drept singura cale de supraviețuire.

Războaiele fuzionează și prin economie, deoarece sancțiunile, embargourile, controlul exporturilor, înghețarea rezervelor, restricționarea tehnologiilor,

blocarea transportului maritim și competiția pentru energie transformă comerțul mondial într-un instrument al confruntării, iar statele încep să reorganizeze lanțurile de aprovizionare nu după eficiență, ci după apartenență geopolitică; companiile sunt obligate să aleagă piețe, sistemele de plăți se fragmentează, materiile prime sunt redirectionate, tehnologiile strategice sunt protejate, iar interdependența care fusese considerată garanție a păcii devine vulnerabilitate și armă, astfel încât conflictul militar și războiul economic se întăresc reciproc, iar separarea lumii în blocuri riscă să devină permanentă chiar și după încetarea luptelor.

Odată formată, această economie a confruntării produce propriile grupuri de interese, propriile investiții și propria inerție, deoarece fabricile sunt adaptate producției militare, bugetele publice sunt redistribuite, companiile obțin contracte pe termen lung, locurile de muncă ajung să depindă de comenzile de armament, iar politicienii se tem că reducerea tensiunilor va fi prezentată drept slăbire a securității sau va provoca pierderi economice; militarizarea nu mai este atunci numai răspunsul la amenințare, ci devine sistemul care are nevoie de amenințare pentru a-și justifica extinderea, iar pacea trebuie să înfrunte nu doar neîncrederea dintre state, ci și interesele materiale constituite în jurul pregătirii permanente pentru război.

Un alt mecanism al fuziunii este reprezentat de extinderea confruntării în spațiul cibernetic, cosmic și informațional, unde frontierele sunt mai greu de identificat, autorul unui atac poate fi ascuns, iar efectele asupra vieții civile pot fi enorme, deoarece o operațiune împotriva unui sistem militar poate afecta rețele electrice, spitale, comunicații, transporturi sau servicii financiare, în timp ce distrugerea ori perturbarea unui satelit poate afecta simultan utilizatori militari și civili din mai multe state; dacă un guvern atribuie atacul greșit, dacă o organizație intermediară acționează fără autorizarea clară a statului care o sprijină sau dacă un algoritm interpretează activitatea neobișnuită drept pregătire pentru ofensivă, conducătorii pot reacționa la o imagine incompletă a realității și pot transforma o eroare tehnică într-o decizie strategică ireversibilă.

Atacurile hibride complică și aplicarea obligațiilor de alianță, deoarece statele trebuie să decidă dacă sabotajul, atacul cibernetic, operațiunea spațială, manipularea electorală ori deteriorarea unei infrastructuri submarine reprezintă un incident criminal, o acțiune clandestină, o formă de presiune sau un atac armat care justifică apărarea colectivă; NATO precizează că atacurile ciberneticе sau hibride semnificative pot fi evaluate, de la caz la caz, ca atacuri armate, ceea ce este necesar pentru a nu oferi adversarilor posibilitatea de a produce distrugerі grave sub pragul răspunsului, dar face cu atât mai importantă existența unor mecanisme independente și rapide de atribuire, deoarece o eroare de identificare ar putea implica numeroase state într-o confruntare pornită de la o premisă falsă.

Cea mai periculoasă fuziune este aceea dintre războiul convențional și descurajarea nucleară, deoarece aceleași rachete, sisteme radar, centre de comandă, sateliți și rețele de comunicații pot servi atât operațiunilor obișnuite, cât și forțelor nucleare, iar atacarea lor pentru obținerea unui avantaj convențional poate fi interpretată de adversar ca pregătire pentru neutralizarea capacității sale de represalii; într-o criză desfășurată simultan în mai multe regiuni, conducerea unei puteri nucleare poate avea dificultăți în a determina dacă atacurile fac parte din conflicte separate sau dintr-un plan coordonat de dezarmare strategică, iar frica de a nu pierde armele înainte de a le putea folosi poate crea presiunea celei mai cumplite dintre decizii - lansarea lor înainte ca intenția adversarului să fie cunoscută cu certitudine.

Evaluarea SIPRI din 2026 avertizează că statele acordă armelor nucleare un rol tot mai mare, că dialogul strategic și transparența se diminuează și că riscul erorilor de calcul și al escaladării crește, ceea ce face ca fuziunea conflictelor să fie cu atât mai periculoasă, deoarece un război convențional purtat într-o regiune poate modifica nivelul de alertă nucleară în alta, iar conducătorii pot interpreta acumularea mai multor presiuni drept amenințare existențială, chiar dacă niciun adversar nu a formulat explicit un asemenea obiectiv.

Mecanismul escaladării în lanț poate începe printr-un incident relativ limitat, continuă cu o ripostă destinată restabilirii descurajării, provoacă o

contralovitură menită să demonstreze că prima ripostă nu a avut succes, atrage sprijinul aliaților, extinde lista țintelor către infrastructura logistică și economică, mută confruntarea în spațiul cibernetic și maritim, stimulează atacuri prin intermediari și ajunge, în cele din urmă, la amenințări nucleare, fără ca vreun conducător să fi decis într-un singur moment parcurgerea întregului drum; fiecare treaptă este prezentată ca ultima măsură necesară pentru obligarea adversarului să se oprească, însă adversarul folosește aceeași justificare, iar cele două părți urcă împreună scara escaladării, așteptând fiecare ca cealaltă să renunțe prima.

Presiunea opiniei publice poate bloca retragerea, deoarece societățile cărora li s-a spus că adversarul este lipsit de rațiune, moralitate și legitimitate nu vor înțelege de ce guvernul negociază cu el, iar liderii care și-au construit autoritatea prin promisiunea victoriei totale vor considera compromisul o amenințare la adresa propriei puteri; în acest fel, propaganda destinată inițial mobilizării populației devine o închisoare pentru conducători, care nu mai pot recunoaște limitele strategiei fără a recunoaște că au simplificat adevărul, au exagerat posibilitățile victoriei sau au cerut sacrificii pentru obiective imposibil de atins.

A opri fuziunea războaielor nu înseamnă a desființa alianțele, a refuza dreptul statelor la autoapărare sau a cere victimelor să accepte agresiunea, deoarece Carta Organizației Națiunilor Unite recunoaște dreptul individual și colectiv la apărare în cazul unui atac armat, dar păstrează totodată responsabilitatea Consiliului de Securitate și obligația generală a statelor de a-și soluționa disputele prin mijloace pașnice; apărarea și diplomația nu trebuie prezentate ca alegeri incompatibile, întrucât apărarea poate împiedica victoria agresiunii, iar diplomația poate împiedica extinderea apărării până la distrugerea generală.

Prima măsură necesară este separarea deliberată a conflictelor, prin angajamente politice prin care marile puteri să renunțe la exploatarea unei crize regionale pentru obținerea unui avantaj ofensiv în altă regiune, să mențină comunicarea chiar și atunci când relațiile diplomatice sunt deteriorate și să stabilească limite clare asupra tipurilor de armament, țintelor

și operațiunilor care ar putea atrage implicarea directă a aliaților; asemenea limite nu trebuie păstrate numai în declarații ambigue, ci trebuie comunicate adversarilor prin canale militare și diplomatice, astfel încât fiecare parte să știe ce acțiuni sunt considerate intolerabile și ce căi rămân deschise pentru retragere.

A doua măsură constă în crearea unor mecanisme permanente de investigare rapidă a incidentelor, alcătuite din experți acceptați de părțile rivale, capabili să analizeze atacurile cibernetice, exploziile, accidentele navale, încălcările spațiului aerian și loviturile asupra infrastructurilor înainte ca guvernele să adopte represalii, deoarece câteva ore câștigate pentru verificare pot salva milioane de vieți; în același scop, exercițiile militare majore trebuie notificate, sistemele de comunicații dintre comandamente trebuie testate periodic, iar acordurile privind evitarea incidentelor în aer și pe mare trebuie extinse către spațiul cosmic și infrastructura digitală.

A treia măsură este protejarea prin acord internațional a unor categorii de obiective a căror atacare ar putea declanșa efecte disproporționate, între care instalațiile nucleare, sistemele de avertizare strategică, infrastructurile medicale, rețelele de apă, centralele civile, coridoarele alimentare și principalele comunicații necesare gestionării crizelor, deoarece războiul nu trebuie lăsat să distrugă tocmai mijloacele prin care poate fi oprit; interdicția nu va elimina toate încălcările, dar va crea o normă clară, va permite atribuirea responsabilității și va reduce riscul ca atacurile asupra unor obiective cu dublă utilizare să fie interpretate ca începutul unei operațiuni de distrugere totală.

A patra măsură este păstrarea compromisului în vocabularul demnității politice, deoarece nicio negociere nu poate reuși dacă fiecare conducător crede că întoarcerea de la masa tratativelor îi va aduce mai mult sprijin decât semnarea unui acord imperfect; în iulie 2026, secretarul general al ONU a cerut folosirea mai hotărâtă a instrumentelor de soluționare pașnică și recuperarea spiritului compromisului, reamintind implicit că pacea nu se obține prin confirmarea integrală a narațiunii unei singure tabere, ci prin

identificarea acelui spațiu în care dreptatea esențială poate fi apărută, iar distrugerea suplimentară poate fi oprită.

Războaiele încep să fuzioneze atunci când conducătorii acceptă ideea că toate crizele fac parte dintr-o singură confruntare pentru dominația lumii și că orice avantaj al adversarului, oriunde s-ar produce, reprezintă automat o pierdere proprie, deoarece această gândire elimină neutralitatea, transformă cooperarea într-o dovadă de slăbiciune, obligă statele să aleagă tabere și face imposibilă soluționarea separată a conflictelor; ele pot fi împiedicate să fuzioneze numai dacă marile puteri recunosc că, dincolo de competiție, au interese comune care nu pot fi sacrificate - evitarea războiului nuclear, funcționarea economiei mondiale, protejarea mediului, combaterea epidemiilor, menținerea comunicațiilor și supraviețuirea civilizației.

În fața acestui pericol, decidenții lumii trebuie să înțeleagă că cea mai mare dovadă de putere nu este capacitatea de a deschide simultan mai multe fronturi, ci înțelepciunea de a le separa, de a închide unul înainte ca altul să se aprindă, de a refuza avantajul temporar care poate provoca o catastrofă permanentă și de a spune propriilor cetățeni adevărul greu că securitatea absolută a unei tabere, obținută prin amenințarea existenței celeilalte, este imposibilă; într-o lume a armelor nucleare, a economiei interdependente și a vulnerabilității ecologice, pacea nu mai este numai relația dintre prieteni, ci arta prin care adversarii învață să își limiteze confruntarea înainte ca aceasta să distrugă ceea ce niciunul dintre ei nu poate reconstrui.

PARTEA A IV-A

AXELE PUTERII ȘI NOUA ÎMPĂRȚIRE A LUMII

Statele Unite, Rusia, China, Europa și coalițiile strategice emergente

Noua împărțire a lumii nu reproduce în mod identic ordinea bipolară a Războiului Rece, deoarece planeta contemporană nu mai este organizată în jurul a două blocuri complet separate din punct de vedere economic, tehnologic, financiar și informațional, ci în jurul mai multor centre de putere care concurează, cooperează și depind unele de altele în același timp, astfel

încât un stat poate fi aliatul militar al unei puteri, partenerul comercial al alteia, importatorul de energie al unei a treia și membrul unei organizații în care participă alături de state cu interese geopolitice opuse; această rețea complexă poate împiedica apariția unor tabere rigide, deoarece menține numeroase punți între adversari, dar poate produce și o instabilitate profundă, întrucât fiecare guvern încearcă să folosească relațiile cu mai multe puteri pentru a-și maximiza autonomia, iar marile state interpretează adesea această flexibilitate drept lipsă de loialitate, oportunism sau încercare de a obține avantaje de la toate părțile.

Expresia „axele puterii” trebuie folosită cu precauție, deoarece poate crea impresia unor alianțe omogene, conduse după o singură strategie și pregătite să pornească împreună un război mondial, deși realitatea este mult mai contradictorie, întrucât Statele Unite și Europa au interese comune, dar și diferențe economice și politice, Rusia și China cooperează strategic, fără a avea obiective identice în toate regiunile, Iranul și Rusia își oferă sprijin, dar urmăresc propriile priorități, Coreea de Nord caută garanții pentru supraviețuirea regimului, India cooperează în anumite domenii cu Occidentul și în altele cu Rusia și statele BRICS, iar puterile arabe dezvoltă relații simultane cu Washingtonul, Beijingul și Moscova; pericolul nu rezultă, așadar, din existența unei conduceri mondiale secrete și unitare, ci din apropierea graduală a statelor care se simt amenințate de aceeași tabără și din transformarea unor cooperări limitate într-un sistem de sprijin reciproc alimentat de sancțiuni, războaie și excludere.

Statele Unite și dilema puterii indispensabile

Statele Unite rămân centrul celei mai extinse rețele de alianțe militare, economice și tehnologice a lumii, dispun de o forță militară cu rază globală, de capacități navale și aeriene extraordinare, de un sector tehnologic dominant, de influență financiară și monetară, de instituții universitare și de cercetare prestigioase și de parteneriate care se întind din Europa până în Indo-Pacific, însă tocmai această poziție creează o contradicție fundamentală, deoarece aproape fiecare criză majoră determină aliații să solicite implicarea americană, în timp ce o parte a societății americane întreabă tot mai insistent

de ce trebuie să suporte costurile protejării unei ordini internaționale ale cărei beneficii nu sunt întotdeauna resimțite în viața cetățeanului obișnuit; conducerea de la Washington trebuie astfel să împace rolul de garant al alianțelor cu presiunea concentrării asupra interesului național imediat, iar oscilația dintre intervenționism și retragere poate produce nesiguranță atât în rândul partenerilor, cât și al adversarilor.

Strategia americană poate fi înțeleasă prin ideea „păcii prin forță”, potrivit căreia o armată puternică, o industrie de apărare capabilă, alianțe credibile și superioritatea tehnologică îi conving pe adversari că agresiunea ar avea un cost inacceptabil, iar această concepție conține o logică reală a descurajării, deoarece slăbiciunea evidentă poate încuraja acțiunile oportuniste, însă devine periculoasă atunci când forța nu mai este mijlocul care protejează negocierea, ci înlocuiește negocierea, când fiecare problemă este privită prin superioritate militară, când sancțiunile devin permanente, iar obiectivul nu mai este modificarea unui comportament, ci slăbirea nelimitată a adversarului; documentul american de securitate națională din 2025 descrie lumea în termenii competiției dintre marile puteri și subliniază avantajele alianțelor și poziției Statelor Unite, reflectând modul în care Washingtonul își definește rolul într-o ordine globală contestată.

Puterea militară și economică americană poate proteja libertatea navigației, poate descuraja agresiunea, poate sprijini statele amenințate și poate crea condiții pentru negocieri, dar utilizarea ei fără limite sau criterii unitare alimentează acuzația standardelor duble, deoarece popoarele observă că principiile suveranității, drepturilor omului și dreptului internațional sunt invocate cu intensități diferite în funcție de identitatea aliatului sau adversarului; dacă Statele Unite doresc să păstreze legitimitatea conducerii mondiale, nu este suficient să demonstreze că pot câștiga confruntări militare, ci trebuie să arate că acceptă reguli care se aplică inclusiv propriilor acțiuni, că nu confundă ordinea internațională cu dominația exclusivă și că pot susține securitatea aliaților fără a transforma fiecare rivalitate regională într-o confruntare între democrație și tiranie din care nicio parte nu mai poate ieși prin compromis.

O responsabilitate specială revine Washingtonului în prevenirea supraextinderii strategice, deoarece încercarea de a menține simultan superioritatea decisivă în Europa, Orientul Mijlociu și Asia poate conduce la creșterea permanentă a bugetelor militare, la militarizarea tehnologiei și a comerțului și la solicitarea unei discipline tot mai rigide din partea aliaților, iar adversarii vor răspunde prin apropiere, înarmare și construirea unor sisteme alternative; o Americă sigură, prosperă și implicată poate fi un pilon al echilibrului mondial, dar o Americă preocupată să împiedice apariția oricărui centru autonom de putere riscă să producă tocmai coaliția globală pe care dorește să o evite, deoarece state foarte diferite vor descoperi un interes comun în limitarea presiunii americane.

Rusia între teama de încercuire și ambiția refacerii influenței

Rusia se percepe ca moștenitoare a unei mari puteri istorice, nucleare, teritoriale și culturale, consideră că securitatea sa nu poate fi separată de evoluțiile din vecinătatea apropiată și privește extinderea instituțiilor occidentale către frontierele sale ca pe o diminuare a adâncimii strategice și a statutului său internațional, însă aceste percepții, chiar dacă trebuie înțelese pentru construirea unei soluții, nu pot acorda unui stat dreptul de a decide orientarea politică a vecinilor, de a modifica frontiere prin forță sau de a transforma independența altor popoare într-o variabilă a propriei securități; tragedia geopolitică apare atunci când Rusia consideră extinderea NATO drept amenințare, iar statele din Europa Centrală și de Est caută protecția NATO tocmai pentru că se tem de Rusia, astfel încât acțiunile fiecărei părți confirmă frica celeilalte și alimentează un cerc care pare să nu mai poată fi întrerupt.

Concepția rusă despre multipolaritate afirmă că lumea nu trebuie condusă de un singur centru și că statele cu istorii, civilizații și sisteme politice diferite trebuie să participe la stabilirea regulilor, însă în aplicarea practică acest discurs se confruntă cu propriile contradicții, deoarece apărarea pluralismului global nu este compatibilă cu negarea libertății vecinilor mai mici, după cum contestarea dominației unei puteri nu justifică instaurarea unei sfere regionale în care suveranitatea celorlalți devine condiționată; reprezentanții diplomației

ruse continuă să invoce Conceptul de politică externă adoptat în 2023 și perspectiva unei ordini multipolare, ceea ce arată că Moscova nu privește confruntarea actuală numai prin prisma unui singur război, ci ca pe o dispută asupra structurii viitoare a lumii.

Izolarea Rusiei de către statele occidentale a produs costuri economice, tehnologice și politice, dar a determinat și accelerarea cooperării cu China, Iranul, Coreea de Nord și numeroase state neoccidentale, iar sancțiunile concepute pentru a limita capacitatea Moscovei pot avea, pe termen lung, efectul construirii unor rute comerciale, mecanisme de plată și parteneriate militare alternative; aceasta nu înseamnă că sancțiunile sunt lipsite de efect sau că încălcarea dreptului internațional trebuie acceptată, ci că fiecare măsură de presiune trebuie însoțită de o cale explicită prin care statul vizat poate obține reducerea ei dacă își modifică acțiunile, deoarece sancțiunea fără obiectiv negociabil încetează să mai fie instrument diplomatic și devine dovada că adversarul urmărește slăbirea permanentă, ceea ce stimulează rezistența, apropierea de alte puteri și militarizarea economiei.

Rusia deține un arsenal nuclear capabil să distrugă civilizația, resurse energetice și minerale importante, un teritoriu vast, experiență militară, influență în numeroase regiuni și un loc permanent în Consiliul de Securitate al ONU, motiv pentru care ideea unei păci europene construite prin excluderea definitivă a Rusiei este nerealistă, după cum revenirea la o ordine în care Moscova decide destinul vecinilor săi este inacceptabilă; soluția trebuie să cuprindă simultan garanții credibile pentru statele din Europa de Est, limite verificabile asupra desfășurărilor militare, controlul armamentelor, transparența exercițiilor, respectarea suveranității și reintegrarea graduală a Rusiei într-un sistem în care securitatea sa legitimă este recunoscută, dar nu poate fi obținută prin insecuritatea celorlalți.

China și ascensiunea unei puteri care poate schimba secolul

China a realizat într-un timp istoric relativ scurt una dintre cele mai impresionante transformări economice și tehnologice, devenind un centru al producției mondiale, un actor financiar major, o putere spațială, nucleară și

navală și principalul competitor strategic al Statelor Unite, iar ascensiunea sa modifică echilibrul internațional nu numai prin dimensiunea armatei, ci și prin infrastructuri, comerț, investiții, tehnologie, acces la materii prime și capacitatea de a oferi statelor alternative la instituțiile dominate de Occident; pentru numeroase țări în curs de dezvoltare, China reprezintă o sursă de finanțare și modernizare, în timp ce pentru Washington și o parte a vecinilor asiatici creșterea puterii chineze ridică întrebarea dacă Beijingul va accepta constrângeri comune sau va transforma avantajul economic în dominație strategică.

Conducerea chineză prezintă dezvoltarea țării drept ascensiune pașnică și susține o concepție a securității comune, cuprinzătoare și cooperative, bazată pe respectarea suveranității, luarea în considerare a preocupărilor legitime ale tuturor statelor și soluționarea disputelor prin dialog, principii care, aplicate consecvent, ar putea contribui substanțial la reducerea tensiunilor mondiale; documentele Inițiativei pentru Securitate Globală formulează tocmai aceste angajamente, dar credibilitatea lor va depinde de modul în care China le aplică în relațiile cu statele mai mici, în disputele maritime, în problema Taiwanului și în raportarea la războaiele în care partenerii săi sunt implicați, deoarece nicio mare putere nu poate cere altora să îi respecte interesele vitale dacă nu demonstrează aceeași atenție față de temerile și drepturile vecinilor.

Relația dintre China și Rusia reprezintă unul dintre elementele centrale ale noii ordini, deoarece ambele state contestă dominația occidentală, susțin multipolaritatea, cooperează economic și militar și se sprijină diplomatic, însă parteneriatul lor nu elimină diferențele de putere, interesele distincte din Asia Centrală, relațiile diferite cu economia occidentală și preocuparea fiecăruia de a-și păstra autonomia; dacă Occidentul tratează orice cooperare dintre Beijing și Moscova drept dovada unei axe militare inevitabile, poate contribui la întărirea ei, în timp ce China, dacă oferă Rusiei sprijin nelimitat fără a utiliza influența de care dispune pentru încheierea războiului, riscă să transforme discursul despre pace într-o formulă lipsită de conținut.

China are o responsabilitate istorică deosebită deoarece poate alege dacă ascensiunea sa va repeta modelul confruntărilor prin care puterile emergente

au încercat să înlocuiască puterile dominante sau dacă va demonstra că influența poate crește fără război, iar această alegere nu aparține numai Beijingului, deoarece și Statele Unite trebuie să decidă dacă pot accepta existența unui competitor puternic fără a încerca să îi blocheze orice dezvoltare; pacea mondială depinde în mare măsură de capacitatea celor două state de a separa competiția economică de războiul militar, de a păstra cooperarea în climă, sănătate și stabilitate financiară, de a stabili limite pentru inteligența artificială și spațiul cosmic și de a preveni transformarea Taiwanului în locul în care o rivalitate globală va fi decisă prin forță.

Europa între dependență, reînarmare și posibilitatea unei puteri a păcii

Europa deține o forță economică, tehnologică, diplomatică și culturală extraordinară, dar rămâne fragmentată politic și dependentă în mare măsură de Statele Unite pentru descurajarea strategică, informații, transport militar și protecție nucleară, iar războiul din Ucraina a determinat guvernele europene să redescopere vulnerabilități pe care deceniile de pace le ascunseseră, între care stocurile insuficiente, industriile de apărare fragmentate, dependențele energetice și dificultatea adoptării rapide a unei poziții comune; răspunsul firesc a fost creșterea investițiilor militare și consolidarea NATO, însă dacă reînarmarea nu este însoțită de o strategie diplomatică, Europa riscă să devină un continent mai puternic în arme și mai sărac în posibilități de negociere.

Inițiativa europeană „Readiness 2030” urmărește refacerea și dezvoltarea capacităților de apărare și mobilizarea unor resurse financiare importante pentru industria militară, reflectând convingerea că Europa trebuie să fie capabilă să își protejeze cetățenii și să răspundă amenințărilor chiar și atunci când sprijinul american este incert, iar o asemenea consolidare poate contribui la echilibru dacă descurajează agresiunea și reduce tentația de a testa unitatea europeană; ea poate însă alimenta o nouă cursă a înarmării dacă este prezentată ca pregătire pentru o confruntare inevitabilă, dacă nu stabilește obiective defensive clare și dacă fiecare creștere a capacității este urmată de o desfășurare adversă, într-un ciclu în care toate statele se declară mai sigure separat, iar continentul devine mai nesigur în ansamblu.

Autonomia strategică europeană nu trebuie înțeleasă ca rupere de Statele Unite, slăbire a NATO sau apariție a unei noi superputeri agresive, ci ca dobândire a capacității de a acționa responsabil, de a-și proteja teritoriul, de a susține partenerii și de a formula inițiative diplomatice fără a depinde integral de schimbările politice de la Washington; o Europă capabilă să se apere poate deveni un aliat mai credibil, dar și un mediator mai liber, dacă își folosește puterea economică, experiența integrării și instituțiile pentru construirea unor acorduri de securitate, pentru relansarea controlului armamentelor și pentru oferirea unei perspective de cooperare statelor care respectă regulile comune.

Marea contribuție istorică a Europei nu este invenția unei noi arme, ci demonstrația că popoare care s-au ucis timp de secole pot renunța la război, pot pune în comun resurse, pot transforma frontierele în spații ale cooperării și pot construi instituții în care conflictele sunt soluționate prin negocieri, instanțe și compromisuri, iar dacă Uniunea Europeană abandonează această identitate și se definește exclusiv prin pregătirea militară, lumea va pierde una dintre cele mai importante dovezi că reconcilierea este posibilă; apărarea Europei este necesară, dar scopul ultim al apărării trebuie să rămână refacerea unei ordini continentale în care armatele nu mai sunt folosite, nu administrarea permanentă a unei frontiere militarizate între două lumi ostile.

Coalițiile emergente și refuzul unei lumi împărțite în două

Apropierea dintre Rusia, China, Iran și Coreea de Nord este descrisă uneori drept apariția unei noi axe, iar cooperarea în domeniul armamentului, energiei, tehnologiei, informațiilor și sprijinului diplomatic justifică examinarea acestei posibilități, însă aceste state nu formează o unitate politică perfectă, nu au aceleași interese economice, aceeași ideologie sau același nivel de putere și nu sunt legate toate printr-o obligație automată de apărare; ceea ce le apropie este convingerea că presiunea strategică, sancțiunile și influența occidentală amenință autonomia ori supraviețuirea fiecăruia, iar dacă această percepție se consolidează, diferențele interne pot fi

suspendate în favoarea unui interes comun: împiedicarea Statelor Unite și aliaților lor de a obține rezultate decisive cu un cost acceptabil.

Construirea acestei coaliții nu este produsul exclusiv al politicii occidentale, deoarece fiecare dintre statele participante răspunde pentru propriile acțiuni, pentru încălcările dreptului, pentru amenințările formulate și pentru alegerile prin care a transformat izolarea într-o justificare a militarizării, însă strategiile de excludere totală pot contribui la apropierea lor, mai ales atunci când nu oferă o cale de reintegrare; diplomația responsabilă trebuie să sancționeze încălcările fără a crea profeții care se împlinesc singure, să mențină diferențele dintre adversari și să evite tratarea lor ca bloc indivizibil, deoarece un sistem care declară simultan mai multe mari puteri drept inamici ireconciliabili riscă să le determine să devină ceea ce se teme că sunt deja.

BRICS și organizațiile similare nu trebuie confundate automat cu alianțe militare antioccidentale, deoarece membrii lor au relații și interese foarte diferite, iar numeroase state participă pentru acces economic, reformarea instituțiilor financiare și dobândirea unei voci mai puternice, nu pentru a se alătura unui război împotriva Occidentului; India, Brazilia, Africa de Sud și alte puteri ale Sudului Global nu doresc să înlocuiască o dependență cu alta și nu acceptă cu ușurință obligația de a alege între Washington, Beijing și Moscova, iar această independență poate deveni o resursă a păcii, deoarece statele care păstrează relații cu toate taberele pot media, transmite mesaje și propune soluții atunci când canalele directe sunt blocate.

Noua ordine nu se construiește numai prin tancuri, rachete și flote, ci prin monede, sisteme de plată, coridoare comerciale, porturi, rețele energetice, infrastructuri digitale, inteligență artificială, acces la semiconductori și controlul mineralelor critice, iar competiția pentru aceste resurse transformă economia într-o prelungire a strategiei militare; statele caută să reducă dependențele, să mute producția către parteneri considerați siguri, să controleze exporturile și să protejeze tehnologiile, însă separarea completă a economiilor ar crea blocuri autarhice, ar reduce prosperitatea, ar încuraja duplicarea costisitoare și ar elimina tocmai legăturile care oferă guvernelor un motiv suplimentar pentru evitarea războiului.

O lume multipolară poate fi mai echitabilă dacă oferă reprezentare statelor care au fost marginalizate, distribuie responsabilitatea, limitează dominația unui singur centru și permite existența mai multor modele de dezvoltare, dar poate fi și mai instabilă dacă nu dispune de reguli comune, deoarece existența mai multor puteri nu produce automat echilibru, după cum demonstrează istoria sistemelor în care alianțele schimbătoare, neîncrederea și calculele greșite au pregătit marile războaie; multipolaritatea trebuie, prin urmare, instituționalizată prin reformarea Consiliului de Securitate, întărirea reprezentării regionale, reguli aplicate egal, mecanisme de soluționare a disputelor și recunoașterea faptului că nicio civilizație, alianță sau mare putere nu poate pretinde un drept superior asupra destinului omenirii.

Noua împărțire a lumii poate fi oprită numai dacă statele refuză ideea că securitatea este un bun care trebuie luat de la ceilalți, deoarece acumularea nelimitată a avantajului unei tabere produce frică și înarmare în tabăra opusă, iar victoria strategică devine temporară și iluzorie; Statele Unite trebuie să accepte că puterea lor nu le oferă dreptul unei supremații necontestate, Rusia trebuie să înțeleagă că statutul său nu poate fi restaurat prin limitarea suveranității vecinilor, China trebuie să demonstreze că ascensiunea sa nu va transforma dependența economică în constrângere, Europa trebuie să își dezvolte apărarea fără a abandona vocația reconcilierii, iar puterile emergente trebuie să folosească autonomia dobândită pentru construirea unor punți, nu pentru reproducerea vechilor dominații sub alte nume.

Adevărata alternativă la hegemonie nu este haosul și nici înlocuirea unui conducător al lumii cu altul, ci o ordine plurală în care marile puteri acceptă limite, statele mici nu sunt obligate să devină sateliți, alianțele rămân defensive, comerțul nu este transformat într-o armă absolută, iar instituțiile internaționale oferă fiecărui popor posibilitatea de a fi ascultat; fără această transformare, axele puterii se vor întări, fiecare tabără va interpreta pregătirea adversarului drept dovadă a intenției de atac, iar omenirea va repeta greșeala de a construi pacea prin acumularea mijloacelor propriei distrugerii.

Decidenții lumii trebuie să înțeleagă că nimeni nu poate câștiga definitiv lupta pentru dominația unei planete înarmate nuclear, fragilizate climatic și

legate printr-o economie pe care războiul ar dezorganiza-o, deoarece chiar și puterea care ar ieși militar victorioasă ar moșteni piețe distruse, ecosisteme degradate, societăți radicalizate, milioane de refugiați și o civilizație lipsită de încredere; marea misiune politică a secolului nu este stabilirea statului care va conduce lumea, ci construirea unei lumi care nu mai trebuie condusă prin frică, constrângere și amenințarea exterminării, iar aceasta presupune ca puterea să fie transformată din privilegiu al dominației în responsabilitate față de supraviețuirea tuturor.

PARTEA A V-A

RĂZBOIUL FĂRĂ FRONTIERE VIZIBILE

Atacurile cibernetice, propaganda, inteligența artificială, spațiul cosmic și sabotajul global

Războiul secolului al XXI-lea nu mai începe neapărat prin trecerea unei armate peste frontieră, prin declararea oficială a ostilităților sau prin bombardarea vizibilă a unui oraș, deoarece confruntarea poate pătrunde cu mult înainte în rețelele informatice, în sistemele financiare, în infrastructurile energetice, în sateliți, în platformele de comunicare și în conștiința populației, iar statul atacat poate suferi pierderi economice, paralizarea unor servicii și dezorganizarea instituțiilor fără a putea demonstra imediat cine este agresorul și dacă acțiunea a fost ordonată de un guvern, executată de o organizație intermediară, realizată de o grupare criminală sau produsă de o defecțiune; tocmai această ambiguitate transformă războiul invizibil într-un pericol excepțional, deoarece victima poate reacționa împotriva actorului greșit, agresorul poate nega implicarea, aliații pot avea opinii diferite asupra responsabilității, iar escaladarea poate începe înainte ca adevărul tehnic să fie stabilit.

Frontiera dintre pace și război devine astfel tot mai greu de identificat, deoarece statele pot desfășura ani întregi operațiuni de spionaj, influență, presiune economică, sabotaj informatic și manipulare fără să depășească în mod evident pragul care ar determina o ripostă militară, iar fiecare tabără

dezvoltă capacități asemănătoare pentru a nu rămâne vulnerabilă, justificându-le prin necesitatea apărării și păstrând posibilitatea utilizării lor ofensive; rezultatul este apariția unei zone cenușii în care confruntarea devine permanentă, pacea nu mai înseamnă absența ostilității, iar cetățeanul obișnuit poate fi transformat fără să știe în țintă, sursă de date, transmițător al propagandei sau victimă a unui atac îndreptat inițial împotriva unui sistem militar.

Atacul cibernetic și posibilitatea paralizării societății

O societate modernă depinde de sisteme digitale pentru producerea și distribuirea energiei, administrarea apei, funcționarea spitalelor, controlul transporturilor, efectuarea plăților, păstrarea evidențelor publice, comunicațiile de urgență și coordonarea instituțiilor, iar această dependență, care a adus eficiență și prosperitate, a creat în același timp o suprafață enormă de vulnerabilitate, deoarece perturbarea unor rețele interconectate poate produce efecte în cascadă dincolo de obiectivul inițial; un atac asupra unei componente utilizate de mai multe instituții poate afecta simultan servicii civile, o operațiune îndreptată împotriva logisticii militare poate întrerupe transporturi obișnuite, iar compromiterea unui furnizor tehnologic poate transmite vulnerabilitatea către numeroase state și companii care folosesc aceleași sisteme.

Puterea atacului cibernetic nu constă numai în distrugerea unor echipamente, ci și în alterarea invizibilă a datelor, deoarece o societate poate repara mai ușor un calculator distrus decât poate restabili încrederea într-o bază de date despre care nu știe ce informații au fost modificate; dacă personalul unui spital nu mai poate verifica tratamentele, administratorii unei rețele electrice nu mai pot avea certitudinea că parametrii afișați sunt reali, băncile nu mai pot confirma soldurile, iar conducerea militară nu mai poate distinge semnalul autentic de informația introdusă de adversar, atacul lovește însăși capacitatea instituțiilor de a lua decizii, transformând incertitudinea într-o armă.

Atribuirea reprezintă una dintre cele mai dificile probleme, deoarece atacatorii pot utiliza infrastructuri aflate în alte state, pot imita tehnicile unor grupări cunoscute, pot lăsa indicii false și pot recurge la intermediari care păstrează o anumită autonomie, iar guvernele, din motive de securitate, nu pot publica întotdeauna toate dovezile pe baza cărora formulează acuzații; această situație creează riscul ca o concluzie politică să fie anunțată înaintea finalizării investigației tehnice, iar opinia publică, deja pregătită să creadă în vinovăția adversarului, să ceară represalii care vor face imposibilă corectarea ulterioară a erorii.

Dreptul internațional umanitar nu dispare atunci când arma este un program informatic, iar principiile distincției dintre obiective militare și civile, proporționalității și precauției continuă să protejeze populația, spitalele și bunurile indispensabile supraviețuirii, deși aplicarea lor în mediul digital este complicată de interconectarea sistemelor și de posibilitatea propagării necontrolate a efectelor; Comitetul Internațional al Crucii Roșii subliniază că operațiunile cibernetice pot produce prejudicii reale oamenilor și că infrastructurile civile trebuie protejate, ceea ce înseamnă că statele nu pot trata spațiul digital ca pe un teritoriu lipsit de reguli numai pentru că distrugerea nu este întotdeauna vizibilă.

Prevenirea unui război cibernetic global impune crearea unui mecanism internațional permanent de investigare și atribuire, protejarea prin acord a spitalelor, centralelor nucleare, sistemelor de apă, serviciilor umanitare și infrastructurilor financiare esențiale, notificarea vulnerabilităților care pot afecta întreaga lume și stabilirea unor canale directe prin care statele să poată clarifica incidentele înainte de a răspunde; raportul grupului ONU privind securitatea tehnologiilor informației și comunicațiilor confirmă continuarea eforturilor internaționale pentru norme de comportament responsabil, însă eficiența lor va depinde de transformarea recomandărilor voluntare în practici verificabile și, acolo unde este posibil, în obligații juridice.

Propaganda, dezinformarea și cucerirea conștiinței colective

Războiul informațional urmărește nu numai convingerea populației proprii și demoralizarea adversarului, așa cum propaganda a făcut de-a lungul istoriei, ci modificarea mediului în care oamenii stabilesc ce este adevărat, în cine pot avea încredere și dacă mai există o realitate comună, iar platformele digitale permit mesajelor emoționale, imaginilor șocante și acuzațiilor neverificate să circule cu o viteză pe care instituțiile jurnalistice, juridice și științifice nu o pot egala; obiectivul nu este întotdeauna impunerea unei singure minciuni, ci răspândirea unui număr atât de mare de versiuni contradictorii încât cetățeanul să ajungă la concluzia că nimic nu poate fi cunoscut, toate sursele sunt manipulate și singura atitudine posibilă este retragerea din viața publică sau fidelitatea necondiționată față de propria tabără.

Într-o societate polarizată, propaganda nu trebuie să inventeze toate resentimentele, ci numai să le identifice, să le amplifice și să le îndrepte împotriva instituțiilor, comunităților și grupurilor considerate responsabile, iar algoritmiile platformelor, construiți pentru menținerea atenției, pot favoriza conținutul care provoacă indignare, frică și ură, deoarece acesta generează reacții mai rapide decât explicațiile echilibrate; astfel, infrastructura comercială a comunicării poate deveni, fără ca toate companiile să urmărească un scop militar, un multiplicator al operațiunilor de influență, iar societățile democratice, tocmai pentru că protejează libertatea exprimării, se confruntă cu dificultatea de a combate manipularea fără a institui cenzura.

Imaginile generate artificial, vocile sintetizate și materialele video falsificate pot atribui conducătorilor declarații pe care nu le-au făcut, pot simula atrocități, pot crea impresia capitulării unei armate sau pot provoca panică în timpul unei crize, iar verificarea realizată după câteva ore poate veni prea târziu dacă ordinele au fost deja transmise, populația s-a mobilizat, piețele s-au prăbușit sau guvernul a adoptat represalii; în acest context, inteligența artificială nu creează numai conținut fals mai convingător, ci poate adapta mesajul la temerile, credințele și vulnerabilitățile fiecărui grup, transformând propaganda de masă într-o influențare individualizată.

Totuși, lupta împotriva dezinformării nu trebuie să devină justificarea controlului politic asupra adevărului, deoarece un guvern care primește

puterea de a defini fără contestare informația legitimă poate folosi această autoritate pentru ascunderea propriilor greșeli, eliminarea criticilor și prezentarea oricărei opoziții drept operațiune străină; apărarea spațiului informațional trebuie construită prin transparența instituțiilor, accesul la date verificabile, jurnalism independent, educație critică, identificarea clară a conținutului artificial, pluralism și responsabilitatea platformelor, nu prin instituirea unui monopol al adevărului oficial.

Pacea are nevoie de o etică a comunicării în care presa să refuze transformarea războiului în spectacol, conducătorii să nu dezumanizeze popoarele adversare, companiile tehnologice să ofere cercetătorilor acces la datele necesare înțelegerii campaniilor de manipulare, iar cetățenii să deprindă disciplina de a nu distribui imediat informații care le confirmă furia; raportul SIPRI din 2025 privind inteligența artificială civilă arată că utilizările aparent nemilitare pot afecta pacea prin dezinformare politică, atacuri cibernetice și sprijinirea operațiunilor violente, demonstrând că responsabilitatea pentru securitate nu mai aparține numai armatelor, ci și creatorilor, distribuitorilor și administratorilor tehnologiei.

Inteligența artificială și delegarea deciziei de viață și de moarte

Inteligența artificială poate contribui la protejarea vieții prin analiza rapidă a informațiilor, detectarea unor amenințări, îmbunătățirea apărării, reducerea erorilor umane, coordonarea evacuărilor și livrarea ajutorului, însă integrarea ei în sisteme militare poate produce o accelerare a confruntării pe care instituțiile politice și juridice nu sunt pregătite să o controleze, deoarece algoritmi pot identifica tipare și formula recomandări într-un timp incomparabil mai scurt decât oamenii, iar decidentul, confruntat cu volume uriașe de date și presiunea reacției imediate, poate ajunge să confirme concluzia sistemului fără să o înțeleagă în mod real.

Un algoritm nu vede o persoană, o familie, un sat sau o ambulanță în sensul moral în care le vede omul, ci procesează caracteristici, probabilități, comportamente și corelații, iar dacă datele sunt incomplete, părtinitoare, învechite sau manipulate, sistemul poate formula o concluzie precisă din

punct de vedere matematic, dar falsă în raport cu realitatea; pericolul crește atunci când probabilitatea este tratată drept certitudine, când prezența într-un anumit loc este confundată cu participarea la ostilități, când comportamentul neobișnuit este interpretat automat ca amenințare și când viteza operațională devine mai importantă decât verificarea identității și protejarea civililor.

Responsabilitatea juridică și morală nu poate fi transferată unei mașini, deoarece algoritmul nu poate fi judecat, nu poate simți remușcare, nu poate înțelege demnitatea victimei și nu poate răspunde în fața societății, iar formula potrivit căreia „sistemul a decis” riscă să devină mijlocul prin care proiectantul, comandantul, operatorul și conducătorul politic se eliberează fiecare de o parte a răspunderii; chiar și atunci când omul rămâne formal în circuitul deciziei, controlul poate deveni iluzoriu dacă operatorul are numai câteva secunde pentru confirmare, nu poate examina datele și a fost instruit să presupună că sistemul este mai exact decât propria judecată.

Armele autonome capabile să selecteze și să angajeze ținte fără o intervenție umană semnificativă ridică problema unei limite pe care civilizația trebuie să o stabilească înainte ca tehnologia să creeze o realitate ireversibilă, deoarece delegarea uciderii către mașini ar reduce pragul folosirii forței, ar permite operațiuni la o scară foarte mare, ar stimula o cursă a vitezei și autonomiei și ar putea conduce la interacțiuni neprevăzute între sisteme aparținând unor adversari; secretarul general al ONU a avertizat în iulie 2026 asupra sistemelor autonome letale și a cerut păstrarea controlului uman, iar dezbaterile internaționale arată că problema nu mai poate fi amânată până când toate marile puteri vor considera că au obținut un avantaj suficient.

Riscul suprem apare la intersecția dintre inteligența artificială și armele nucleare, deoarece algoritmiile pot fi utilizați pentru analiza avertizărilor, supravegherea adversarilor, protejarea sistemelor de comandă și sprijinirea planificării, dar nu trebuie să primească autoritatea de a decide lansarea, selectarea țintelor sau interpretarea finală a unui atac, întrucât o eroare, o manipulare sau o concluzie imposibil de explicat ar putea produce o catastrofă ireversibilă; în 2025, reprezentanții ONU pentru dezarmare au susținut necesitatea unui instrument obligatoriu care să garanteze că

autorizarea folosirii armelor nucleare rămâne sub control uman, principiu care ar trebui transformat într-o normă universală înainte ca presiunea competiției să determine statele să automatizeze ceea ce nicio mașină nu trebuie să hotărască.

Reglementarea nu trebuie să urmărească oprirea cercetării sau eliminarea beneficiilor inteligenței artificiale, ci stabilirea unor limite clare: interzicerea sistemelor care operează fără control uman semnificativ asupra utilizării letale, testarea independentă, păstrarea jurnalelor decizionale, evaluarea riscurilor înaintea desfășurării, protejarea sistemelor împotriva manipulării, posibilitatea întreruperii imediate și desemnarea persoanelor responsabile pentru fiecare etapă; achiziția militară însăși poate deveni un instrument de responsabilitate dacă statele refuză să cumpere sisteme care nu pot fi auditate, explicate și controlate, idee dezvoltată și de cercetarea SIPRI asupra procurării responsabile a inteligenței artificiale militare.

Spațiul cosmic și războiul pentru infrastructura orbitală

Viața contemporană depinde de sateliți pentru navigație, comunicații, prognoză meteorologică, monitorizarea climei, gestionarea dezastrelor, sincronizarea sistemelor financiare, agricultură, transport și funcționarea armatelor, iar această suprapunere dintre utilizările civile și militare face ca infrastructura orbitală să devină una dintre cele mai sensibile componente ale securității mondiale; atacarea unui satelit folosit de o armată poate afecta în același timp servicii civile din mai multe țări, perturbarea navigației poate produce accidente, iar distrugerea fizică a unui obiect orbital poate crea fragmente care amenință ani sau decenii alte sisteme fără legătură cu conflictul.

Militarizarea spațiului nu a început odată cu apariția unor arme plasate pe orbită, deoarece sateliții sunt utilizați de mult timp pentru recunoaștere, avertizare, comunicații și ghidare, însă pericolul actual provine din creșterea dependenței și din dezvoltarea mijloacelor prin care aceste capacități pot fi neutralizate, perturbate sau manipulate; într-o confruntare între marile puteri, atacul asupra sistemelor spațiale poate fi interpretat ca pregătire pentru o

ofensivă mai amplă, mai ales dacă sunt afectate capacități de avertizare nucleară, iar conducerea statului vizat poate considera că trebuie să reacționeze înainte de a pierde posibilitatea de a înțelege ce se întâmplă.

Tratatul privind spațiul cosmic stabilește principii fundamentale, între care utilizarea pașnică a corpurilor cerești, interzicerea plasării armelor de distrugere în masă pe orbită și responsabilitatea statelor pentru activitățile spațiale naționale, dar dezvoltarea tehnologică a depășit multe dintre situațiile avute în vedere la momentul redactării sale, iar caracterul cu dublă utilizare al sateliților și mijloacelor de intervenție face dificilă diferențierea dintre protecție, inspecție, reparație și pregătire ofensivă; tocmai de aceea, principiile existente trebuie completate prin transparență, notificare, consultare și interdicția activităților care produc efecte nediscriminatorii ori de lungă durată.

Un acord modern pentru securitatea spațiului ar trebui să interzică distrugerea deliberată care creează cantități periculoase de resturi orbitale, să protejeze sateliții indispensabili serviciilor civile, să stabilească distanțe și reguli de conduită pentru apropierea obiectelor spațiale, să impună notificarea manevrelor cu risc și să creeze un mecanism internațional de investigare a interferențelor, deoarece spațiul nu poate deveni o nouă frontieră a războiului fără ca întreaga omenire să piardă accesul sigur la infrastructura de care depinde; nicio putere nu poate controla singură orbita terestră, iar resturile produse de un conflict nu vor respecta alianțele, frontierele sau identitatea sateliților pe care îi vor lovi.

Sabotajul, operațiunile clandestine și războiul care nu își recunoaște autorul

Sabotajul global ocupă spațiul dintre spionaj și atacul militar declarat, deoarece poate viza infrastructuri, transporturi, comunicații, industrie sau capacități logistice, poate fi executat prin intermediari și poate permite

autorului să nege implicarea, iar avantajul său strategic constă în producerea unor costuri adversarului fără asumarea imediată a riscului unui război deschis; tocmai posibilitatea negării îl face atrăgător, dar aceeași caracteristică îl transformă într-o sursă de instabilitate, deoarece statul atacat poate suspecta mai mulți adversari, iar alegerea unei riposte greșite poate deschide un conflict pe care autorul real nu îl anticipase.

Infrastructurile submarine, conductele, cablurile, porturile, căile ferate, depozitele și instalațiile industriale sunt vulnerabile nu numai prin valoarea lor economică, ci și prin faptul că sunt adesea utilizate simultan de societatea civilă și de sistemele de apărare, iar atacarea lor poate fi prezentată drept lovitură legitimă împotriva logisticii, deși consecințele se răsfrâng asupra populației și asupra statelor care nu participă la conflict; războiul clandestin poate cuprinde și asasinate, recrutarea unor grupări criminale, operațiuni de influență, provocări și acte menite să fie atribuite altui actor, iar lipsa transparenței face dificil controlul democratic, deoarece cetățenii nu cunosc întotdeauna acțiunile desfășurate în numele lor și riscurile de represalii pe care acestea le creează.

Pericolul crește atunci când statele folosesc actori privați, grupări de voluntari digitali, companii militare, organizații ideologice sau rețele criminale, deoarece distanța dintre autoritatea politică și executant permite negarea responsabilității, dar reduce și capacitatea de control, iar intermediarul poate depăși instrucțiunile, poate urmări propriile interese sau poate provoca intenționat o escaladare pentru a împiedica apropierea dintre state; implicarea civililor în operațiuni cibernetice creează, de asemenea, riscul pierderii protecției lor și al extinderii câmpului de luptă în interiorul societății, motiv pentru care CICR cere statelor să prevină ori să reducă efectele nocive ale participării civile și să asigure respectarea dreptului umanitar.

Controlarea sabotajului impune ca statele să își asume responsabilitatea pentru actorii pe care îi finanțează, coordonează sau protejează, să coopereze la investigarea incidentelor care afectează infrastructuri internaționale și să accepte mecanisme neutre de examinare înainte de adoptarea represaliilor, iar

operațiunile clandestine cu risc de producere a unor victime civile, a unei catastrofe ecologice sau a unei confruntări între puteri nucleare trebuie supuse unor limite juridice și politice mult mai stricte decât simpla autorizare secretă în interiorul unui guvern.

Războiul fără frontiere vizibile devine cu adevărat periculos atunci când toate aceste domenii se unesc, deoarece o campanie de dezinformare poate pregăti opinia publică pentru atribuirea unui atac cibernetice, atacul poate întrerupe comunicațiile și poate afecta sateliții, inteligența artificială poate interpreta datele incomplete ca dovadă a unei ofensive, o operațiune clandestină poate produce incidentul necesar pentru justificarea represaliilor, iar conducătorii, temându-se că întârzierea le va reduce capacitatea de reacție, pot adopta decizia militară înainte ca specialiștii să stabilească adevărul; în acel moment, tehnologia nu mai servește cunoașterii și protecției omului, ci accelerează frica, confuzia și violența dincolo de viteza cu care rațiunea politică le poate opri.

De aceea, omenirea are nevoie de un pact pentru protejarea infrastructurilor digitale și spațiale ale vieții civile, de un instrument obligatoriu privind controlul uman asupra armelor autonome, de interdicția delegării deciziei nucleare către algoritmi, de reguli privind identificarea conținutului artificial, de mecanisme independente pentru atribuirea atacurilor cibernetice și sabotajelor, de protejarea sateliților indispensabili serviciilor umanitare și de linii directe între centrele de comandă tehnologică ale marilor puteri; aceste măsuri nu vor elimina competiția și spionajul, dar pot construi limite acolo unde absența lor permite unei operațiuni invizibile să declanșeze un război vizibil.

Decidenții lumii trebuie să înțeleagă că avantajul tehnologic nu este sinonim cu superioritatea morală, că viteza procesării nu înlocuiește înțelepciunea, că informația abundentă nu garantează adevărul și că o armă invizibilă poate produce suferințe la fel de reale ca un bombardament, iar oamenii de știință și companiile trebuie să refuze ideea că răspunderea lor încetează în momentul în care tehnologia este vândută unui stat; orice sistem capabil să influențeze decizia de război, să selecteze o țintă, să perturbe un spital, să manipuleze

milioane de cetățeni sau să afecteze infrastructura comună a spațiului trebuie proiectat, utilizat și controlat sub principiul fundamental că viața și demnitatea umană nu pot fi reduse la variabile într-un calcul strategic.

Războiul invizibil poate fi prevenit numai dacă lumea refuză să considere tot ceea ce este tehnic posibil drept politic legitim și moral acceptabil, deoarece civilizația nu este definită numai prin armele pe care le poate construi, ci și prin limitele pe care are înțelepciunea să și le impună; dacă omul va păstra controlul asupra tehnologiei, aceasta poate proteja pacea, poate avertiza asupra pericolelor, poate reduce suferința și poate uni popoarele, dar dacă tehnologia va fi lăsată să servească fără limite frica, dominația și viteza distrugerii, următorul război mondial poate începe fără zgomot, într-o rețea, într-un algoritm sau într-un semnal fals, iar lumea va auzi explozia abia după ce decizia nu va mai putea fi întoarsă.

PARTEA A VI-A

ECONOMIA MONDIALĂ TRANSFORMATĂ ÎN ARMĂ

Energia, strâmtorile maritime, hrana, sancțiunile și prăbușirea lanțurilor de aprovizionare

Economia nu mai reprezintă numai fundalul pe care se desfășoară confruntările militare, sursa din care statele își finanțează armatele sau domeniul care trebuie protejat pentru ca societatea să reziste, ci a devenit ea însăși un câmp de luptă în care energia, moneda, tehnologia, transportul, accesul la piețe, materiile prime, infrastructurile, asigurările, creditele și hrana sunt folosite pentru constrângerea adversarului, iar diferența dintre măsura economică legitimă, sancțiunea destinată apărării dreptului internațional și actul de război devine tot mai greu de stabilit; într-o lume în care producția unui obiect depinde de componente fabricate pe mai multe continente, transportate prin strâmtori vulnerabile, finanțate în anumite monede și prelucrate cu tehnologii controlate de puține state, nicio economie nu este cu adevărat izolată, iar lovitura aplicată unei verigi se poate transmite

de-a lungul întregului lanț, atingând țări, companii și populații care nu au participat la decizia inițială.

Energia se află în centrul acestei confruntări deoarece aproape toate activitățile economice depind de accesul continuu la petrol, gaze naturale, electricitate și combustibili, iar prețul energiei pătrunde în costul transportului, încălzirii, producției industriale, agriculturii, medicamentelor și bunurilor de consum, astfel încât perturbarea unei rute sau atacarea unei instalații nu produce numai lipsa temporară a unei materii prime, ci o undă de scumpiri care traversează întreaga societate; statele exportatoare pot folosi producția și livrările pentru obținerea influenței politice, statele importatoare pot încerca să limiteze veniturile adversarilor prin sancțiuni și plafoane de preț, iar fiecare tabără caută rute alternative, rezerve, furnizori și sisteme de plată, transformând harta energetică într-o hartă a alianțelor și vulnerabilităților strategice.

Strâmtoarea Ormuz demonstrează cât de mare este disproporția dintre dimensiunea geografică a unui punct de trecere și efectele sale asupra economiei mondiale, deoarece o perturbare produsă într-un culoar maritim restrâns poate diminua livrările, poate ridica prețurile, poate intensifica lupta pentru gaze naturale lichefiate și poate afecta mai ales economiile sărace, care nu dispun de rezerve, contracte avantajoase sau puterea financiară de a concura cu marii cumpărători; evaluarea UNCTAD din martie 2026 a arătat că șocurile din Ormuz s-au propagat către energie, îngrășăminte, transport și finanțare, iar Banca Mondială a estimat, în scenariul său din aprilie, o creștere cu 24% a prețurilor energiei în 2026, subliniind că primele consecințe sunt suportate de consumator, însă cele mai grave apar ulterior, prin scumpirea hranei, accelerarea inflației, creșterea dobânzilor și agravarea datoriei statelor vulnerabile.

Marea Roșie, Canalul Suez, Bab el-Mandeb, Strâmtoarea Malacca, Marea Neagră și alte coridoare maritime nu sunt simple elemente ale geografiei comerciale, ci puncte în care se concentrează o parte atât de importantă a transportului mondial, încât atacarea, blocarea sau amenințarea lor poate obliga navele să urmeze trasee mai lungi, să consume mai mult combustibil,

să plătească prime de asigurare mai ridicate și să întârzie aprovizionarea fabricilor și magazinelor, iar costurile rezultate sunt transferate treptat asupra populației; o navă redirecționată în jurul unui continent nu transportă numai marfă, ci și timp, capital, energie și încredere, iar atunci când întârzierile devin frecvente, companiile măresc stocurile, prețurile cresc, producția este reorganizată, investițiile sunt amânate, iar statele încep să privească libertatea navigației nu ca pe un bun comun, ci ca pe o responsabilitate militară pe care trebuie să o asigure prin escortă, prezență navală și control strategic.

Lanțurile globale de aprovizionare au fost construite în decenii de integrare economică potrivit principiului eficienței, fiecare etapă a producției fiind mutată acolo unde costul, competența, infrastructura și accesul la resurse ofereau cele mai mari avantaje, însă războaiele, pandemiile, sancțiunile și rivalitățile tehnologice au arătat că eficiența fără reziliență poate transforma o întrerupere locală într-o criză mondială, iar statele încearcă acum să readucă producția pe teritoriul propriu sau să o transfere către parteneri considerați siguri; această reorganizare poate reduce anumite dependențe periculoase, dar dacă este condusă exclusiv de logica blocurilor rivale, va produce duplicarea infrastructurilor, creșterea prețurilor, reducerea concurenței și separarea treptată a economiei mondiale în sisteme care nu mai comunică decât prin sancțiuni, amenințări și piețe clandestine.

Semiconductorii, echipamentele de telecomunicații, tehnologiile energetice, medicamentele, componentele aeronautice, sistemele de inteligență artificială și mineralele critice au devenit obiecte ale securității naționale, iar controlul exporturilor este justificat prin necesitatea împiedicării utilizării militare, deși caracterul dual al tehnologiei face dificilă trasarea unei granițe între produsul civil și capacitatea strategică; restricționarea accesului adversarului poate întârzia dezvoltarea unor arme, dar îl poate determina să investească masiv în autonomie, să creeze standarde alternative și să reducă dependența de furnizorii occidentali, astfel încât avantajul sancțiunii este temporar dacă nu este transformat într-un acord, iar lumea ajunge să plătească prețul existenței mai multor ecosisteme incompatibile, fiecare protejat prin bariere economice și control politic.

Sancțiunile reprezintă un instrument legitim între protestul diplomatic și folosirea forței, deoarece permit comunității internaționale să impună costuri unui stat care încalcă reguli fundamentale fără a recurge imediat la bombardamente, însă eficiența lor depinde de obiective clare, aplicare coordonată, protejarea populației și existența unei căi prin care măsurile pot fi reduse atunci când comportamentul vizat se modifică; sancțiunea care nu precizează ce trebuie să facă statul pentru a obține ridicarea ei devine pedeapsă nelimitată, stimulează economia clandestină, întărește grupurile apropiate puterii, transferă costurile asupra cetățenilor și permite conducerii să atribuie toate dificultățile adversarului extern, în timp ce sancțiunile secundare, aplicate companiilor și statelor care continuă relațiile cu ținta principală, pot fi percepute ca extindere extraterritorială a puterii și pot accelera formarea unor mecanisme economice alternative.

Înghețarea activelor, restricționarea accesului la monede, excluderea din sistemele de plăți și utilizarea rezervelor financiare în confruntările geopolitice pot produce presiune rapidă, dar ridică și problema încrederii pe care se sprijină economia mondială, deoarece statele care se tem că accesul la propriile rezerve ar putea fi blocat vor căuta aur, monede alternative, acorduri bilaterale și instituții financiare aflate în afara controlului rivalilor, iar această diversificare nu va elimina imediat rolul sistemelor existente, dar poate fragmenta treptat piața globală; moneda nu este numai mijloc de plată, ci promisiunea că regulile vor rămâne previzibile, iar transformarea ei într-o armă folosită fără criterii uniforme poate reduce pe termen lung influența celui care o controlează.

Fragmentarea geoeconomică produce pierderi care nu se distribuie egal, întrucât marile puteri dispun de piețe interne, resurse, tehnologie și capacitatea de a finanța adaptarea, în timp ce statele mici depind de importuri, de câteva produse de export, de investiții străine și de accesul la credite, iar obligația de a alege între blocuri le poate închide piețe, scumpi finanțarea și limita accesul la tehnologie; Fondul Monetar Internațional a avertizat că o fragmentare rapidă ar face adaptarea lanțurilor foarte costisitoare și, în scenarii severe, ar putea produce pierderi importante ale economiei mondiale, demonstrând că separarea nu este o simplă rearanjare

tehnică, ci un proces care reduce resursele disponibile pentru sănătate, educație, combaterea sărăciei și protejarea climei.

Hrana este domeniul în care războiul economic își dezvăluie cel mai dureros caracter moral, deoarece prețul cerealelor, al uleiurilor, al îngrășămintelor, al energiei și al transportului nu rămâne o cifră pe ecranele burselor, ci hotărăște dacă o familie poate cumpăra suficientă mâncare, dacă un fermier își poate cultiva terenul și dacă un guvern fragil poate evita foametea și tulburările sociale; războaiele distrug câmpuri, blochează porturi, reduc forța de muncă, întrerup irigațiile, împiedică accesul la semințe și îngrășămintele și determină statele exportatoare să limiteze vânzările pentru protejarea propriei populații, iar aceste restricții, raționale la nivel național, agravează lipsurile globale și îi lovesc pe cei care nu au contribuit în niciun fel la conflict.

Energia și agricultura sunt legate mai profund decât pare, deoarece producerea îngrășămintelor, funcționarea utilajelor, irigațiile, procesarea, refrigerarea și transportul depind de combustibili și electricitate, iar creșterea prețului gazelor și perturbarea exporturilor de îngrășămintele pot reduce recoltele viitoare chiar dacă în prezent depozitele conțin suficiente cereale; aceasta este una dintre cele mai periculoase întârzieri ale efectului economic, întrucât o criză energetică izbucnită astăzi poate diminua suprafețele cultivate și productivitatea peste câteva luni, iar populația va simți consecințele după ce atenția politică s-a mutat spre alt subiect, ceea ce face necesară analizarea securității alimentare nu numai prin recolta curentă, ci și prin accesul fermierilor la toate mijloacele producției viitoare.

Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură a analizat în martie 2026 efectele conflictului din Orientul Mijlociu asupra energiei, îngrășămintelor, comerțului agricol și securității alimentare și a semnalat presiunea suplimentară asupra piețelor, iar creșterea indicelui prețurilor alimentare în aceeași perioadă a confirmat că legătura dintre război, energie și hrană nu este ipotetică; populațiile cele mai sărace sunt afectate disproporționat deoarece alocă o parte mai mare a veniturilor alimentelor și combustibilului, nu au economii, nu pot înlocui cu ușurință produsele și

trăiesc adesea în state împovărate de datorii, incapabile să finanțeze subvenții sau programe de protecție.

Transformarea hranei în armă poate lua forma blocării deliberate a porturilor, distrugerii depozitelor, confiscării recoltelor, restricționării ajutorului umanitar sau utilizării foametei pentru forțarea unei populații să se deplaseze ori să accepte condițiile impuse, iar asemenea acțiuni depășesc logica obișnuită a sancțiunilor și ating limita crimelor împotriva demnității umane; comunitatea internațională trebuie să considere coridoarele alimentare, instalațiile de apă, depozitele civile, semințele și infrastructura agricolă bunuri protejate, deoarece un conflict nu îi oferă niciunei părți dreptul de a transforma supraviețuirea oamenilor într-un mijloc de negociere.

Mineralele critice adaugă o nouă dimensiune acestei confruntări, întrucât tranziția energetică, industria electronică, vehiculele electrice, centrele de date, sistemele militare și comunicațiile depind de materii prime a căror extracție și procesare sunt concentrate într-un număr redus de țări, iar competiția pentru acces poate produce presiuni asupra statelor sărace, degradarea mediului, corupție și noi forme de dependență; paradoxul constă în faptul că tehnologiile necesare reducerii vulnerabilității față de petrol și gaze creează dependențe față de alte resurse, iar dacă tranziția ecologică este organizată după aceeași logică a dominației, lumea va schimba obiectul confruntării fără a schimba comportamentul care o produce.

Războiul economic afectează profund finanțele publice, deoarece prețurile ridicate ale energiei și hranei obligă guvernele să acorde ajutoare, în timp ce inflația determină băncile centrale să crească dobânzile, iar împrumuturile devin mai costisitoare tocmai când statele au nevoie de bani pentru protejarea populației, apărare și reconstrucție; țările îndatorate sunt obligate să aleagă între plata creditorilor, menținerea serviciilor publice și importul produselor esențiale, iar nemulțumirea produsă de austeritate poate alimenta extremismul, loviturile de stat și violența, transformând șocul economic al unui război îndepărtat într-o criză politică locală.

Companiile de transport, asigurătorii, băncile, bursele de mărfuri și marii comercianți devin actori ai securității mondiale fără a deține un mandat democratic, deoarece decizia lor de a evita o rută, de a suspenda acoperirea unui risc, de a refuza o plată sau de a opri o livrare poate avea efecte asupra unor populații întregi, iar guvernele încearcă să le influențeze prin reglementări, sancțiuni și garanții; sectorul privat nu poate fi obligat să suporte riscuri nelimitate, dar nici nu trebuie lăsat să urmărească profitul fără responsabilitate în perioade în care speculația, acumularea artificială a stocurilor și transferarea tuturor costurilor asupra consumatorului pot agrava suferința.

Economia de război dezvoltă o inerție proprie, deoarece investițiile sunt redirecționate spre armament, industria se reorganizează, locurile de muncă și profiturile ajung să depindă de comenzile militare, iar conducătorii prezintă cheltuielile de apărare drept motor al dezvoltării și condiție a supraviețuirii, deși fiecare resursă alocată distrugerii lipsește sănătății, educației, infrastructurii civile și protejării mediului; atunci când milioane de oameni depind economic de continuarea producției militare, pacea nu mai întâlnește numai obstacole geopolitice, ci și rezistența unor interese materiale puternice, motiv pentru care tranziția de la război la pace trebuie să includă transformarea industriilor, protejarea locurilor de muncă și orientarea competențelor către reconstrucție, energie, climă și infrastructură.

Prevenirea prăbușirii economiei mondiale nu presupune revenirea la o globalizare naivă, în care statele ignoră riscurile dependențelor și lasă producția bunurilor esențiale concentrată în câteva locuri, ci construirea unei interdependențe reziliente, cu furnizori diversificați, rezerve strategice, rute alternative, capacități regionale și reguli care împiedică utilizarea alimentelor, medicamentelor, apei și energiei indispensabile drept instrumente de pedepsire colectivă; reziliența autentică nu înseamnă autarhie, deoarece niciun stat nu poate produce eficient tot ceea ce are nevoie, ci posibilitatea ca întreruperea unei singure surse să nu paralizeze întreaga societate.

Sancțiunile trebuie să fie proporționale, orientate spre decidenți și capacități militare, însoțite de excepții umanitare funcționale și de criterii publice

pentru suspendare, coridoarele maritime trebuie protejate prin mecanisme internaționale care să nu devină pretexte pentru cucerire sau schimbare de regim, exporturile de hrană și îngrășăminte trebuie menținute chiar între adversari, iar organizațiile mondiale trebuie să dispună de rezerve și fonduri capabile să sprijine rapid statele lovite de scumpiri; în același timp, tranziția către energie diversificată și regenerabilă trebuie accelerată nu numai pentru climă, ci și pentru pace, deoarece fiecare economie care își reduce dependența de un singur combustibil, furnizor sau coridor devine mai puțin vulnerabilă șantajului și conflictului.

Decidenții lumii trebuie să înțeleagă că economia nu este o realitate abstractă formată din grafice, indici și procente, ci rețeaua prin care oamenii primesc hrană, căldură, medicamente, locuri de muncă și speranța unui viitor, iar folosirea ei fără limite ca armă poate ucide lent și nevăzut, fără imagini spectaculoase, dar cu o întindere mai mare decât multe operațiuni militare; copilul care nu mai primește hrană, bolnavul pentru care medicamentul a devenit inaccesibil, fermierul care nu își mai permite îngrășăminte și familia al cărei venit este distrus de inflație nu sunt daune colaterale fără chip, ci oameni ale căror vieți sunt afectate de hotărâri adoptate în capitale îndepărtate.

Nicio putere nu va putea prospera mult timp într-o lume împărțită în piețe ostile, traversată de foamete, datorii, migrații și revolte, după cum nicio victorie economică nu poate fi durabilă dacă produce prăbușirea partenerilor, radicalizarea popoarelor și distrugerea încrederii pe care se întemeiază comerțul; economia poate deveni arma care pregătește ultimul război sau poate deveni puntea care îl împiedică, iar alegerea depinde de capacitatea conducătorilor de a folosi interdependența nu pentru constrângerea permanentă a adversarului, ci pentru construirea unui interes comun atât de puternic, încât costul războiului să fie înțeles înainte ca omenirea să fie obligată să îl plătească.

PARTEA A VII-A

PRAGUL NUCLEAR

Iluzia războiului limitat și posibilitatea sfârșitului civilizației

Armele nucleare nu reprezintă numai o categorie mai puternică de armament, o continuare tehnologică a artileriei, aviației și rachetelor convenționale sau un instrument rezervat ultimei etape a confruntării dintre state, ci introduc în istoria politică posibilitatea ca o decizie luată în câteva minute de un număr foarte mic de oameni să distrugă orașe, să paralizeze state, să contamineze regiuni, să destabilizeze clima și să pună în pericol continuitatea civilizației, iar această disproporție dintre timpul deciziei și durata consecințelor face ca problema nucleară să nu aparțină exclusiv statelor care dețin asemenea arme, armatelor care le administrează sau alianțelor care își construiesc securitatea pe protecția lor, ci fiecărei ființe umane care ar suporta efectele fără să fi fost consultată, fără să fi votat și fără să poată găsi un adăpost real împotriva prăbușirii sistemelor de care depinde viața modernă.

Ordinea nucleară este întemeiată pe paradoxul descurajării, potrivit căruia armele sunt păstrate pentru a nu fi folosite, amenințarea distrugerii reciproce este prezentată drept garanție a păcii, iar fiecare putere trebuie să îi demonstreze adversarului că ar fi dispusă să ia o decizie pe care, dacă este rațională și conștientă de consecințe, ar trebui să dorească să nu o ia niciodată; această logică poate explica de ce marile puteri au evitat o confruntare militară directă în anumite perioade, însă nu poate garanta că evitarea va continua la nesfârșit, deoarece sistemul depinde de informații corecte, comunicații funcționale, conducători capabili să judece lucid sub presiune, absența accidentelor, controlul tuturor actorilor și convingerea reciprocă potrivit căreia niciuna dintre părți nu pregătește o lovitură care ar elimina capacitatea celeilalte de a răspunde, iar istoria demonstrează că niciuna dintre aceste condiții nu poate fi considerată permanentă.

Descurajarea nu este o construcție mecanică în care fiecare acțiune produce un răspuns previzibil, ci o relație psihologică între oameni, instituții și sisteme care pot interpreta diferit aceleași semnale, iar ceea ce o putere prezintă drept măsură defensivă poate fi văzut de adversar ca pregătire pentru atac, ceea ce un conducător consideră avertisment controlat poate fi interpretat de altul ca început al unei operațiuni, iar tăcerea destinată reducerii

tensiunii poate părea slăbiciune sau ascunderea unei intenții; într-o criză, decidenții nu dispun de toate informațiile, sunt influențați de experiențe istorice, doctrină, frică, oboseală, presiuni politice și recomandările subordonaților, astfel încât presupunerea că fiecare va acționa întotdeauna perfect rațional reprezintă una dintre cele mai periculoase speranțe pe care poate fi construită securitatea omenirii.

Evaluarea SIPRI publicată în iunie 2026 arată că statele acordă armelor nucleare un rol tot mai mare în strategiile de securitate, că arsenalele sunt modernizate, transparența și dialogul strategic se reduc, iar riscurile calculului greșit și escaladării cresc, în condițiile în care inventarul mondial era estimat la peste douăsprezece mii de focoase, mii dintre acestea fiind desfășurate, iar un număr important menținut la un nivel ridicat de alertă; problema nu constă numai în cantitate, deoarece și un arsenal numeric mai mic poate produce o catastrofă, ci în diversificarea armelor, apariția unor sisteme cu utilizare nucleară și convențională, reducerea timpului de avertizare și integrarea tehnologiilor care pot face ca liderii să creadă că trebuie să decidă înainte de a înțelege cu certitudine situația.

Expresia „armă nucleară tactică” poate crea impresia unui instrument limitat, destinat unui câmp de luptă restrâns și controlabil prin planificare militară, însă explozia, radiația, contaminarea, panica și consecințele politice nu devin tactice numai pentru că arma are o putere mai redusă sau o rază de acțiune mai scurtă, iar folosirea ei ar încălca un prag pe care lumea nu l-a mai trecut într-un război de la distrugerea orașelor Hiroshima și Nagasaki; după prima detonare, adversarul nu poate ști cu certitudine dacă urmează alte lovituri, dacă obiectivul este numai oprirea unei ofensive sau pregătirea unei campanii mai ample, iar conducerea sa va fi presată să răspundă pentru a nu permite normalizarea atacului, pentru a păstra credibilitatea descurajării și pentru a demonstra că nu poate fi obligată să capituleze prin folosirea limitată a unei arme nelimitate moral.

Iluzia controlului se bazează pe presupunerea că ambele părți vor înțelege exact mesajul transmis prin prima utilizare, vor calcula identic proporționalitatea și vor păstra suficiente comunicații pentru negociere, deși

războiul distruge tocmai sistemele de informare, încrederea și capacitatea de a interpreta intențiile, iar conducătorul care aprobă o lovitură demonstrativă nu controlează reacția adversarului, starea populației, presiunea militarilor, acțiunile aliaților sau efectele neprevăzute ale exploziei; ceea ce este conceput ca semnal poate fi perceput drept început al exterminării, iar ceea ce trebuia să oblige adversarul să se oprească îl poate convinge că trebuie să răspundă imediat și mult mai puternic, înainte ca alte arme să îi distrugă capacitatea de ripostă.

Pericolul crește prin suprapunerea dintre sistemele convenționale și cele nucleare, deoarece rachetele, sateliții, radarele, comunicațiile, centrele de comandă și platformele de lansare pot îndeplini roluri multiple, iar atacarea lor într-o operațiune convențională poate fi interpretată ca încercare de neutralizare a forțelor nucleare; dacă o putere pierde legătura cu anumite unități, observă perturbarea sateliților și detectează lansări de rachete ale căror încărcături nu pot fi cunoscute imediat, conducerea poate considera că se confruntă cu o lovitură strategică, chiar dacă adversarul urmărea un obiectiv limitat, iar această ambiguitate transformă tehnologiile cu dublă utilizare în punți involuntare între războiul convențional și cel nuclear.

Menținerea armelor în stare înaltă de alertă urmărește garantarea ripostei înainte ca ele să poată fi distruse, însă reduce timpul disponibil verificării și obligă decidenții să evalueze semnale incomplete sub presiunea posibilității de a pierde întregul arsenal, iar alarmele false produse de defecțiuni, interpretarea unor fenomene naturale, erori de software, exerciții militare, atacuri cibernetice sau date incorecte pot crea pentru câteva minute imaginea unui război care nu a început; omenirea a supraviețuit unor asemenea momente și datorită oamenilor care au refuzat să trateze semnalul tehnic drept adevăr incontestabil, însă o politică de securitate nu poate depinde pentru totdeauna de speranța că, la următoarea alarmă, persoana potrivită va avea suficient timp, informație și curaj pentru a se îndoi.

Inteligența artificială poate ajuta la procesarea datelor și la identificarea erorilor, dar integrarea ei în avertizarea nucleară adaugă opacitate și viteză, deoarece un algoritm poate formula concluzii pe baza unor corelații pe care

operatorul nu le poate explica, poate fi manipulat prin date construite de adversar și poate amplifica prejudecățile existente în materialul de antrenare, iar încrederea excesivă în precizia sa poate diminua tocmai spiritul critic care a împiedicat catastrofele anterioare; nicio mașină nu trebuie să primească autoritatea de a recomanda în mod determinant, de a autoriza sau de a executa folosirea armelor nucleare, iar decizia finală trebuie să rămână umană, deliberată și supusă unor controale multiple, deși păstrarea formală a omului în circuit nu este suficientă dacă acesta dispune numai de câteva secunde pentru confirmarea concluziei automate.

Atacul cibernetic asupra unui sistem nuclear reprezintă un risc dublu, deoarece poate urmări perturbarea capacității adversarului, dar poate produce erori, pierderea comunicațiilor și interpretări care determină o reacție disproporționată, iar simpla suspiciune că rețeaua a fost compromisă poate face conducerea să nu mai aibă încredere în informațiile primite; statele trebuie să recunoască sistemele de comandă, control, avertizare și comunicații nucleare drept infrastructuri care nu pot fi atacate cibernetic fără a pune în pericol întreaga omenire, iar un acord internațional privind neinterferența, însoțit de dialog tehnic și canale de urgență, ar reprezenta una dintre cele mai urgente măsuri de reducere a riscului.

Consecințele primei explozii ar depăși capacitatea de răspuns a serviciilor care funcționează în timp de pace, deoarece unda de șoc, căldura, incendiile, radiația și distrugerea infrastructurilor ar produce simultan un număr enorm de victime, în timp ce spitalele, căile de acces, comunicațiile, rețelele de apă și personalul medical ar fi ele însele afectate, iar ajutorul extern nu ar putea ajunge rapid într-o zonă contaminată și lipsită de infrastructură; Comitetul Internațional al Crucii Roșii afirmă că efectele umanitare ale armelor nucleare depășesc capacitatea oricărei organizații de a răspunde eficient și consideră extrem de îndoielnică posibilitatea utilizării lor în conformitate cu principiile dreptului internațional umanitar, ceea ce înseamnă că ideea pregătirii unui răspuns suficient nu poate substitui obligația prevenirii.

Radiația nu se oprește la frontiera statului atacat, nu distinge între soldat și copil și nu încetează să producă efecte după terminarea operațiunilor militare,

iar expunerea poate provoca leziuni acute, boli și creșterea riscului unor cancere, în timp ce contaminarea apei, solului și alimentelor prelungește consecințele asupra comunităților care nu au fost lovite direct; Organizația Mondială a Sănătății arată că multe state nu dispun nici pentru urgențe radiologice obișnuite de capacități suficiente, iar o confruntare nucleară ar distruge o parte dintre mijloacele de intervenție chiar în momentul în care nevoia lor ar deveni incomparabil mai mare.

Efectele nu s-ar limita la zonele bombardate, deoarece incendiile urbane și industriale ar putea injecta în atmosferă cantități mari de fum, reducând lumina solară, modificând temperaturile și precipitațiile și afectând agricultura și ecosistemele marine, iar amploarea exactă depinde de numărul, puterea, tipul țințelor, cantitatea de material ars și comportamentul atmosferei, ceea ce impune evitarea unei false precizii, dar nu justifică ignorarea riscului; cercetările climatice și alimentare au modelat mai multe scenarii și au arătat că reducerea producției agricole, zootehnice și piscicole ar putea transforma un război purtat între câteva state într-o foamete mondială, lovind populații aflate la mari distanțe de explozii și demonstrând că neutralitatea geografică nu oferă protecție împotriva perturbării climei și hranei.

Distrugerea economică ar continua mult după încetarea exploziilor, deoarece porturile, rețelele energetice, centrele financiare, infrastructurile digitale, fabricile, sistemele de transport și administrațiile ar fi paralizate, piețele ar înceta să funcționeze, monedele și contractele și-ar pierde sensul, iar statele neatins direct s-ar confrunta cu întreruperea importurilor, prăbușirea comerțului, migrații masive, epidemii și conflicte pentru resurse; civilizația tehnologică este puternică prin cooperare și specializare, dar această forță devine vulnerabilitate atunci când componentele esențiale sunt distruse simultan, deoarece nicio țară nu poate reconstrui singură, într-un mediu contaminat și instabil climatic, toate sistemele de care depinde supraviețuirea sa.

Războiul nuclear ar distruge și ordinea morală și juridică pe care ar trebui să se sprijine reconstrucția, deoarece folosirea deliberată a unei arme incapabile

să limiteze efectele la obiective militare, producând suferințe de lungă durată și prejudicii asupra statelor nebeligerante și generațiilor viitoare, ar submina principiile distincției, proporționalității și protejării civililor; dezbateră juridică asupra unor scenarii extreme nu poate ascunde realitatea umanitară fundamentală că nicio strategie nu poate controla radiația, clima, foametea și prăbușirea sistemelor medicale, iar legalitatea nu trebuie redusă la identificarea unei situații ipotetice în care folosirea ar putea fi argumentată, ci analizată prin consecințele previzibile pe care nicio autoritate responsabilă nu are dreptul să le ignore.

Apărătorii descurajării susțin că renunțarea unilaterală ar putea expune statele atacului și șantajului, că armele nu pot fi eliminate fără verificare, că neîncrederea împiedică dezarmarea rapidă și că tehnologia necesară construirii lor nu poate fi uitată, iar aceste argumente trebuie luate în serios, deoarece pacea nu poate fi construită prin apeluri morale care ignoră temerile reale ale statelor, însă imposibilitatea abolirii imediate nu justifică extinderea nelimitată a arsenalelor, reducerea transparenței, integrarea unor noi tehnologii și refuzul tuturor măsurilor intermediare; între păstrarea necontrolată și dezarmarea totală există un spațiu vast al reducerii riscului, iar refuzul de a-l folosi transformă prudența declarată într-o formă de iresponsabilitate.

Tratatul de Neproliferare Nucleară a fost construit pe un echilibru prin care statele fără arme renunță la dobândirea lor, primesc acces la utilizările pașnice ale energiei nucleare, iar puterile nucleare se angajează să urmărească dezarmarea, însă dacă ultima obligație este percepută ca amânată la nesfârșit, legitimitatea întregului sistem slăbește, iar statele amenințate pot concluziona că singura garanție reală este propriul arsenal; conferința de revizuire din 2026 a avut loc într-un climat de neîncredere și competiție, în timp ce expirarea tratatului New START fără un acord succesor a eliminat o limită esențială asupra forțelor strategice americane și ruse, deschizând perspectiva unei curse mai puțin transparente și mai greu de controlat.

Reluarea testelor nucleare ar transmite că marile puteri pregătesc arme noi și ar putea declanșa răspunsuri similare, motiv pentru care Tratatul de

interzicere totală a experiențelor nucleare trebuie să intre în vigoare, iar norma împotriva exploziilor experimentale trebuie apărută de toate statele, indiferent de rivalități; tratatul interzice toate exploziile nucleare, militare sau civile, iar sistemul internațional de monitorizare demonstrează că verificarea globală este posibilă atunci când există investiție, cooperare științifică și voință politică.

Reducerea imediată a riscului presupune adoptarea unor angajamente de neutilizare primară, scăderea nivelurilor de alertă, separarea focaselor de mijloacele de lansare acolo unde este posibil, prelungirea timpului de decizie, refacerea liniilor directe dintre puterile nucleare, notificarea exercițiilor, interzicerea atacurilor cibernetice asupra sistemelor de comandă, clarificarea doctrinelor și stabilirea unor protocoale pentru incidentele cu rachete, avioane, submarine și sateliți; aceste măsuri nu elimină armele, dar reduc probabilitatea ca ele să fie folosite prin grabă, eroare sau interpretare falsă, iar fiecare minut adăugat procesului de verificare poate reprezenta diferența dintre o alarmă corectată și dispariția unor orașe.

Pe termen mediu, Statele Unite și Rusia trebuie să negocieze un succesor al New START, China, Franța, Regatul Unit și celelalte puteri nucleare trebuie incluse gradual în forme proporționale de transparență și limitare, materialele fisionabile trebuie controlate, producerea lor pentru arme trebuie oprită printr-un tratat verificabil, iar zonele fără arme nucleare trebuie extinse și însoțite de garanții credibile; verificarea nu trebuie privită drept umilință sau pierdere a suveranității, ci drept mijlocul prin care promisiunea adversarului devine fapt măsurabil, deoarece dezarmarea fără verificare este fragilă, iar verificarea fără angajament politic rămâne un exercițiu tehnic lipsit de finalitate.

Tratatul privind interzicerea armelor nucleare exprimă revolta morală și umanitară a majorității statelor care nu acceptă ca securitatea câtorva puteri să se întemeieze pe riscul exterminării tuturor, iar chiar dacă statele posesoare nu sunt încă pregătite să adere, existența tratatului întărește norma potrivit căreia utilizarea, amenințarea, producerea și păstrarea acestor arme nu pot fi considerate stări normale și permanente ale civilizației; dezarmarea totală va

necesita etape, verificări, garanții, instituții și soluționarea conflictelor care alimentează dependența de descurajare, dar direcția trebuie stabilită fără ambiguitate, deoarece un sistem care nu înaintează către reducerea arsenalelor se va deplasa inevitabil către modernizarea și extinderea lor.

Decidenții lumii trebuie să renunțe la iluzia că războiul nuclear poate fi administrat asemenea unei operațiuni convenționale, că prima lovitură va transmite exact mesajul dorit, că adversarul va răspunde proporțional, că populația va fi protejată, că economia va continua să funcționeze și că învingătorul va putea reconstrui ceea ce a distrus, deoarece fiecare dintre aceste presupuneri depinde de controlul unor factori pe care nicio putere nu îl poate avea; armele nucleare pot produce distrugere, dar nu pot cuceri radiația, nu pot obliga clima să respecte frontierele și nu pot hrăni supraviețuitorii, iar statul care le-ar folosi ar putea obține o victorie militară lipsită de orice sens într-o lume în care însuși conceptul de victorie a fost anulat.

Pragul nuclear nu este numai o linie militară, ci limita morală dintre o civilizație care, în pofida conflictelor sale, continuă să creadă în viitor și o civilizație care acceptă posibilitatea de a sacrifica acel viitor pentru un avantaj strategic temporar, iar păstrarea acestei limite depinde de hotărârea liderilor de a condamna orice amenințare nucleară, inclusiv atunci când este formulată de un aliat, de curajul militarilor de a avertiza asupra imposibilității controlului, de responsabilitatea oamenilor de știință și de presiunea cetățenilor care refuză să fie transformați în ostacii unor doctrine asupra cărora nu au nicio putere.

Omenirea nu trebuie să aștepte prima detonare pentru a redescoperi adevărul pe care îl cunoaște deja, deoarece după explozie nu va mai exista nicio declarație suficientă, nicio scuză, nicio anchetă și nicio conferință capabilă să redea viața celor pierduți, iar dacă armele vor fi folosite pe scară largă, s-ar putea să nu mai existe instituții capabile să judece responsabilitatea; pacea nucleară autentică nu poate fi eternitatea trăită cu degetul deasupra butonului, ci procesul prin care acel buton își pierde treptat puterea, arsenalele sunt reduse, conflictele sunt soluționate, iar omenirea înlocuiește echilibrul fricii

cu un sistem de securitate care nu mai cere posibilitatea sinuciderii colective pentru a garanta supraviețuirea.

PARTEA A VIII-A

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TEREI

Schimbările climatice, distrugerea mediului, lupta pentru resurse și migrațiile viitorului

Terra nu este o scenă inertă pe care oamenii își desfășoară războaiele și pe care, după încetarea bombardamentelor, o pot curăța, repara și readuce fără consecințe la starea anterioară, ci un sistem viu, interdependent și limitat, în interiorul căruia apa, aerul, solul, pădurile, clima, oceanele, biodiversitatea și comunitățile umane se susțin reciproc, iar distrugerea uneia dintre aceste componente se transmite asupra celorlalte, astfel încât războiul purtat pentru teritorii, resurse, securitate sau prestigiu devine inevitabil și un război împotriva condițiilor care fac viața posibilă; podurile și clădirile pot fi reconstruite, armatele pot fi demobilizate, iar acordurile pot restabili frontiere, însă un sol contaminat, un acvifer otrăvit, o pădure arsă, o specie dispărută sau o regiune transformată prin deșertificare nu pot fi refăcute printr-o singură decizie politică, iar costurile ecologice continuă să afecteze sănătatea, hrana și economia mult după ce conducătorii care au început conflictul nu mai dețin puterea.

Relația dintre climă și război funcționează în ambele direcții, deoarece schimbările climatice pot amplifica vulnerabilitățile, competiția pentru apă și hrană, pierderea mijloacelor de trai, migrația și fragilitatea instituțiilor, în

timp ce războiul distruge infrastructurile necesare adaptării, consumă resurse care ar trebui investite în protecția mediului, generează poluare și emisii, împiedică monitorizarea și obligă populațiile să exploateze pentru supraviețuire ecosisteme deja slăbite; clima nu provoacă automat războaie, iar seceta nu transformă inevitabil vecinii în dușmani, deoarece efectul depinde de inegalitate, guvernare, corupție, accesul la resurse, instituții, istoria tensiunilor și capacitatea societăților de a coopera, însă schimbările climatice pot acționa asemenea unui multiplicator care agravează conflictele existente și reduce posibilitățile pașnice de soluționare. Grupul Interguvernamental privind Schimbările Climatice arată că încălzirea poate crește susceptibilitatea la violență prin întărirea factorilor economici, sociali și instituționali care favorizează conflictul, formulare esențială deoarece evită determinismul climatic, dar recunoaște gravitatea riscului.

Operațiunile militare afectează mediul prin consumul masiv de combustibil, incendiile produse de explozii, distrugerea instalațiilor industriale, degradarea terenurilor, contaminarea cu substanțe toxice, abandonarea munițiilor, deteriorarea rețelilor de canalizare și acumularea unor cantități uriașe de deșeuri, iar aceste efecte sunt dificil de măsurat în timpul ostilităților, deoarece accesul specialiștilor este limitat, instituțiile locale nu mai funcționează, informațiile sunt folosite propagandistic, iar urgența salvării vieților împinge consecințele ecologice spre marginea atenției; tocmai această invizibilitate permite ca mediul să devină victima tăcută a războiului, deși deteriorarea lui va decide câtă apă pot bea supraviețuitorii, dacă terenurile vor mai produce hrană și dacă întoarcerea populației va mai fi posibilă.

Atacarea rafinăriilor, conductelor, depozitelor, centralelor, uzinelor chimice și infrastructurilor energetice poate urmări slăbirea capacității militare și economice a adversarului, însă incendiile și scurgerile rezultate nu disting între obiectiv strategic și ecosistem, iar poluanții pot ajunge în aer, râuri, pânze freatice și culturi, traversând frontierele și afectând state care nu participă la conflict; în zonele industrializate, războiul nu lovește numai ceea ce se vede la suprafață, ci poate elibera substanțe acumulate în instalații, depozite și soluri, transformând distrugerea unei zile într-o problemă sanitară de decenii, iar reconstrucția grăbită, dacă nu include evaluarea contaminării,

poate ridica locuințe și școli peste terenuri care continuă să pună sănătatea în pericol.

Apa este una dintre cele mai fragile legături dintre mediu, securitate și pace, deoarece râurile, lacurile, rezervoarele și pânzele subterane traversează frontierele, susțin orașe, agricultură, industrie și energie, iar controlul unei surse poate deveni mijloc de presiune asupra populației și adversarului; distrugerea barajelor, stațiilor de pompare, conductelor și instalațiilor de tratare poate produce inundații, secetă locală, contaminare și epidemii, iar întreruperea alimentării cu apă obligă oamenii să părăsească locuințele mai rapid decât multe atacuri directe, ceea ce face ca protejarea infrastructurii hidrologice să fie nu numai o obligație umanitară, ci și o condiție a stabilității regionale.

Schimbările climatice intensifică această vulnerabilitate prin modificarea precipitațiilor, reducerea rezervelor de zăpadă și gheață, creșterea evaporării, salinizarea apelor de coastă și sporirea frecvenței secetelor severe, iar statele aflate în același bazin hidrografic pot interpreta construirea unui baraj, redirectionarea apei sau extinderea irigațiilor drept amenințare la adresa propriei supraviețuiri; totuși, apa poate deveni și punte a păcii, deoarece dependența reciprocă obligă guvernele să schimbe date, să stabilească debite minime, să coordoneze perioadele de acumulare și să protejeze sursele, iar tratatele de administrare comună pot menține dialogul chiar între state care nu cooperează în alte domenii.

Seceta nu înseamnă numai absența ploii, ci reducerea recoltelor, pierderea animalelor, scăderea producției hidroenergetice, creșterea prețurilor, îndatorarea familiilor, întreruperea educației și migrarea către orașe, iar atunci când aceleași comunități sunt afectate simultan de sărăcie, conflict și guvernare slabă, capacitatea lor de adaptare se poate prăbuși; raportul Convenției Națiunilor Unite pentru Combaterea Deșertificării asupra focarelor de secetă din perioada 2023–2025 arată cum lipsa apei, insecuritatea, foametea și deplasarea se suprapun în numeroase regiuni, demonstrând că reziliența la secetă trebuie înțeleasă ca politică de pace, nu numai ca problemă agricolă.

Degradarea solurilor amplifică aceeași spirală, deoarece eroziunea, despădurirea, salinizarea, poluarea și agricultura nesustenabilă reduc productivitatea, obligă fermierii să utilizeze suprafețe tot mai fragile și stimulează competiția dintre agricultură, păstorit, industrie și dezvoltarea urbană, iar disputele locale asupra terenurilor pot căpăta dimensiune etnică, religioasă sau politică atunci când instituțiile nu oferă mecanisme echitabile de soluționare; războiul accelerează degradarea prin abandonarea lucrărilor de întreținere, incendierea culturilor, deplasarea populațiilor și concentrarea oamenilor în zone incapabile să îi susțină, în timp ce minele și munițiile neexplodate împiedică revenirea la agricultură, prelungind dependența de ajutor și după încetarea luptelor.

Pădurile sunt distruse prin bombardamente, incendii, exploatare ilegală și tăierea necesară supraviețuirii populațiilor lipsite de energie, iar pierderea lor afectează stocarea carbonului, circuitul apei, stabilitatea solului, biodiversitatea și protecția împotriva dezastrelor, ceea ce înseamnă că refacerea pădurilor nu poate fi tratată drept element decorativ al reconstrucției, ci drept infrastructură naturală indispensabilă; același lucru este valabil pentru zonele umede, recife, mangrove, pășuni și ecosisteme costiere, care reduc inundațiile, susțin hrana și oferă mijloace de trai, dar sunt rareori incluse între obiectivele a căror protejare este considerată esențială în planificarea militară.

Biodiversitatea nu reprezintă un lux care poate fi apărut după rezolvarea problemelor oamenilor, deoarece polenizarea, fertilitatea solului, purificarea apei, reglarea bolilor, protecția coastelor și stabilitatea ecosistemelor depind de diversitatea vieții, iar pierderea speciilor slăbește capacitatea naturii de a se reface după secetă, incendiu, poluare sau război; atunci când un conflict distruge un habitat unic, lumea poate pierde definitiv forme de viață și cunoștințe biologice pe care nicio victorie, despăgubire sau tehnologie nu le poate recrea, iar această pierdere aparține întregii omeniri, nu numai statului pe teritoriul căruia s-a produs.

Programul Națiunilor Unite pentru Mediu a arătat că războaiele produc poluare, deșeuri, distrugerea ecosistemelor și efecte de lungă durată asupra

apei, hranei, economiei și sănătății, iar evaluările realizate în zone de conflict demonstrează că pagubele ecologice continuă să se acumuleze chiar atunci când atenția internațională este concentrată asupra operațiunilor militare și negocierilor; în Gaza, de exemplu, UNEP a constatat deteriorarea solurilor, apelor dulci, ecosistemelor de coastă și terenurilor agricole, iar în Ucraina a semnalat amploarea distrugerilor industriale și necesitatea unei evaluări extinse după conflict, fără ca aceste exemple să epuizeze suferința ecologică produsă în alte regiuni.

Resursele naturale pot alimenta războiul nu numai prin raritate, ci și prin abundență, deoarece petrolul, gazele, aurul, diamantele, lemnul și mineralele pot finanța grupări armate, corupe instituțiile, atrage intervenții străine și transforma controlul teritoriului într-o sursă de venit, iar exploatarea ilegală prelungește conflictul chiar după dispariția cauzelor inițiale; pacea negociată fără stabilirea proprietății, administrării și distribuirii veniturilor din resurse rămâne fragilă, deoarece combatanții păstrează interesul material al continuării violenței, iar populația vede cum bogăția extrasă din teritoriul său finanțează armele care o distrug.

Tranziția energetică adaugă o competiție pentru litiu, cobalt, nichel, cupru, pământuri rare și alte minerale necesare bateriilor, rețelelor electrice, centrelor de date și tehnologiilor regenerabile, iar încercarea de a reduce dependența de combustibilii fosili poate crea noi forme de dependență dacă extracția și procesarea rămân concentrate și dacă statele bogate transferă costurile ecologice asupra comunităților sărace; salvarea climei nu poate fi realizată prin distrugerea terenurilor și apelor altor popoare, iar securitatea verde nu trebuie să reproducă vechiul colonialism al resurselor sub forma unei competiții tehnologice prezentate drept inevitabilă.

Arctica oferă un exemplu tulburător al modului în care degradarea mediului poate deschide noi spații ale confruntării, deoarece topirea gheții facilitează accesul la rute maritime și resurse, determinând statele să își întărească prezența strategică într-o regiune extrem de sensibilă, iar ceea ce este o pierdere climatică pentru planetă devine oportunitate comercială și militară pentru puteri; în loc ca dispariția gheții să fie tratată exclusiv drept

avertisment care cere cooperare, ea riscă să stimuleze o cursă pentru control, infrastructură și extracție, accelerând tocmai fenomenul care a făcut accesul posibil.

Creșterea nivelului mărilor, eroziunea coastelor, salinizarea terenurilor, seceta și dezastrele extreme vor determina tot mai mulți oameni să se deplaseze, însă expresia „migrant climatic” nu trebuie folosită ca și cum o singură cauză ar explica fiecare plecare, deoarece familiile decid să migreze printr-o combinație de factori economici, politici, ecologici, sociali și de securitate, iar schimbările climatice agravează adesea condițiile deja fragile; migrația poate fi o formă rațională de adaptare, permițând oamenilor să își protejeze viața și să sprijine comunitățile rămase, dar devine tragedie atunci când deplasarea este bruscă, forțată, lipsită de protecție juridică și întâmpinată de granițe închise, exploatare, discriminare și violență.

Organizația Internațională pentru Migrație estimează că fenomenele meteorologice au produs sute de milioane de deplasări interne cumulate în ultimul deceniu, fără ca această cifră să reprezinte același număr de persoane distincte sau să demonstreze că toate deplasările au devenit permanente, dar amploarea arată presiunea exercitată asupra comunităților, orașelor și statelor; majoritatea oamenilor se deplasează inițial în interiorul propriei țări, cât mai aproape de locuință, iar imaginea unor valuri inevitabile îndreptate spre continentele bogate poate fi folosită politic pentru alimentarea fricii, deși răspunsul cel mai eficient este sprijinirea adaptării și a mobilității sigure acolo unde populațiile trăiesc.

Migrația climatică poate destabiliza societățile dacă serviciile publice, locuințele, locurile de muncă și mecanismele de integrare nu sunt pregătite, iar politicienii transformă nou-veniții în țapi ispășitori pentru probleme mai vechi, însă conflictul nu este rezultatul automat al prezenței migranților, ci al modului în care instituțiile distribuie resursele, combat discriminarea și asigură participarea comunităților; orașele care planifică extinderea, investesc în infrastructură și permit integrarea pot transforma migrația într-o resursă economică și culturală, în timp ce taberele permanente, excluderea și lipsa

drepturilor creează generații fără perspectivă, vulnerabile radicalizării și exploatării.

Din punct de vedere juridic, persoanele deplasate peste frontiere exclusiv ori predominant din motive climatice nu intră întotdeauna în categoriile clasice ale protecției acordate refugiaților, iar această lacună devine tot mai gravă pe măsură ce unele teritorii își pierd treptat locuibilitatea; comunitatea internațională trebuie să construiască forme complementare de protecție, vize umanitare, acorduri regionale de mobilitate, căi de relocare demnă și mecanisme prin care statele cu cea mai mică responsabilitate istorică pentru încălzire să nu suporte singure costurile, deoarece justiția climatică nu poate însemna doar calcularea emisiilor, ci și împărțirea responsabilității pentru oamenii ale căror locuințe și mijloace de existență dispar.

Războiul reduce capacitatea de adaptare climatică tocmai acolo unde aceasta este mai necesară, deoarece distruge stațiile meteorologice, sistemele de avertizare, irigațiile, serviciile medicale, administrațiile locale și infrastructura de protecție, obligă specialiștii să plece și redirecționează bugetele către apărare, iar finanțarea climatică evită adesea statele fragile din cauza riscurilor ridicate; apare astfel o nedreptate circulară în care țările afectate simultan de conflict și climă primesc mai puține investiții, devin mai vulnerabile, suportă dezastre mai grave și intră într-o dependență umanitară care nu reconstruiește capacitatea proprie.

Cheltuielile militare mondiale și investițiile necesare combaterii schimbărilor climatice concurează pentru aceleași resurse financiare, științifice și industriale, iar statele care declară că nu dispun de suficienți bani pentru adaptare găsesc sume uriașe atunci când percep o amenințare militară, deși clima poate produce pierderi, instabilitate și deplasări la o scară comparabilă; securitatea nu trebuie redusă la apărarea frontierelor, deoarece un stat înarmat, dar incapabil să ofere apă, hrană, energie și protecție împotriva dezastrelor nu este cu adevărat sigur, iar armata însăși va fi obligată să răspundă tot mai des unor crize pe care investițiile civile le-ar fi putut preveni.

Protejarea mediului în război necesită întărirea regulilor care interzic provocarea unor daune extinse, grave și de lungă durată, clarificarea răspunderii pentru contaminare și distrugerea deliberată a ecosistemelor, includerea experților de mediu în negocierile de încetare a focului și documentarea pagubelor înainte ca dovezile să dispară, iar conceptul de ecocid, aflat în dezvoltare juridică și politică, exprimă necesitatea ca distrugerile ecologice de cea mai mare gravitate să nu fie tratate drept efecte inevitabile lipsite de autor; răspunderea trebuie aplicată prudent, pe baza probelor și a unor definiții clare, dar absența dificultății juridice nu poate justifica impunitatea.

Reconstrucția de după război trebuie să fie ecologică, transparentă și orientată spre reziliență, nu o refacere grăbită a acelorași infrastructuri vulnerabile și poluante, deoarece clădirile, rețelele energetice, transporturile, sistemele de apă și agricultura pot fi reconstruite astfel încât să reziste mai bine secetei, căldurii, inundațiilor și viitoarelor crize; curățarea contaminării, înlăturarea munițiilor, refacerea ecosistemelor și restabilirea proprietății asupra terenurilor trebuie incluse în acordurile de pace, iar comunitățile locale trebuie să participe la decizii, pentru ca reconstrucția să nu devină o nouă formă de expropriere și conflict.

Cooperarea climatică poate păstra punți chiar între adversari, deoarece datele meteorologice, incendiile, poluarea, administrarea apelor și protejarea speciilor migratoare nu pot fi gestionate eficient de un singur stat, iar instituțiile comune create pentru aceste probleme pot menține comunicarea atunci când dialogul politic este blocat; zonele naturale protejate transfrontaliere, acordurile asupra râurilor, sistemele regionale de avertizare și proiectele energetice comune pot deveni forme ale diplomației, demonstrând populațiilor că beneficiul cooperării este concret și că securitatea nu trebuie să fie întotdeauna obținută împotriva vecinului.

Pacea mondială și salvarea Terrei sunt același proiect, deoarece o planetă degradată va produce mai multă insecuritate, iar o lume militarizată nu va putea mobiliza cooperarea și resursele necesare limitării încălzirii și adaptării, astfel încât conducătorii nu mai au dreptul să trateze mediul ca pe un capitol

secundar care poate fi rezolvat după încheierea disputelor geopolitice; clima nu așteaptă tratatele de pace, ecosistemele nu își suspendă degradarea în timpul negocierilor, iar fiecare an pierdut prin conflict reduce timpul și opțiunile disponibile generațiilor viitoare.

A distruge pământul pentru a-l cuceri, a contamina apa pentru a slăbi adversarul, a incendia pădurile pentru obținerea unui avantaj temporar și a consuma resursele viitorului pentru producerea mijloacelor de exterminare reprezintă expresia supremă a unei puteri care și-a pierdut scopul, deoarece teritoriul fără sol fertil, orașul fără apă, statul fără populație și victoria obținută pe o planetă devenită ostilă vieții nu mai au valoare; decidenții lumii trebuie să înțeleagă că Terra nu aparține numai generației care o administrează astăzi și că nicio suveranitate nu conferă dreptul de a produce prejudicii ireversibile patrimoniului comun al omenirii.

Războiul împotriva Terrei poate fi oprit numai prin transformarea protecției mediului într-un principiu central al securității, prin recunoașterea apei și hranei ca bunuri care nu pot fi folosite pentru pedepsirea populațiilor, prin interzicerea atacurilor asupra infrastructurilor ecologice esențiale, prin reducerea emisiilor și dependențelor energetice care finanțează conflictele, prin gestionarea comună a resurselor și prin garantarea unei mobilități demne pentru cei obligați să plece, iar pacea va deveni durabilă numai atunci când oamenii nu se vor mai mulțumi să oprească armele, ci vor vindeca și pământul rănit de ele.

PARTEA A IX-A

OMUL, VICTIMA UITATĂ A MARILOR STRATEGII

Civili, copiii, refugiații, sănătatea și trauma generațiilor

Marile strategii vorbesc despre fronturi, flancuri, coridoare, obiective, capacități, descurajare, libertate de acțiune, echilibru de putere și costuri acceptabile, însă în spatele fiecărui termen se află oameni concreți, cu nume, familii, locuințe, amintiri și proiecte de viață, iar atunci când limbajul militar transformă un oraș într-o țintă, un cartier într-un obiectiv, o populație într-un

risc și moartea civililor într-o daună colaterală, există pericolul ca decidenții să nu mai vadă realitatea morală a propriilor hotărâri; războiul este planificat pe hărți pe care oamenii apar sub forma unor cifre, este urmărit pe ecrane pe care exploziile par puncte luminoase și este justificat prin concepte abstracte, însă pentru cel aflat sub bombardament nu există strategie globală, ci numai zgomotul care se apropie, copilul care plânge, telefonul care nu mai funcționează, apa care s-a oprit, teama că locuința va fi lovită și imposibilitatea de a ști dacă plecarea este mai sigură decât rămânerea.

Războaiele contemporane se desfășoară adesea în zone urbane dens populate, unde obiectivele militare, clădirile civile, infrastructurile de transport, spitalele, școlile și locuințele sunt apropiate, iar folosirea armelor explozive cu efect larg produce consecințe care nu pot fi limitate cu ușurință la ținta declarată, deoarece unda de șoc, fragmentele, incendiile și prăbușirea construcțiilor afectează oameni aflați la distanță, în timp ce distrugerea rețelilor de electricitate, apă și canalizare provoacă suferințe întregii populații; chiar și atunci când civilii nu sunt vizati în mod deliberat, alegerea armelor, momentului și locului poate face ca riscul asupra lor să fie previzibil, iar obligația de precauție nu este îndeplinită prin simpla afirmație că atacatorul nu a dorit victimele.

Dreptul internațional umanitar protejează civilii, impune diferențierea dintre obiectivele militare și bunurile civile, interzice atacurile nediscriminatorii și disproporționate și cere adoptarea tuturor precauțiilor fezabile, însă existența regulii nu garantează respectarea ei, iar aplicarea este slăbită atunci când fiecare parte își descrie propriile lovituri drept necesare și precise, în timp ce atacurile adversarului sunt prezentate exclusiv drept crime; legea trebuie aplicată prin aceleași criterii tuturor, deoarece protecția civililor își pierde credibilitatea dacă depinde de alianța politică, identitatea victimei sau popularitatea cauzei, iar principiile Convențiilor de la Geneva nu pot deveni facultative în războaiele considerate existențiale.

Moartea directă produsă de bombardament reprezintă numai partea imediat vizibilă a suferinței, deoarece războiul ucide și prin întreruperea tratamentelor, contaminarea apei, lipsa alimentelor, frig, epidemii,

imposibilitatea vaccinării, dispariția transportului medical și epuizarea personalului, iar aceste victime indirecte sunt mai greu de numărat, apar treptat și nu sunt întotdeauna atribuite deciziei militare care a distrus sistemul de care depindeau; bolnavul cronic care nu își mai găsește medicamentul, femeia care naște fără asistență, copilul care moare din cauza unei infecții tratabile și pacientul care nu poate ajunge la dializă nu apar pe lista celor uciși într-un atac, deși războiul este cauza profundă a morții lor.

Spitalul nu este numai o clădire, ci o rețea formată din medici, asistenți, laboratoare, medicamente, energie, apă, oxigen, comunicații, ambulanțe și căi de acces, iar protejarea pereților nu este suficientă dacă personalul este ucis ori obligat să plece, aprovizionarea este blocată și pacienții nu pot ajunge în siguranță; atacarea sau folosirea abuzivă a instituțiilor medicale distruge încrederea populației și produce efecte care depășesc momentul loviturii, deoarece formarea unui medic durează ani, reconstituirea lanțurilor de aprovizionare necesită stabilitate, iar bolile amânate în timpul războiului continuă să afecteze societatea după încetarea focului.

Organizația Mondială a Sănătății monitorizează atacurile asupra serviciilor medicale și arată că asemenea acte includ nu numai bombardarea unităților, ci și violența, amenințarea, obstrucționarea și orice acțiune care împiedică furnizarea îngrijirii, iar datele colectate în numeroase conflicte demonstrează că sănătatea a devenit ea însăși un front; din 2018 până în iunie 2025, OMS documentase peste 8.500 de atacuri în 22 de țări și teritorii, cu mii de persoane ucise și rănite, cifre care nu pot fi tratate drept accidente izolate și care impun mecanisme independente de investigare, protejare și răspundere.

Personalul medical este obligat să îngrijească în condiții în care nu poate controla securitatea, aprovizionarea sau numărul pacienților, să aleagă cine primește resursele insuficiente și să continue activitatea în timp ce propria familie este amenințată, iar trauma profesională nu dispare după război, deoarece medicii și asistenții rămân cu amintirea oamenilor pe care nu i-au putut salva; protejarea lor trebuie să cuprindă coridoare sigure, evacuări medicale, schimb de informații pentru evitarea loviturilor, rezerve independente de energie și apă, posibilitatea rotației și sprijin psihologic, iar

utilizarea abuzivă a spitalelor în scop militar trebuie împiedicată tocmai pentru că pune sub semnul întrebării protecția tuturor pacienților.

Copiii sunt victimele cele mai lipsite de putere ale războiului, deoarece nu au participat la deciziile care au produs conflictul, nu înțeleg interesele geopolitice invocate și nu pot alege locul în care se nasc, dar suportă moartea, rănirea, foametea, separarea de părinți, pierderea școlii, recrutarea și violența, iar efectele asupra dezvoltării fizice și psihice pot determina întreaga lor viață; copilul nu are nevoie numai să supraviețuiască exploziei, ci să primească hrană, îngrijire, protecție, educație, stabilitate și afecțiune, iar atunci când toate acestea sunt întrerupte simultan, supraviețuirea biologică nu înseamnă salvarea completă a copilăriei.

Raportările Națiunilor Unite asupra copiilor și conflictelor armate documentează uciderea și mutilarea, recrutarea, răpirea, violența sexuală, atacurile asupra școlilor și spitalelor și refuzarea accesului umanitar, iar în 2025 au fost verificate zeci de mii de încălcări grave, fiecare cifră reprezentând o viață afectată, nu o simplă unitate statistică; UNICEF avertizează că datele confirmate surprind numai o parte a realității, deoarece numeroase zone nu pot fi accesate, familiile se tem să raporteze, iar unele victime nu sunt identificate.

Recrutarea copiilor nu înseamnă numai folosirea lor ca luptători înarmați, ci și utilizarea drept mesageri, paznici, spioni, cărăuși, bucătari sau instrumente de propagandă, iar participarea îi expune violenței, îi desparte de familie și îi învață că supraviețuirea depinde de supunerea față de gruparea care îi controlează; eliberarea nu este suficientă dacă societatea îi respinge, îi consideră vinovați și nu le oferă educație, îngrijire psihologică și posibilitatea reconstruirii identității, deoarece copilul recrutat este în primul rând victima adultului care a profitat de vulnerabilitatea sa, chiar dacă a fost obligat să participe la acte grave.

Școala reprezintă unul dintre primele locuri în care războiul distruge viitorul, deoarece clădirile pot fi lovite, ocupate, transformate în adăposturi, iar profesorii și elevii se pot dispersa, în timp ce educația la distanță devine

imposibilă fără energie, dispozitive și internet; anii pierduți nu sunt recuperați ușor, iar generația care nu învață să citească, să gândească critic și să dobândească o profesie rămâne dependentă, expusă exploatării și vulnerabilă propagandei, astfel încât protejarea educației nu este o preocupare secundară față de încetarea luptelor, ci una dintre condițiile fără de care pacea viitoare va fi fragilă.

Separarea copiilor de părinți produce o rană profundă, deoarece evacuările grăbite, arestările, moartea, deplasarea și haosul administrativ pot rupe familii ale căror membri ajung în state diferite, fără documente și fără posibilitatea comunicării, iar copilul neînsoțit este expus traficului, exploatării, adopției ilegale și abuzului; fiecare operațiune de evacuare trebuie să cuprindă înregistrarea identității, păstrarea legăturilor familiale, cooperarea dintre organizații și interdicția modificării definitive a statutului copilului fără verificări riguroase, deoarece salvarea lui dintr-un pericol imediat nu poate justifica dispariția sa din propria familie și cultură.

Violența sexuală este folosită în unele conflicte pentru terorizarea comunităților, pedepsirea familiilor, umilirea adversarului și forțarea populației să plece, iar victimele sunt femei, fete, bărbați și băieți care se confruntă nu numai cu rănille fizice și psihologice, ci și cu stigmatizarea, respingerea, sarcinile nedorite, bolile și dificultatea obținerii justiției; tăcerea comunității poate proteja agresorul, iar instituțiile nepregătite pot obliga victima să re trăiască trauma, motiv pentru care serviciile medicale confidentiale, sprijinul psihologic, protecția juridică, investigarea profesionistă și respingerea oricărei vinovății a supraviețuitorului trebuie incluse în răspunsul umanitar și în acordurile de pace.

Persoanele în vârstă, cele cu dizabilități și bolnavii dependenți de îngrijire sunt adesea ultimele care pot părăsi zona periculoasă, deoarece nu se pot deplasa, nu au mijloace de transport, nu înțeleg avertismentele, refuză să abandoneze locuința ori nu pot supraviețui drumului, iar evacuările organizate pentru oameni tineri și sănătoși îi lasă în urmă; protecția civilă trebuie să pornească de la cei mai vulnerabili, să includă transport adaptat, medicamente, însoțitori, adăposturi accesibile și continuitatea îngrijirii,

deoarece egalitatea formală a ordinului de evacuare nu ajută persoana care fizic nu îl poate urma.

Refugiatul nu părăsește numai o adresă, ci pierde locul în care cunoștea limba, regulile, vecinii, profesia, memoria familiei și sentimentul apartenenței, iar plecarea, prezentată uneori ca simplă deplasare geografică, este o ruptură identitară în care omul trebuie să învețe să trăiască dependent de documente, autorități și ajutor, în timp ce nu știe dacă locuința mai există și dacă întoarcerea va fi posibilă; traversarea frontierei nu încheie suferința, deoarece urmează proceduri, tabere, lipsa unui loc de muncă, dificultatea învățării limbii, discriminarea și teama că protecția temporară se va termina înainte ca războiul să permită revenirea.

La sfârșitul anului 2025, aproximativ 117,8 milioane de oameni se aflau în situație de deplasare forțată la nivel mondial, potrivit UNHCR, iar circa 45 de milioane erau copii, cifre care arată nu numai amploarea conflictelor, persecuțiilor și încălcărilor drepturilor, ci și existența unei populații comparabile cu aceea a unor state mari, obligată să trăiască departe de casă; statistica nu trebuie utilizată pentru provocarea fricii de refugiați, ci pentru înțelegerea dimensiunii eșecului politic care i-a obligat să plece.

Majoritatea refugiaților nu trăiesc în prosperitate și nu aleg exilul pentru obținerea unui avantaj, ci sunt găzduiți adesea de state apropiate conflictului, care pot avea ele însele resurse limitate, iar comunitățile locale se confruntă cu presiuni asupra locuințelor, școlilor, spitalelor și locurilor de muncă; dacă ajutorul internațional este destinat numai refugiaților și ignoră populația gazdă, apar resentimente, iar dacă refugiații sunt abandonați, apar sărăcie, exploatare și instabilitate, motiv pentru care protecția trebuie să sprijine întreaga comunitate, să extindă serviciile, să permită munca legală și să transforme prezența nou-veniților din povară percepută în contribuție socială și economică.

Deplasarea prelungită devine o formă de viață suspendată, deoarece oamenii petrec ani sau decenii în adăposturi temporare, copiii se nasc și cresc fără cetățenie ori perspectivă, iar soluțiile politice sunt amânate până când tabăra

de refugiați se transformă într-un oraș lipsit de drepturi; UNHCR arăta în 2026 că aproximativ șapte din zece refugiați se aflau în situații de exil îndelungat, ceea ce demonstrează că răspunsul umanitar nu poate rămâne permanent o distribuire de ajutoare, ci trebuie să urmărească întoarcerea voluntară și sigură, integrarea locală sau relocarea, în funcție de situația și alegerea fiecărei persoane.

Oamenii dispăruți reprezintă una dintre cele mai profunde răni ale războiului, deoarece familia nu știe dacă persoana este vie, rănită, deținută, îngropată sub ruine, ucisă sau plecată fără posibilitatea comunicării, iar absența certitudinii împiedică doliul, menține speranța și poate bloca accesul la moștenire, pensie, proprietate și alte drepturi; în 2025, CICR a înregistrat peste 178.000 de cazuri noi de persoane dispărute, cea mai mare creștere anuală din cel puțin două decenii, iar în spatele fiecărui caz se află mai multe rude obligate să trăiască între speranță și teamă.

Părțile unui conflict au obligația să înregistreze deținuții, morții și persoanele pe care le evacuează, să păstreze informațiile, să permită comunicarea cu familiile și să coopereze la identificare, iar acordurile privind schimbul prizonierilor și căutarea dispăruților nu trebuie amânate până la pacea finală, deoarece reprezintă măsuri umanitare care pot începe imediat și pot construi încredere; familiile dispăruților pot deveni chiar punți ale reconcilierii atunci când trec peste diviziunile politice și cer împreună adevăr, recunoaștere și restituirea rămășițelor, transformând suferința comună într-o forță care refuză perpetuarea urii.

Prizonierul și persoana deținută nu își pierd demnitatea și drepturile fundamentale, indiferent de uniformă, naționalitate sau acuzație, iar tortura, umilirea, înfometarea, dispariția forțată și expunerea publică nu pot fi justificate prin crimele reale sau presupuse ale adversarului; tratamentul uman, accesul la îngrijire, înregistrarea, contactul cu familia și controlul independent protejează nu numai victima, ci și disciplina morală a statului care deține puterea asupra ei, deoarece o societate începe să își piardă valorile atunci când consideră că atrocitățile adversarului îi acordă dreptul de a le reproduce.

Trauma psihologică nu se încheie prin semnarea armistițiului, deoarece zgomotele, imaginile, pierderea, frica și sentimentul neputinței pot reveni prin coșmaruri, anxietate, depresie, agresivitate, izolare, dependențe și dificultatea construirii relațiilor, iar părinții traumatizați, chiar dacă își iubesc copiii, pot transmite fără intenție frica, tăcerea și neîncrederea; societatea postbelică nu poate fi vindecată numai prin reconstrucția clădirilor, deoarece oamenii care le locuiesc au nevoie de sprijin, comunitate, adevăr, justiție și posibilitatea de a transforma experiența într-o memorie care previne repetarea, nu într-o rană folosită pentru pregătirea răzbunării.

Trauma colectivă devine intergenerațională atunci când fiecare comunitate își educă urmașii numai în propria suferință și în vinovăția totală a celuilalt, iar memoria victimelor, care ar trebui să apere viața, este transformată într-o justificare a ostilității permanente; reconcilierea nu cere uitarea, echivalarea crimelor sau renunțarea la justiție, ci recunoașterea faptului că adevărul unei suferințe nu anulează suferința celuilalt și că identitatea unui copil nu poate fi redusă la obligația de a răzbuna ceea ce s-a întâmplat înainte de nașterea sa.

Propaganda pregătește violența prin dezumanizare, deoarece înainte ca un civil să fie acceptat ca daună colaterală trebuie să fie redus la membru al unei populații suspecte, înainte ca un refugiat să fie respins trebuie să fie prezentat drept amenințare, iar înainte ca un copil al adversarului să fie ignorat trebuie să fie descris ca viitor inamic; cuvintele nu produc singure războiul, dar pot slăbi barierele morale care împiedică violența, iar liderii politici, jurnaliștii, profesorii și conducătorii religioși poartă o răspundere enormă pentru limbajul prin care explică populației conflictul.

Justiția este necesară pentru pace, deoarece impunitatea transmite victimelor că suferința lor nu contează și permite autorilor să păstreze puterea, însă justiția trebuie individualizată, bazată pe probe și ferită de răzbunarea colectivă, întrucât atribuirea vinei unui popor, unei etnii sau unei generații reproduce logica ce a făcut posibilă violența; tribunalele, comisiile pentru adevăr, despăgubirile, căutarea dispăruților și reformarea instituțiilor trebuie combinate, deoarece nici pedeapsa singură, nici uitarea impusă și nici reconcilierea declarativă nu pot vindeca o societate fără adevăr și răspundere.

Protejarea omului trebuie să devină criteriul principal după care sunt evaluate obiectivele militare, nu o limitare administrată după alegerea lor, iar statele trebuie să evite folosirea armelor explozive cu efect larg în zone populate, să protejeze spitalele, școlile, rețelele de apă și adăposturile, să asigure evacuări voluntare și sigure, să mențină coridoarele umanitare, să permită accesul organizațiilor neutre și să investigheze public incidentele; avertismentele adresate populației nu exonerează atacatorul dacă oamenii nu au unde să plece, nu se pot deplasa sau destinația indicată nu este sigură, deoarece ordinul de evacuare nu transformă automat într-o țintă legitimă persoana care rămâne.

Ajutorul umanitar trebuie separat de obiectivele politice și militare, distribuit după nevoie și protejat împotriva deturnării, iar finanțarea nu poate depinde exclusiv de vizibilitatea mediatică a conflictului, deoarece războaiele uitate continuă să producă victime chiar dacă nu mai apar pe ecranele lumii; organizațiile umanitare nu pot înlocui soluția politică, iar prezența lor nu trebuie folosită de conducători ca pretext pentru prelungirea războiului, dar fără activitatea lor milioane de oameni ar fi lipsiți de singura formă de protecție disponibilă.

Decidenții lumii trebuie să privească dincolo de hărți și să înțeleagă că fiecare săgeată care indică înaintarea unei armate traversează locuințe, fiecare obiectiv economic susține viețile unor muncitori și familii, fiecare pod distrus poate împiedica o ambulanță, fiecare sancțiune poate ajunge în prețul unui medicament, iar fiecare lună de război înseamnă copii care nu se mai întorc la școală, bolnavi care nu primesc tratament, familii care se despart și oameni care învață să trăiască în frică; eficiența strategică nu poate fi măsurată numai prin teritoriul câștigat, capacitățile distruse și costurile impuse adversarului, ci trebuie evaluată prin viețile protejate, suferința evitată și posibilitatea păstrată pentru o pace viitoare.

Omul nu poate rămâne victima uitată a strategiilor construite în numele său, iar statul nu își apără cetățenii dacă, pentru a demonstra forță, îi expune exterminării, nu își apără viitorul dacă își sacrifică generația tânără și nu își apără demnitatea dacă o calcă în picioare pe aceea a adversarului; adevărata

victorie este întoarcerea copilului la școală, redeschiderea spitalului, reunirea familiei, revenirea refugiatului în siguranță și transformarea memoriei morților într-un jurământ că suferința nu va fi repetată, iar orice pace care nu atinge aceste obiective rămâne numai o pauză între două războaie.

PARTEA A X-A

DE CE LUMEA NU REUȘEȘTE SĂ OPREASCĂ RĂZBOAIELE

Criza Organizației Națiunilor Unite, dreptul de veto, standardele duble și eșecul diplomației

Omenirea nu se află în primejdie deoarece nu ar cunoaște consecințele războiului, deoarece nu ar dispune de informații suficiente sau deoarece nu ar avea la îndemână instituții, tratate, mecanisme de avertizare și canale diplomatice prin care conflictele să poată fi prevenite, ci se află în primejdie tocmai pentru că, deși cunoaște amploarea catastrofei posibile și dispune de mijloacele necesare împiedicării ei, marile puteri, alianțele militare, guvernele și centrele de influență economică refuză adesea să accepte limitele fără de care nicio ordine internațională nu poate funcționa, preferând să invoce dreptul atunci când acesta le protejează interesele și să-l relativizeze atunci când le restrânge libertatea de acțiune, să ceară responsabilitate adversarilor și indulgență pentru aliați, să condamne utilizarea forței într-o regiune și să o justifice în alta, să vorbească despre suveranitate când le este favorabilă și despre necesitate strategică atunci când suveranitatea altora devine un obstacol, iar această contradicție repetată, vizibilă pentru miliarde de oameni, slăbește încrederea în instituții, transformă normele în instrumente de confruntare propagandistică și îi convinge pe actorii mai mici că securitatea lor nu depinde de lege, ci de înarmare, alianțe și capacitatea de a provoca adversarului pierderi intolerabile.

Organizația Națiunilor Unite s-a născut din cenușa celui de-Al Doilea Război Mondial, din oroarea lagărelor, a orașelor distruse și a zecilor de milioane de morți, având ca misiune fundamentală salvarea generațiilor viitoare de flagelul războiului, apărarea demnității umane și crearea unui sistem în care

diferendele să fie soluționate prin mijloace pașnice, principii înscrise în Carta ONU, care cere statelor să-și rezolve disputele fără a pune în primejdie pacea, securitatea și justiția internațională; totuși, organizația a fost construită nu numai pe idealul egalității juridice dintre state, ci și pe recunoașterea realistă a unei ierarhii de putere rezultate din anul 1945, ceea ce a făcut ca instituția destinată să limiteze politica de forță să păstreze în centrul ei privilegiul celor mai puternici, iar instituția destinată să apere egalitatea suverană să funcționeze printr-un Consiliu de Securitate în care cinci state dețin o autoritate pe care restul lumii nu o posedă. Această tensiune dintre idealul universal și privilegiul marilor puteri nu este o anomalie apărută accidental, ci contradicția originară a sistemului, o contradicție care a permis ONU să supraviețuiască, menținând în aceeași organizație puteri rivale, dar care i-a limitat capacitatea de a acționa tocmai în situațiile în care una dintre aceste puteri sau unul dintre aliații ei este parte directă într-un conflict. Carta Organizației Națiunilor Unite consacră atât obligația soluționării pașnice a diferendelor, cât și arhitectura instituțională în interiorul căreia această obligație trebuie aplicată.

Trebuie spus fără ocolișuri că ONU nu este un guvern mondial, nu dispune de o suveranitate proprie deasupra statelor, nu are o armată permanentă capabilă să impună automat hotărârile sale și nu poate obliga marile puteri să coopereze atunci când acestea au decis că interesele lor strategice sunt mai importante decât consensul internațional, deoarece instituția funcționează prin voința, contribuțiile, informațiile, resursele și acordul statelor membre, ceea ce înseamnă că, atunci când Consiliul de Securitate este blocat, când misiunile de pace nu primesc mandate clare, când operațiunile umanitare nu sunt finanțate, când hotărârile instanțelor internaționale nu sunt respectate sau când acordurile negociate sunt încălcate, formula comodă potrivit căreia „ONU a eșuat” ascunde deseori o realitate mai incomodă, aceea că statele membre au împiedicat ONU să acționeze, au refuzat să-i ofere mijloacele necesare sau au folosit instituția numai până în punctul în care deciziile ei nu le afectau propriile interese. A condamna organizația fără a identifica guvernele și mecanismele politice care au paralizat-o înseamnă a judeca instrumentul și a-i absolve pe cei care au refuzat să-l folosească, după cum

idealizarea ONU și prezentarea ei drept autoritate omnipotentă înseamnă ignorarea limitelor structurale pe care numai statele le pot modifica.

Dreptul de veto al celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate - Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, China, Franța și Regatul Unit - reprezintă cea mai evidentă expresie a acestei contradicții, fiind în același timp o garanție a participării marilor puteri la sistem și o sursă de paralizie, deoarece fondatorii organizației au înțeles că o instituție internațională care ar putea adopta decizii coercitive împotriva unei mari puteri fără consimțământul acesteia risca fie să fie abandonată, fie să provoace confruntarea pe care trebuia să o prevină, dar mecanismul destinat să păstreze unitatea marilor puteri a devenit treptat un mijloc prin care acestea își protejează propriile acțiuni, aliații și sferele de influență. Veto-ul poate împiedica adoptarea unor rezoluții grăbite, poate forța negocierea și poate evita transformarea Consiliului de Securitate într-un instrument al unei majorități temporare îndreptate împotriva unei puteri nucleare, însă, atunci când este utilizat pentru a bloca investigații, sancțiuni, încetări ale focului, mecanisme de răspundere sau chiar simple declarații de condamnare, el transmite lumii mesajul că gravitatea unei încălcări nu este evaluată numai prin suferința produsă, ci și prin identitatea celui care a săvârșit-o și prin protectorii de care acesta beneficiază.

În acest fel apare impresia devastatoare a unei justiții internaționale cu două viteze, una pentru statele lipsite de putere și alta pentru statele capabile să blocheze, să amenințe, să sancționeze sau să ofere protecție diplomatică, iar fiecare utilizare selectivă a principiilor produce un precedent politic pe care adversarii îl vor invoca ulterior pentru a-și justifica propriile acțiuni, formându-se astfel un circuit al ipocriziei în care fiecare putere denunță abuzurile celeilalte și își explică propriile abuzuri prin greșelile trecutului. În loc ca dreptul internațional să constituie o limită acceptată de toți, el riscă să devină o arhivă de acuzații reciproce din care fiecare actor selectează argumentele convenabile, iar atunci când populațiile lumii văd că aceleași cuvinte - suveranitate, autoapărare, integritate teritorială, protecția civililor, intervenție umanitară, necesitate militară - primesc interpretări diferite în funcție de identitatea statului implicat, încrederea în ordinea internațională se

erodează, propaganda găsește un teren fertil, iar guvernele autoritare pot prezenta orice critică externă drept simplu instrument geopolitic.

Criza Consiliului de Securitate nu privește numai dreptul de veto, ci și reprezentativitatea unei structuri care reflectă distribuția puterii de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, nu realitatea demografică, politică și economică a secolului al XXI-lea, deoarece Africa nu are niciun membru permanent, America Latină nu are niciun membru permanent, iar părți uriașe ale Asiei și ale lumii în curs de dezvoltare consideră că sunt chemate să respecte decizii la formularea cărora influența lor rămâne insuficientă. O instituție poate avea legalitate formală și totuși să piardă treptat legitimitatea politică necesară aplicării hotărârilor sale, iar atunci când miliarde de oameni percep Consiliul ca pe un club restrâns care decide asupra războaielor, sancțiunilor și operațiunilor de pace fără o reprezentare echitabilă a regiunilor afectate, nemulțumirea nu mai poate fi tratată drept simplă retorică, deoarece lipsa de reprezentativitate alimentează neîncrederea, încurajează apariția unor structuri paralele și accelerează fragmentarea lumii în blocuri rivale.

Adunarea Generală oferă o reprezentare universală și conferă fiecărui stat un vot, dar majoritatea rezoluțiilor sale nu au forța juridică obligatorie a deciziilor adoptate de Consiliul de Securitate în limitele Cartei, astfel încât voința unei majorități largi poate exprima conștiința politică a lumii fără a opri tancurile, rachetele, bombardamentele sau blocadele; cu toate acestea, Adunarea Generală nu este lipsită de importanță, deoarece poate izola politic un agresor, poate stabili principii, poate documenta pozițiile statelor, poate solicita opinii juridice, poate crea mecanisme de investigare și poate menține o criză în atenția comunității internaționale. Prin Rezoluția 76/262 din 2022 a fost instituită convocarea unei dezbateri a Adunării Generale atunci când un membru permanent recurge la veto, măsură care nu elimină privilegiul și nu transformă automat o decizie blocată într-una executorie, dar obligă puterea care a folosit veto-ul să se confrunte cu o dezbatere publică și sporește costul politic al blocajului, reprezentând un început de responsabilizare care trebuie aprofundat prin obligația unei justificări juridice detaliate, nu doar prin declarații strategice generale. Rezoluția 76/262 a Adunării Generale confirmă acest mandat permanent de dezbatere după utilizarea veto-ului.

Standardele duble nu pot fi eliminate pretinzând că toate conflictele sunt identice, că toate părțile poartă aceeași răspundere sau că diferențele istorice, juridice și politice nu contează, deoarece echivalența artificială poate fi la fel de nedreaptă precum selectivitatea, însă faptele trebuie evaluate prin aceleași criterii fundamentale indiferent de autorul lor, iar viața unui copil, integritatea unui civil, interdicția torturii, protecția spitalelor, respectarea prizonierilor, obligația proporționalității și dreptul unei populații de a nu fi pedepsită colectiv nu pot primi valori diferite în funcție de alianțe. Lumea nu are nevoie de o neutralitate morală care să pună agresorul și victima pe același plan, ci de o consecvență juridică prin care probele să fie examinate riguros, responsabilitățile să fie individualizate, crimele să nu fie scuzate prin crime anterioare, iar condamnarea unei încălcări să nu depindă de steagul, religia, ideologia sau puterea militară a celui care a comis-o, pentru că dreptul nu-și păstrează autoritatea prin severitatea cu care este aplicat celor slabi, ci prin curajul cu care este aplicat celor puternici.

Curtea Internațională de Justiție, Curtea Penală Internațională, tribunalele speciale, comisiile de anchetă și mecanismele de documentare reprezintă progrese istorice importante, dar ele nu dispun de o forță autonomă capabilă să transforme automat hotărârile în realitate, depinzând de cooperarea statelor pentru acces la teritorii, obținerea probelor, protejarea martorilor, executarea mandatelor și aplicarea deciziilor, iar această dependență permite guvernelor să invoce justiția atunci când adversarii sunt investigați și să conteste legitimitatea aceleiași justiții atunci când propriile acțiuni sunt cercetate. Nicio instanță internațională nu poate înlocui voința politică, dar absența unei poliții mondiale nu trebuie confundată cu inutilitatea dreptului, deoarece hotărârile, probele și arhivele judiciare pot împiedica ștergerea adevărului, pot delegitima liderii responsabili, pot limita libertatea lor de mișcare și pot pregăti răspunderea viitoare, cu condiția ca statele să nu transforme cooperarea juridică într-un privilegiu acordat numai împotriva adversarilor.

În pofida blocajelor sale, ONU nu poate fi redusă la ședințele tensionate ale Consiliului de Securitate, deoarece agențiile, programele și misiunile sale vaccinează copii, hrănesc populații înfometate, sprijină refugiați, monitorizează armistiții, organizează ajutor umanitar, documentează

încălcări, susțin alegeri și creează spații de negociere care altfel nu ar exista, iar numeroase conflicte care nu domină ecranele lumii sunt împiedicate să se extindă tocmai prin această muncă discretă, imperfectă și adesea insuficient finanțată. Desființarea sau marginalizarea ONU nu ar elibera omenirea de birocrăție și ineficiență, ci ar elimina singurul cadru universal în care aproape toate statele lumii se pot întâlni, acuza, negocia și coopera fără ca dialogul să depindă exclusiv de alianțe militare sau de cluburi geopolitice restrânse; de aceea, adevărata alegere nu este între o organizație perfectă și una inutilă, ci între reformarea unei instituții indispensabile și întoarcerea spre o ordine în care puterea brută, înțelegerile secrete și sferele de influență ar decide totul.

Diplomația însăși traversează o criză profundă, deoarece negocierile confidențiale, răbdarea strategică și acceptarea compromisului au fost înlocuite tot mai des de diplomația spectacolului, de declarații concepute pentru audiențele interne, de insulte publice, ultimatumuri și poziții maxime din care liderii nu mai pot reveni fără a fi acuzați de slăbiciune, astfel încât fiecare conferință de presă ridică prețul compromisului, fiecare amenințare reduce spațiul de manevră, iar fiecare promisiune de victorie totală transformă o soluție negociată într-un aparent eșec politic. Închiderea ambasadelor, expulzarea diplomaților, întreruperea contactelor militare și demonizarea oricărei conversații cu adversarul distrug tocmai canalele necesare în momentele de maxim pericol, pentru că diplomația nu este o recompensă acordată prietenilor și nici o legitimare morală a adversarului, ci metoda prin care statele ostile transmit avertismente, verifică intenții, corectează percepții greșite și împiedică un incident să devină război. Refuzul dialogului poate părea fermitate, dar între puteri înarmate nucleare el poate deveni o formă de orbire voluntară.

În multe situații, negocierile de pace sunt slăbite de concurența dintre mediatori, de rivalitatea statelor care urmăresc prestigiu diplomatic, de organizarea unor conferințe la care actorii decisivi nu participă, de excluderea comunităților afectate și de prezentarea unor planuri elaborate pentru imaginea inițiatorilor, nu pentru realitatea terenului, iar când fiecare mediator încearcă să controleze procesul, părțile combatante pot exploata diviziunile, pot câștiga timp și pot evita angajamentele incomode. O negociere autentică

nu presupune numai așezarea unor delegații la aceeași masă, ci definirea etapelor, identificarea intereselor reale ascunse în spatele revendicărilor publice, verificarea încetării focului, garantarea accesului umanitar, protejarea civililor, stabilirea consecințelor încălcării acordului și oferirea unei căi prin care fiecare parte să poată abandona escaladarea fără a considera că își semnează dispariția, iar toate acestea cer mediatori credibili, continuitate instituțională și coordonare, nu succesiunea grăbită a inițiativelor ceremoniale.

Diplomația eșuează și atunci când sancțiunile, presiunea economică și amenințarea militară nu sunt însoțite de o ieșire politică precisă, deoarece o măsură coercitivă careia nu i se stabilesc obiective verificabile, condiții de suspendare și posibilitatea ridicării treptate riscă să se transforme din instrument de negociere într-o pedeapsă fără sfârșit, convingând conducerea vizată că nu are nimic de câștigat prin concesii și determinând populația să suporte costul unei confruntări pe care nu o poate controla. Presiunea poate fi necesară pentru a opri agresiunea sau pentru a determina respectarea unui acord, dar presiunea lipsită de ofertă diplomatică produce adesea radicalizare, economii clandestine, alianțe alternative și o mentalitate de asediu, în timp ce oferta lipsită de presiune poate recompensa tergiversarea; arta diplomației constă tocmai în combinarea fermității cu perspectiva reintegrării, astfel încât adversarul să înțeleagă atât costul continuării, cât și beneficiul verificabil al opririi.

Una dintre cele mai periculoase erori ale timpului nostru este confundarea păcii cu victoria totală și a compromisului cu trădarea, deoarece majoritatea războaielor nu se încheie prin dispariția completă a uneia dintre părți, ci printr-un punct în care costurile continuării devin mai mari decât avantajele posibile, iar liderii acceptă o înțelegere imperfectă pentru a opri o distrugere sigură; aceasta nu înseamnă abandonarea justiției, sacrificarea victimelor sau legitimarea cuceririlor, ci recunoașterea faptului că încetarea uciderii este condiția fără de care nicio reconstrucție, reconciliere sau răspundere nu poate începe. Armistițiul nu este același lucru cu pacea, iar pacea nu este același lucru cu uitarea, dar pretenția că toate nedreptățile trebuie soluționate înainte ca armele să tacă poate condamna alte mii sau milioane de oameni la moarte,

după cum încetarea focului fără garanții, monitorizare și proces politic poate deveni doar o pauză folosită pentru reînarmare.

Reforma sistemului internațional trebuie să înceapă prin extinderea reprezentativității Consiliului de Securitate, printr-o prezență mai echitabilă a Africii, Americii Latine, Asiei și a statelor care contribuie substanțial la pacea, economia și populația lumii, dar reforma numerică nu va fi suficientă dacă noii membri vor reproduce aceleași privilegii și aceleași blocaje, motiv pentru care este necesară și limitarea politică a veto-ului în situații de genocid, crime împotriva umanității, atrocități în masă, amenințare nucleară sau catastrofă umanitară majoră. Chiar dacă eliminarea completă a veto-ului este improbabilă în viitorul apropiat, membrii permanenți pot accepta prin angajamente publice să nu-l utilizeze în asemenea situații, să ofere o justificare juridică detaliată atunci când îl folosesc, să răspundă în fața Adunării Generale și să prezinte o alternativă concretă pentru protejarea populației afectate, deoarece un veto care blochează o măsură fără a propune nicio soluție nu mai poate fi prezentat drept responsabilitate strategică, ci devine asumarea directă a consecințelor inacțiunii.

În paralel, ONU are nevoie de o capacitate mult mai puternică de prevenire, de centre regionale de avertizare timpurie, echipe permanente de mediere, specialiști în securitate nucleară, climă, resurse, inteligență artificială, dezinformare și atacuri cibernetice, precum și de mecanisme prin care semnalele unei crize să ajungă rapid la nivelul politic înainte ca liderii să fie prizonierii propriilor mobilizări militare. Prevenirea nu produce imaginile spectaculoase ale unei intervenții și rareori aduce glorie politică, deoarece succesul ei constă într-un război care nu a mai avut loc, într-o lovitură de stat evitată, într-o graniță la care trupele s-au retras sau într-un discurs inflamator înlocuit de negocieri, însă tocmai această invizibilitate face ca diplomația preventivă să fie subfinanțată, în timp ce sume incomparabil mai mari sunt alocate după izbucnirea conflictelor pentru armament, refugiați, reconstrucție și ajutor umanitar. Secretarul general al ONU a reafirmat că statul de drept reprezintă una dintre pietrele de temelie ale păcii și că membrii Consiliului trebuie să utilizeze instrumentele Cartei și spiritul compromisului pentru soluționarea pașnică a disputelor, dar asemenea apeluri pot deveni realitate

numai dacă statele încetează să trateze prevenirea drept preocupare secundară. Declarația ONU privind statul de drept și pacea și apelul pentru soluționarea pașnică a diferendelor exprimă această obligație.

Canalele directe dintre adversari trebuie păstrate chiar și în cele mai grave crize, prin linii permanente între conducerile politice și militare, notificarea exercițiilor, reguli clare pentru incidente aeriene, maritime, spațiale și cibernetice, protejarea ambasadelor și desemnarea unor state neutre capabile să transmită mesaje atunci când relațiile diplomatice sunt întrerupte, deoarece numeroase războaie nu izbucnesc dintr-un plan deliberat de cucerire mondială, ci din interpretarea greșită a unei mișcări, din supraestimarea propriei capacități, din subestimarea reacției adversarului sau din credința că o operațiune limitată va rămâne limitată. Într-o epocă a armelor hipersonice, atacurilor cibernetice, dronelor autonome și informațiilor manipulate în timp real, intervalul în care un conducător poate verifica dacă un avertisment este autentic se micșorează dramatic, iar absența comunicării poate transforma o eroare tehnică, o alarmă falsă sau o provocare neautorizată într-o decizie ireversibilă.

Procese de pace trebuie să includă nu numai guvernele și grupările armate, ci și comunitățile care vor trăi cu rezultatul negocierilor, reprezentanții femeilor, ai tinerilor, ai minorităților, ai refugiaților, ai autorităților locale, ai organizațiilor umanitare și ai societății civile, deoarece un acord semnat exclusiv de elite poate opri temporar focul, dar nu poate vindeca resentimentele, restabili încrederea sau rezolva distribuirea resurselor, revenirea persoanelor strămutate și memoria crimelor. Pacea impusă de sus rămâne fragilă dacă oamenii nu o percep drept dreaptă și dacă instituțiile care urmează să o aplice sunt corupte, discriminatorii sau incapabile, motiv pentru care negocierea trebuie continuată prin reconstrucție, educație, justiție, dezvoltare economică și protejarea adevărului istoric împotriva propagandei revanșarde.

Decidenții lumii trebuie să înțeleagă că instituțiile nu eșuează singure, tratatele nu se încalcă singure, dreptul de veto nu se ridică singur, iar diplomația nu dispare din cauze naturale, ci prin alegeri omenești, prin ordine

semnate, bugete refuzate, negocieri abandonate, cuvinte aruncate pentru câștig electoral și orgolii transformate în doctrină de securitate; de aceea, reforma ONU, consolidarea dreptului internațional și renașterea diplomației nu sunt probleme tehnice rezervate juriștilor și ambasadurilor, ci imperative de supraviețuire pentru o civilizație care a construit arme capabile să distrugă în câteva ore ceea ce generații întregi au ridicat în secole. Nicio putere nu trebuie să creadă că privilegiile sale vor rămâne intacte într-o lume în care instituțiile universale se prăbușesc, deoarece vidul lăsat de reguli nu este ocupat de libertate, ci de teamă, înarmare, alianțe rigide, calcule greșite și războaie preventive.

Națiunile Unite nu trebuie abandonate, ci eliberate treptat de paralizia privilegiilor, făcute mai reprezentative, mai transparente, mai consecvente și mai capabile să intervină înainte ca disputele să devină războaie, iar dreptul internațional nu trebuie transformat într-un discurs ceremonial rostit după fiecare catastrofă, ci într-o limită pe care statele să o respecte inclusiv atunci când respectarea ei este costisitoare; diplomația nu trebuie celebrată numai după încheierea războiului, ci apărută înainte de declanșarea lui, când este atacată de extremiști, ridiculizată de propagandă și confundată cu slăbiciunea. Adevărata forță a unui conducător nu constă în capacitatea de a refuza orice compromis, ci în curajul de a împiedica moartea oamenilor fără a abandona principiile esențiale, de a vorbi cu adversarul fără a-i accepta crimele, de a opri escaladarea fără a recompensa agresiunea și de a înțelege că pacea durabilă nu este capitularea dreptății, ci forma supremă prin care dreptatea poate salva viața.

Dacă lumea nu va reforma mecanismele prin care își gestionează conflictele, fiecare nou război va slăbi și mai mult regulile, fiecare veto va adânci neîncrederea, fiecare standard dublu va oferi adversarilor un nou argument, iar fiecare negociere abandonată va împinge omenirea mai aproape de momentul în care instituțiile nu vor mai putea opri fuziunea crizelor într-o conflagrație generală; dacă însă marile puteri vor accepta că securitatea lor nu poate fi construită pe insecuritatea permanentă a celorlalți, că legea trebuie aplicată și aliaților, că adversarul trebuie confruntat dar și ascultat, că prevenirea este mai ieftină decât reconstrucția și că niciun prestigiu național

nu valorează cât supraviețuirea omenirii, atunci ONU și diplomația pot redeveni ceea ce trebuiau să fie de la început: nu garanții perfecte ale unei lumi fără conflicte, ci bariere reale între rivalitatea inevitabilă a statelor și prăbușirea ireversibilă a civilizației în ultimul său război.

PARTEA A XI-A

ARHITECTURA PREVENIRII UNUI RĂZBOI MONDIAL

Avertizarea timpurie, comunicarea dintre adversari, medierea, controlul armamentelor și securitatea comună

Prevenirea unui război mondial nu poate fi lăsată în seama norocului, a echilibrului precar al fricii, a presupunerii că niciun conducător nu va îndrăzni să depășească pragul catastrofei sau a speranței că sistemele militare, informatice și politice vor funcționa fără greșală în momentele de maximă tensiune, deoarece istoria demonstrează că războaiele nu izbucnesc numai din planuri elaborate de cucerire, ci și din informații greșite, incidente locale interpretate eronat, promisiuni politice din care liderii nu mai pot reveni, alianțe care se activează automat, mobilizări prezentate drept defensive și percepute drept pregătiri de atac, iar într-o lume în care mai multe state posedă arme nucleare, rachete cu mare viteză, sisteme cibernetice capabile să paralizeze infrastructuri și tehnologii autonome care comprimă timpul de decizie, o singură eroare poate produce o succesiune de reacții pe care nimeni nu o mai poate opri. De aceea, pacea nu trebuie concepută drept absență temporară a focului, ci drept o arhitectură permanentă, alcătuită din instituții, reguli, verificări, canale de comunicare, mecanisme de mediere, acorduri de limitare a armamentelor și obligații politice care funcționează împreună, astfel încât fiecare stat să-l compenseze pe celălalt atunci când acesta slăbește, iar prevenirea să nu depindă de înțelepciunea unui singur conducător, ci de rezistența întregului sistem în fața erorii, panicii, manipulării și ambiției.

Prima temelie a acestei arhitecturi trebuie să fie avertizarea timpurie, înțeleasă nu numai ca supraveghere militară a deplasării trupelor și

armamentelor, ci ca observare integrată a tuturor proceselor prin care o societate se apropie de conflict, de la intensificarea discursului urii, demonizarea unui popor, răspândirea informațiilor false și militarizarea educației, până la cumpărările neobișnuite de armament, recrutările accelerate, construirea spitalelor de campanie, evacuarea personalului diplomatic, întreruperea legăturilor economice, blocarea căilor de transport, atacurile cibernetice pregătitoare, retragerea din tratate și transformarea incidentelor de frontieră în argumente pentru mobilizare generală. Datele există adesea înaintea războiului, dar sunt dispersate între serviciile de informații, organizațiile internaționale, autoritățile locale, presa independentă, mediul academic și comunitățile aflate în zona de risc, iar problema nu constă numai în detectarea semnalelor, ci în transformarea lor într-o evaluare credibilă care să ajungă la factorii de decizie înainte ca escaladarea să devină ireversibilă; tocmai de aceea, Departamentul ONU pentru Afaceri Politice și Consolidarea Păcii definește diplomația preventivă ca acțiunea destinată împiedicării transformării disputelor în conflicte și limitării extinderii conflictelor deja declanșate, punând accent pe analiză, bune oficii și mediere.

Un sistem mondial de avertizare timpurie ar trebui să reunească informații politice, militare, economice, climatice, tehnologice și umanitare, să utilizeze specialiști independenți din regiunea analizată, să compare surse diferite și să protejeze procesul de evaluare împotriva presiunii guvernelor interesate să minimizeze sau să exagereze un pericol, deoarece avertizarea poate fi compromisă atât prin ignorare, cât și prin manipulare, iar o alarmă folosită pentru justificarea unei intervenții nedrepte poate distruge credibilitatea întregului mecanism. Inteligența artificială poate ajuta la analiza volumelor uriașe de date, la identificarea unor modificări logistice, economice și informaționale greu de observat prin metode tradiționale, însă decizia nu poate fi predată algoritmului, deoarece modelele pot reproduce prejudecățile datelor, pot fi alimentate cu informații false, pot interpreta greșit acțiunile unui adversar și pot crea iluzia unei certitudini matematice acolo unde există doar probabilități; în prevenirea războiului, tehnologia trebuie să sprijine judecata umană, nu să o înlocuiască, iar orice evaluare automatizată cu implicații militare majore trebuie verificată de echipe independente, multidisciplinare și capabile să conteste concluzia dominantă.

Avertizarea fără acțiune nu salvează însă nicio viață, iar numeroase catastrofe au fost precedate de rapoarte corecte care au rămas necitite, au fost subordonate calculului electoral sau au fost respinse deoarece măsurile preventive ar fi presupus costuri politice imediate pentru evitarea unei tragedii viitoare, ceea ce înseamnă că fiecare stat, fiecare organizație regională și ONU trebuie să stabilească praguri clare de reacție, astfel încât anumite combinații de indicatori să declanșeze automat consultări diplomatice, misiuni de constatare, contacte militare, convocarea organismelor internaționale și propuneri de mediere. Acest automatism nu trebuie să autorizeze folosirea forței, ci să facă imposibilă tăcerea, să oblige instituțiile să examineze pericolul și să împiedice guvernele să susțină ulterior că nu au cunoscut situația, iar rapoartele de avertizare ar trebui să includă nu numai descrierea riscului, ci și un repertoriu de măsuri proporționale, de la mesaje confidențiale și trimiterea unor emisari până la observatori internaționali, zone de separare, garanții reciproce și reuniuni de urgență.

A doua temelie este comunicarea permanentă dintre adversari, care trebuie menținută mai ales atunci când relațiile politice sunt ostile, deoarece statele prietene pot comunica prin numeroase canale, în timp ce puterile aflate în conflict au nevoie de linii directe, protejate și testate periodic pentru a clarifica incidentele, a transmite avertismente, a verifica informațiile și a evita interpretarea eronată a unor exerciții, defecțiuni, atacuri cibernetice sau lansări de rachete. Linia directă dintre conducerile politice nu este suficientă dacă nu este dublată de contacte între comandamentele militare, centrele de operațiuni, autoritățile nucleare, structurile de securitate cibernetică și serviciile de protecție a infrastructurilor critice, deoarece într-o criză rapidă conducătorii pot primi informații incomplete, iar specialiștii trebuie să poată clarifica în timp real dacă un eveniment reprezintă un atac deliberat, o eroare tehnică, o acțiune neautorizată sau o provocare executată de un actor terț care urmărește declanșarea confruntării.

Aceste canale trebuie să funcționeze conform unor proceduri convenite înaintea crizei, să fie testate prin exerciții comune de comunicare, să dispună de traducători și experți tehnici, să ofere confirmarea identității interlocutorului și să permită transmiterea rapidă a unor mesaje suficient de

precise pentru a opri escaladarea, deoarece o linie instalată, dar niciodată verificată, poate deveni inutilă tocmai când este mai necesară. Statele rivale trebuie să convină asupra notificării exercițiilor militare de amploare, a lansărilor de rachete, a deplasărilor neobișnuite de forțe strategice și a incidentelor produse în apropierea frontierelor, să stabilească distanțe minime între aeronave și nave militare, reguli de comportament pentru drone și obligația investigării comune a evenimentelor periculoase, iar aceste măsuri nu trebuie privite drept concesiuni față de adversar, ci drept centuri de siguranță ale sistemului internațional, deoarece ele nu elimină rivalitatea, dar împiedică rivalitatea să fie transformată accidental în război.

Ambiguitatea strategică poate avea uneori rolul de a descuraja un adversar, dar o ambiguitate excesivă, combinată cu doctrine secrete, sisteme automate și timp foarte scurt de reacție, poate determina fiecare parte să presupună scenariul cel mai periculos și să lovească înainte de a verifica intențiile celeilalte, motiv pentru care statele posesoare de arme nucleare trebuie să clarifice circumstanțele în care consideră posibilă folosirea lor, să reducă rolul acestor arme în doctrinele de securitate și să ofere garanții credibile că nu vor interpreta un incident cibernetic neverificat drept motiv suficient pentru un răspuns nuclear. Sistemele de comandă și control nuclear trebuie izolate de rețelele vulnerabile, protejate împotriva atacurilor cibernetice, supravegheate de personal uman calificat și construite astfel încât nicio inteligență artificială să nu poată iniția, recomanda irevocabil sau accelera automat lansarea unei arme nucleare, deoarece o decizie care poate pune capăt civilizației nu poate fi delegată unui mecanism lipsit de conștiință, răspundere și înțelegerea deplină a consecințelor.

A treia temelie este medierea profesionistă, începută înainte ca pozițiile publice să devină imposibil de modificat și continuată chiar atunci când negocierile oficiale par blocate, deoarece un mediator credibil nu trebuie să aștepte ca părțile să ceară ajutorul după acumularea miilor de morți, ci trebuie să mențină contacte discrete, să identifice fricile, interesele și limitele fiecărei părți, să separe revendicările negociabile de obiectivele incompatibile și să construiască pași suficient de mici pentru ca încrederea să poată apărea fără ca vreuna dintre părți să-și pună existența în mâinile celeilalte. Medierea

eficientă nu înseamnă neutralitate față de crime sau egalizarea artificială a responsabilităților, ci imparțialitate în administrarea procesului, fidelitate față de dreptul internațional și capacitatea de a vorbi cu toate părțile fără a legitima încălcările săvârșite de acestea, iar mediatorul trebuie judecat nu după fotografiile realizate la conferințe, ci după capacitatea de a obține acces umanitar, schimburi de prizonieri, protejarea infrastructurilor civile, încetarea atacurilor și un cadru politic durabil.

Orice proces serios trebuie să diferențieze între măsurile urgente și soluția politică finală, deoarece încetarea focului, evacuarea răniților, deschiderea coridoarelor umanitare, protejarea centralelor nucleare, a barajelor, spitalelor și instalațiilor energetice nu pot fi amânate până la rezolvarea tuturor problemelor teritoriale, istorice și juridice, după cum un armistițiu lipsit de monitorizare și negocieri poate deveni doar o perioadă de reînarmare. Sunt necesare mecanisme internaționale de verificare alcătuite din observatori acceptați de părți, mijloace tehnice de supraveghere convenite, proceduri pentru investigarea rapidă a încălcărilor și comisii mixte în care incidentele să fie discutate înainte de reluarea ostilităților, iar încălcările trebuie documentate cu probe, nu transformate imediat în pretexte pentru abandonarea întregului acord. Pacea se construiește etapizat, prin măsuri verificabile și reversibile la început, urmate de angajamente tot mai profunde pe măsură ce respectarea lor creează încredere.

Organizațiile regionale trebuie să primească un rol mai important, deoarece ele cunosc istoria, actorii, limbile, temerile și echilibrele zonei, dar participarea lor trebuie coordonată cu ONU pentru a evita apariția unor negocieri concurente, iar statele vecine trebuie implicate fără a li se permite să transforme procesul de pace într-o competiție pentru influență. În același timp, nicio înțelegere nu va deveni durabilă dacă este negociată exclusiv între conducători și comandanți, fără participarea comunităților locale, a femeilor, minorităților, refugiaților, liderilor religioși, organizațiilor profesionale și reprezentanților societății civile, pentru că aceștia cunosc consecințele conflictului și vor trebui să trăiască împreună după plecarea mediatorilor; includerea lor nu este un ornament democratic, ci o condiție practică a aplicării acordului, a reconcilierii și a prevenirii revenirii la violență.

A patra temelie este controlul armamentelor, fără de care descurajarea se poate transforma într-o competiție nelimitată în care fiecare stat încearcă să obțină avantaj prin creșterea numărului, vitezei, preciziei și invulnerabilității armelor sale, obligând adversarul să procedeze la fel și creând un sistem tot mai costisitor, mai opac și mai instabil. Controlul armamentelor nu se bazează pe încredere oarbă, ci pe neîncredere administrată prin reguli, plafoane, declarații, inspecții, schimburi de date, notificări și mecanisme de soluționare a disputelor, iar valoarea unui tratat constă tocmai în faptul că permite fiecărei părți să verifice comportamentul celeilalte și să-și construiască securitatea pe informații confirmate, nu pe presupuneri alarmiste. Expirarea, în februarie 2026, a tratatului New START, ultimul mare acord bilateral care limita armamentele nucleare strategice ale Statelor Unite și Federației Ruse, a accentuat fragilitatea sistemului, iar lipsa unui cadru succesor arată cât de repede se poate pierde o arhitectură construită prin decenii de negocieri. Departamentul de Stat al SUA – New START și informarea ONU din august 2026 confirmă încheierea tratatului și deteriorarea actuală a regimului de control nuclear.

Negocierea unui nou sistem nu poate reproduce pur și simplu acordurile secolului trecut, deoarece mediul strategic cuprinde mai multe state nucleare, arme cu rază și putere diferite, rachete hipersonice, sisteme antirachetă, arme desfășurate în spațiu, capabilități cibernetice și sisteme convenționale de mare precizie care pot amenința centrele de comandă nucleară, motiv pentru care viitoarele tratate trebuie să combine limite cantitative cu restricții calitative, să includă focoarele desfășurate și nedesfășurate, vectorii, materialele fisionabile și relația dintre apărare și ofensivă. Procesul poate începe prin prelungirea voluntară a limitelor anterioare, schimbul de date și reluarea inspecțiilor, dar trebuie să evolueze spre negocieri multilaterale în care toate statele posesoare de arme nucleare să participe gradual, potrivit dimensiunii arsenalelor și responsabilității lor, fără ca includerea mai multor actori să fie folosită de cele mai mari puteri drept pretext pentru a refuza orice reducere bilaterală.

Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare rămâne o componentă centrală a ordinii nucleare, deoarece încearcă să lege neproliferarea,

dezarmarea și utilizarea pașnică a energiei nucleare, iar garanțiile Agenției Internaționale pentru Energie Atomică permit verificarea faptului că materialele declarate pentru scopuri pașnice nu sunt deturnate spre arme, însă credibilitatea sistemului este slăbită atunci când statele fără arme nucleare sunt supuse unor obligații de verificare, în timp ce statele posesoare își modernizează arsenalele fără un progres suficient spre dezarmare. Eșecul Conferinței de examinare a Tratatului din 2026 de a adopta prin consens un document final, după dificultăți similare la reuniunile precedente, reprezintă un avertisment că regimul nu poate supraviețui numai prin repetarea angajamentelor, ci are nevoie de rezultate verificabile, termene, transparență și respectarea echilibrată a celor trei piloni.

Reducerea riscului nuclear trebuie să continue chiar și atunci când dezarmarea completă nu poate fi obținută imediat, prin retragerea unei părți a armelor din starea de alertă maximă, prelungirea timpului necesar autorizării lansării, separarea anumitor focoaie de vectori, renunțarea la doctrinele care favorizează lansarea la primirea avertizării și adoptarea unor reguli care să excludă folosirea armelor nucleare pe baza unor date neverificate. Statele nucleare ar trebui să negocieze declarații de neutilizare în primul rând, garanții de securitate pentru statele care nu posedă asemenea arme și angajamente că nu vor ataca instalațiile nucleare civile, centrele de comandă sau sistemele de avertizare ale adversarului, deoarece distrugerea acestor sisteme poate fi interpretată drept pregătire pentru o lovitură nucleară și poate determina lansarea precipitată a armelor rămase. Chiar dacă unele puteri consideră că asemenea angajamente le-ar limita descurajarea, adevărata descurajare nu trebuie să depindă de capacitatea de a decide sfârșitul lumii în câteva minute, ci de certitudinea că niciun atac nu poate produce un avantaj politic acceptabil.

Controlul armamentelor nu poate rămâne limitat la domeniul nuclear, deoarece acumularea armelor convenționale, dronelor, munițiilor cu rază lungă, sistemelor autonome și capacităților cibernetice poate produce escaladarea care conduce în final la pragul nuclear, iar statele trebuie să negocieze transparență asupra bugetelor militare, notificarea transferurilor majore de armament, restricții privind desfășurarea forțelor în apropierea

frontierelor și norme obligatorii pentru armele autonome. Niciun sistem capabil să selecteze și să atace ținte fără control uman semnificativ nu trebuie lăsat să ia decizii de viață și de moarte, după cum infrastructura civilă esențială - spitale, rețele de apă, centrale energetice, sisteme financiare, sateliți civili și mecanisme de avertizare nucleară - trebuie protejată prin acorduri internaționale împotriva atacurilor cibernetice, deoarece o lovitură digitală poate provoca efecte umanitare comparabile cu cele ale unui bombardament și poate fi atribuită greșit unui stat nevinovat.

A cincea temelie este securitatea comună, principiul potrivit căruia niciun stat nu poate obține o siguranță durabilă prin menținerea celorlalți într-o stare permanentă de vulnerabilitate, teamă și umilire, deoarece fiecare avantaj militar absolut urmărit de o putere va fi perceput de adversari drept amenințare existențială și va determina înarmarea, apropierea de alianțe rivale, dezvoltarea armelor asimetrice și acceptarea unor riscuri tot mai mari. Securitatea comună nu presupune naivitate, dizolvarea alianțelor sau renunțarea statelor la dreptul de apărare, ci recunoașterea faptului că apărarea trebuie organizată în limite care să nu facă inevitabil atacul preventiv al adversarului, iar aceste limite pot include zone demilitarizate, retrageri reciproce, interzicerea anumitor categorii de arme într-o regiune, inspecții, garanții multilaterale și acorduri prin care niciuna dintre părți nu își poate îmbunătăți securitatea prin încălcarea securității celeilalte.

Securitatea secolului nostru nu mai poate fi definită numai prin frontiere și armate, deoarece foametea, lipsa apei, schimbările climatice, epidemiile, prăbușirea economică, migrațiile forțate, inegalitățile extreme și dezinformarea pot destabiliza societăți întregi, iar resursele investite în acumularea necontrolată de arme sunt retrase din sistemele care ar putea reduce tocmai cauzele profunde ale conflictelor. O comunitate lipsită de apă, locuri de muncă, educație și încredere în instituții devine vulnerabilă radicalizării, manipulării și recrutării de către grupări violente, motiv pentru care dezvoltarea economică echitabilă, adaptarea climatică, securitatea alimentară, accesul la sănătate și combaterea corupției trebuie privite drept componente ale prevenirii războiului, nu drept teme secundare rezervate perioadelor de pace.

Arhitectura globală necesară trebuie să funcționeze permanent, printr-un Consiliu internațional pentru prevenirea escaladării, aflat sub autoritatea ONU, dar sprijinit de organizații regionale, institute științifice și centre independente, capabil să monitorizeze simultan focarele de conflict, să convoace rapid părțile, să trimită mediatori și să propună măsuri verificabile, fără a aștepta ca numărul victimelor să transforme criza într-o urgență mediatică. Acest mecanism trebuie finanțat stabil, protejat de dreptul de veto în activitatea sa preventivă, obligat să prezinte evaluări publice atunci când securitatea informațiilor permite și înzestrat cu autoritatea de a solicita reuniuni de urgență, însă statele trebuie să păstreze responsabilitatea deciziei, deoarece nicio instituție nu va putea salva pacea dacă guvernele folosesc avertismentele numai pentru propagandă și resping orice recomandare care presupune concesii reciproce.

Decidenților lumii trebuie să li se ceară angajamente simple în formulare, dar revoluționare prin consecințe: să nu întrerupă niciodată toate canalele cu adversarii, să nu plaseze decizia nucleară în mâna algoritmilor, să notifice exercițiile și lansările, să accepte verificări reciproce, să protejeze infrastructurile civile, să sprijine medierea înaintea mobilizării, să finanțeze prevenirea, să limiteze armamentele și să nu transforme teama populațiilor în combustibil electoral; asemenea angajamente nu vor elimina neîncrederea, diferențele ideologice sau competiția pentru influență, dar vor introduce între rivalitate și război suficiente bariere pentru ca o decizie rațională să mai fie posibilă. Pacea nu se păstrează prin declarații solemne rostite după fiecare catastrofă, ci prin proceduri aparent modeste, repetate zilnic, care împiedică eroarea să devină atac, atacul să devină război regional, iar războiul regional să devină conflagrație mondială.

Omenirea trebuie să abandoneze iluzia potrivit căreia arsenalul tot mai mare oferă automat securitate tot mai mare, deoarece dincolo de un anumit prag acumularea armelor nu mai protejează, ci multiplică posibilitățile accidentului, furtului, proliferării, sabotajului și folosirii neautorizate, iar o lume în care fiecare stat se simte obligat să se pregătească pentru cel mai rău scenariu devine chiar lumea în care acel scenariu este cel mai probabil. Adevărata putere a decidenților nu va fi măsurată de numărul rachetelor pe

care le-au desfășurat, de duritatea discursurilor sau de teritoriile aflate temporar sub control, ci de numărul războaielor pe care au reușit să le împiedice, de tratatele pe care le-au salvat, de comunicarea pe care au menținut-o în mijlocul ostilității și de curajul cu care au acceptat limite comune înainte ca limitele naturii, tehnologiei și supraviețuirii umane să fie depășite definitiv.

Arhitectura prevenirii unui război mondial nu este un proiect utopic, ci singura formă de realism adecvată unei epoci în care victoria militară totală poate coincide cu distrugerea învingătorului, iar alternativa la avertizare, comunicare, mediere, controlul armamentelor și securitate comună nu este libertatea nelimitată a marilor puteri, ci o succesiune de crize în care timpul de decizie devine tot mai scurt, armele tot mai rapide, informațiile tot mai nesigure și posibilitatea corectării unei greșeli tot mai mică. Dacă decidenții lumii vor construi aceste bariere cât încă dialogul este posibil, omenirea va putea transforma frica într-o responsabilitate comună și rivalitatea într-o competiție limitată de reguli; dacă vor amâna până la declanșarea conflagrației, nicio conferință, rezoluție sau declarație nu va mai putea reconstrui în câteva ore ordinea pe care orgoliul, neîncrederea și înarmarea au distrus-o de-a lungul deceniilor.

PARTEA A XII-A

DATORIA DECIDENȚILOR LUMII: UN PACT PENTRU PACE, DEZARMARE ȘI SUPRAVIEȚUIRE

Măsuri imediate, angajamente verificabile și responsabilitatea istorică a puterii

A sosit timpul ca avertismentele, analizele, discursurile solemne și declarațiile de îngrijorare să fie transformate într-un pact concret pentru supraviețuirea omenirii, deoarece pericolele descrise în paginile anterioare nu mai pot fi tratate ca ipoteze îndepărtate, rezervate unor generații viitoare, ci reprezintă componentele vizibile ale unei crize care se desfășoară în prezent, prin războaie ce se intersectează, alianțe care se înarmează, doctrine militare

care largesc posibilitatea folosirii forței, tehnologii care scurtează timpul de decizie, economii convertite treptat pentru confruntare și societăți învățate să accepte ideea că un nou război mondial ar putea fi inevitabil. Nimic nu este însă inevitabil câtă vreme decizia politică mai poate opri mobilizarea, negocia limite, restabili comunicarea și transforma competiția într-o rivalitate guvernată de reguli, dar fereastra în care asemenea decizii pot fi luate se îngustează, iar fiecare zi în care statele amână construirea unei arhitecturi de securitate comună mărește costul viitoarei înțelegeri și reduce posibilitatea prevenirii catastrofei.

Acest pact nu trebuie să fie o proclamație idealistă, lipsită de termene, verificare și consecințe, nici un document ceremonial semnat într-o capitală și uitat după încheierea fotografiilor oficiale, ci un angajament politic, juridic și moral prin care statele acceptă că supraviețuirea omenirii constituie o obligație superioară oricărui avantaj strategic temporar, că nicio victorie națională nu justifică riscul distrugerii civilizației și că securitatea nu mai poate fi măsurată numai prin capacitatea de a lovi, ci mai ales prin capacitatea de a preveni lovitura. Pactul trebuie să reunească puterile nucleare, statele nenucleare, organizațiile internaționale, alianțele militare, instituțiile financiare, comunitatea științifică și societatea civilă, fără a dilua însă răspunderea principală a guvernelor, deoarece numai acestea comandă armatele, aprobă doctrinele, autorizează atacurile, negociază tratatele și decid dacă avertismentele specialiștilor vor fi transformate în acțiune sau îngropate sub interese electorale și ambiții personale.

Primul angajament al pactului trebuie să fie recunoașterea oficială, comună și fără echivoc a faptului că un război nuclear nu poate fi câștigat și nu trebuie declanșat niciodată, iar această formulă nu poate rămâne o frază diplomatică repetată mecanic în timp ce arsenalele sunt extinse, sistemele de lansare sunt accelerate și scenariile de folosire sunt integrate în exercițiile militare, ci trebuie transformată în doctrine restrictive, proceduri de siguranță, reducerea stării de alertă și negocieri verificabile. Statele posesoare de arme nucleare trebuie să declare că rolul unic al acestor arme este prevenirea unui atac nuclear, să excludă folosirea lor împotriva statelor care nu le posedă și respectă obligațiile de neproliferare, să renunțe la amenințările nucleare

formulate pentru obținerea unor avantaje convenționale și să accepte că orice utilizare, chiar prezentată drept limitată sau tactică, ar putea distruge bariera psihologică și politică menținută de la ultimele bombardamente atomice, deschizând o succesiune de represalii imposibil de controlat.

În cel mult treizeci de zile de la aderarea la un asemenea pact, fiecare stat nuclear și fiecare alianță care participă la planificarea nucleară ar trebui să confirme existența și funcționarea liniilor directe cu adversarii potențiali, să desemneze autoritățile responsabile de utilizarea lor și să efectueze teste tehnice comune, deoarece un canal care există numai pe hârtie poate eșua în momentul pentru care a fost creat; în următoarele nouăzeci de zile, statele ar trebui să convină asupra procedurilor de notificare a exercițiilor militare, lansărilor de rachete, deplasărilor strategice și incidentelor aeriene sau maritime, iar într-un interval de șase luni să constituie comisii permanente de reducere a riscului, alcătuite din diplomați, militari, specialiști nucleari și experți cibernetici, capabile să se întrunească imediat, fără a aștepta aprobări politice laborioase. Aceste termene nu sunt imposibile, deoarece nu presupun dezarmarea instantanee sau rezolvarea tuturor rivalităților, ci numai construirea mecanismelor minimale prin care o alarmă falsă, o eroare umană, o defecțiune tehnică sau un incident neautorizat să nu fie interpretat drept începutul unui atac.

Al doilea angajament trebuie să privească scoaterea treptată a armelor nucleare din starea de alertă care permite lansarea într-un timp extrem de scurt, deoarece presiunea de a decide înaintea confirmării informațiilor creează posibilitatea ca soarta planetei să depindă de câteva minute, de funcționarea unor senzori și de judecata unor oameni aflați sub presiune incomparabilă. Focurile și vectorii pot fi separați acolo unde condițiile tehnice permit, procedurile de autorizare pot fi extinse, decizia poate fi supusă unor confirmări independente, iar sistemele de comandă trebuie proiectate astfel încât nicio eroare individuală, niciun atac cibernetic și nicio inteligență artificială să nu poată iniția sau accelera ireversibil lansarea; păstrarea controlului uman semnificativ nu este suficientă dacă omul primește doar câteva secunde pentru aprobarea recomandării algoritmice, de aceea pactul trebuie să interzică delegarea deciziei nucleare către sisteme

autonome și să impună auditarea periodică a tuturor tehnologiilor care contribuie la avertizare, selectarea țintelor și transmiterea ordinelor.

Al treilea angajament trebuie să stabilească reluarea fără întârziere a negocierilor privind armamentele strategice, cu participarea inițială a statelor care dețin cele mai mari arsenale și extinderea progresivă către toate puterile nucleare, deoarece dezarmarea nu poate fi folosită drept pretext pentru vulnerabilizarea unilaterală a unui stat, dar nici participarea mai multor actori nu poate deveni justificare pentru refuzul oricărei limitări. Până la încheierea unor tratate noi, statele trebuie să accepte plafoane voluntare publice, schimburi de date, notificări și măsuri reciproce de transparență, urmate de inspecții convenite și mecanisme tehnice prin care reducerea să poată fi verificată fără divulgarea informațiilor legitime de securitate. Negocierile trebuie să includă nu numai numărul rachetelor și focoarelor desfășurate, ci și armele păstrate în rezervă, materialele fisionabile, sistemele hipersonice, apărarea antirachetă, armele cu precizie convențională capabile să lovească centre strategice și infrastructurile spațiale sau cibernetice a căror distrugere ar putea fi confundată cu pregătirea unui atac nuclear.

Al patrulea angajament trebuie să consacre protejarea absolută a populației și infrastructurii civile, prin reafirmarea obligațiilor dreptului umanitar și prin extinderea lor la realitățile tehnologice actuale, astfel încât spitalele, școlile, instalațiile de apă, rețelele energetice, centralele nucleare, barajele, sistemele alimentare, comunicațiile de urgență și centrele de date necesare funcționării serviciilor publice să nu fie transformate în ținte pentru distrugerea voinței unei populații. Atacurile cibernetice împotriva acestor obiective trebuie considerate încălcări grave atunci când produc sau riscă să producă efecte umanitare comparabile atacurilor fizice, iar statele trebuie să se angajeze că nu vor introduce programe distructive în sistemele civile ale adversarului pentru a le activa într-o criză viitoare, deoarece existența unor asemenea instrumente poate genera reacții preventive și poate face imposibilă diferențierea dintre spionaj, sabotaj și începutul războiului.

Al cincilea angajament trebuie să fie păstrarea dialogului diplomatic în orice împrejurare, inclusiv atunci când statele își retrag ambasadorii, aplică

sancțiuni, întrerup cooperarea economică sau se confruntă indirect pe câmpul de luptă, pentru că diplomația nu reprezintă prietenie și nici aprobare morală, ci posibilitatea de a transmite condiții, avertismente, propuneri și clarificări înainte de folosirea armelor. Închiderea completă a canalelor trebuie tratată drept măsură excepțională și temporară, iar statele care nu mai pot comunica direct trebuie să desemneze puteri protectoare, mediatori neutri sau reprezentanți ai organizațiilor internaționale prin care mesajele urgente să circule, în timp ce expulzarea diplomaților și distrugerea relațiilor profesionale construite în decenii nu trebuie folosite pentru satisfacerea emoțiilor publice, deoarece tocmai diplomații care cunosc limba, cultura și mecanismele de decizie ale adversarului pot împiedica transformarea unei interpretări greșite într-un război.

Al șaselea angajament trebuie să instituie medierea obligatorie înaintea oricărei extinderi majore a operațiunilor militare, astfel încât statele implicate într-o dispută să fie chemate într-un cadru acceptat, să prezinte revendicările, probele și temerile, să examineze soluții intermediare și să răspundă oficial propunerilor formulate, fără ca participarea la mediere să însemne recunoașterea legitimității tuturor pretențiilor. Organizația Națiunilor Unite și structurile regionale trebuie să formeze echipe permanente, pregătite pentru diferite tipuri de conflicte, care să combine cunoașterea dreptului, istoriei, limbilor, economiei și securității militare, iar mediatorii trebuie protejați de presiunile statelor care îi finanțează, obligați să declare conflictele de interes și evaluați după rezultatele concrete obținute, nu după numărul conferințelor organizate. Părțile care refuză fără justificare orice mediere, în timp ce pregătesc escaladarea, trebuie să suporte un cost politic internațional, deoarece dreptul la autoapărare nu poate fi transformat într-un drept nelimitat de a respinge toate căile pașnice.

Al șaptelea angajament trebuie să privească transparența militară și controlul comerțului cu arme, deoarece fluxurile ascunse, intermediarii netransparenți, companiile fictive și livrările efectuate fără evaluarea riscului pot prelungi războaiele, înarma grupări responsabile de atrocități și destabiliza regiuni întregi mult după încheierea conflictului inițial. Statele trebuie să publice date verificabile despre principalele categorii de arme exportate, destinația și

condițiile utilizării, să oprească transferurile atunci când există un risc evident de folosire împotriva civililor și să urmărească traseul munițiilor pentru a împiedica deturnarea lor către terorism și criminalitate organizată, iar producătorii nu trebuie lăsați să invoce secretul comercial pentru a ascunde tranzacții care influențează securitatea internațională. Profitul obținut din înarmare nu poate avea prioritate asupra vieții, iar economiile nu trebuie să devină dependente de menținerea permanentă a conflictelor pentru asigurarea comenzilor industriale.

Al optulea angajament trebuie să stabilească reguli internaționale ferme privind inteligența artificială militară, armele autonome, dronele și sistemele robotizate, înainte ca răspândirea lor să facă imposibil controlul, deoarece reducerea costului politic și material al atacului poate determina guvernele să folosească forța mai ușor, iar capacitatea unor sisteme de a identifica și lovi ținte cu intervenție umană minimă amenință să transforme războiul într-un proces accelerat, desfășurat la o viteză pe care diplomația nu o poate urma. Pactul trebuie să interzică armele care selectează și atacă oameni fără control uman real, să impună răspunderea juridică a comandanților, programatorilor și autorităților care aprobă folosirea sistemelor, să prevadă testarea independentă și să excludă conectarea automată a platformelor convenționale la structurile nucleare, astfel încât o confruntare între mașini să nu genereze o escaladare pe care oamenii o înțeleg abia după ce a devenit ireversibilă.

Al nouălea angajament trebuie să apere spațiul cosmic și mediul cibernetic de transformarea lor în câmpuri de luptă necontrolate, deoarece sateliții susțin comunicațiile, navigația, meteorologia, serviciile de urgență, tranzacțiile economice și sistemele de avertizare militară, iar distrugerea lor poate afecta simultan societăți întregi și poate fi interpretată drept pregătire pentru un atac strategic. Statele trebuie să interzică plasarea armelor de distrugere în masă în spațiu, să limiteze testele care produc cantități mari de deșeuri orbitale, să notifice manevrele periculoase și să creeze mecanisme comune pentru investigarea incidentelor, în timp ce în domeniul cibernetic trebuie să accepte că sistemele medicale, umanitare, nucleare, financiare și de alimentare cu apă constituie zone protejate, asupra cărora atacurile trebuie interzise chiar și în perioade de rivalitate intensă.

Al zecelea angajament trebuie să reformeze instituțiile însărcinate cu păstrarea păcii, începând cu sporirea reprezentativității Consiliului de Securitate, responsabilizarea folosirii dreptului de veto, finanțarea stabilă a operațiunilor umanitare și consolidarea diplomației preventive, deoarece nu se poate cere unei organizații să prevină războaiele dacă statele îi refuză resursele, îi blochează deciziile și îi atacă personalul. Orice veto exprimat într-o situație de atrocități în masă sau pericol nuclear trebuie justificat juridic și politic în fața întregii Adunări Generale, iar statul care blochează o măsură trebuie să prezinte o soluție alternativă pentru protejarea populației, astfel încât privilegiul să nu mai poată fi folosit fără asumarea publică a consecințelor. Instituțiile internaționale nu vor deveni perfecte, dar pot deveni mai transparente, mai reprezentative și mai greu de paralizat de interesul unei singure puteri.

Al unsprezecelea angajament trebuie să consolideze justiția internațională, documentarea crimelor și protejarea adevărului, deoarece pacea construită pe negarea suferinței rămâne fragilă, iar comunitățile cărora li se cere să uite fără ca faptele să fie recunoscute pot transmite resentimentul generațiilor viitoare. Statele trebuie să păstreze probele, să protejeze martorii, să coopereze cu instanțele competente și să aplice aceleași principii aliaților și adversarilor, fără a transforma justiția într-un instrument selectiv, însă răspunderea trebuie individualizată pentru ca vina conducătorilor, comandanților și autorilor crimelor să nu fie extinsă asupra unor popoare întregi. Nicio națiune nu trebuie condamnată colectiv pentru deciziile unui regim, după cum schimbarea guvernului nu trebuie să șteargă automat responsabilitatea celor care au ordonat sau executat atrocități.

Al doisprezecelea angajament trebuie să transforme securitatea alimentară, accesul la apă, sănătatea, energia și adaptarea climatică în componente centrale ale politicii de pace, deoarece seceta, degradarea terenurilor, creșterea prețurilor și distrugerea mijloacelor de existență pot amplifica rivalitățile etnice, regionale și politice, pot produce deplasări masive și pot oferi extremismului populații disperate. O fracțiune stabilită multilateral din creșterile bugetelor militare ar trebui direcționată spre un fond internațional pentru prevenirea conflictelor, refacerea ecosistemelor, infrastructura de apă

și protejarea comunităților vulnerabile, nu pentru a slăbi apărarea legitimă a statelor, ci pentru a reduce cauzele care obligă ulterior la intervenții incomparabil mai costisitoare. Un rezervor construit, o recoltă salvată, un spital funcțional și un loc de muncă pot reprezenta, în anumite regiuni, instrumente de securitate mai eficiente decât un nou transport de arme.

Al treisprezecelea angajament trebuie să privească educația pentru pace și responsabilitatea informațională, deoarece nicio arhitectură diplomatică nu poate rezista dacă populațiile sunt pregătite ani la rând să urască, dacă adversarul este prezentat drept subuman, dacă istoria este falsificată și dacă orice apel la negociere este stigmatizat drept trădare. Școala nu trebuie să ascundă conflictele și crimele trecutului, dar trebuie să le prezinte riguros, din perspective documentate, pentru ca memoria să prevină repetarea răului și să nu devină armă de mobilizare revanșardă, iar presa, platformele digitale și liderii politici trebuie să distingă libertatea de exprimare de operațiunile organizate de manipulare, să corecteze informațiile false și să evite publicarea necritică a materialelor concepute pentru provocarea panicii. Alfabetizarea informațională, gândirea critică și cunoașterea culturii celuilalt constituie elemente ale apărării democratice, deoarece un cetățean capabil să recunoască manipularea este mai greu de împins spre ură și violență.

Al paisprezecelea angajament trebuie să impună decidenților răspunderea personală pentru escaladarea nejustificată, astfel încât hotărârea de a începe sau extinde un război să nu poată fi ascunsă în spatele unor formule colective, documente secrete și lanțuri birocratice în care nimeni nu mai pare responsabil. Parlamentele trebuie informate, probele invocate pentru justificarea intervențiilor trebuie supuse examinării, conflictele de interese economice trebuie declarate, iar după încheierea crizei trebuie organizate evaluări independente care să stabilească ce avertismente au existat, cine le-a ignorat și ce decizii au contribuit la escaladare. Secretul este legitim pentru protejarea operațiunilor și surselor, dar nu poate deveni paravan pentru manipularea populației, iar conducătorii care cer sacrificiul suprem al cetățenilor trebuie să accepte cea mai înaltă formă de transparență compatibilă cu securitatea.

Pactul trebuie să dispună de un mecanism anual de evaluare, prin care fiecare stat să raporteze măsurile adoptate, incidentele militare produse, funcționarea canalelor de comunicare, exercițiile notificate, progresele controlului armamentelor și contribuția la prevenirea conflictelor, iar aceste informații să fie analizate de o structură internațională alcătuită din reprezentanți ai statelor, experți independenți și organizații regionale. Angajamentele trebuie însoțite de indicatori, termene și posibilitatea verificării, deoarece ceea ce nu poate fi verificat poate fi negat, iar ceea ce nu are termen poate fi amânat la nesfârșit; încălcările trebuie întâmpinate gradual prin avertisment public, consultări, suspendarea unor forme de cooperare și alte măsuri proporționale, fără ca mecanismul de sancționare să devină el însuși instrument al confruntării geopolitice.

Statele nu trebuie să aștepte consensul universal pentru a începe, deoarece un grup de puteri responsabile poate adopta primele angajamente, poate demonstra că transparența nu produce vulnerabilitate și poate extinde treptat pactul, dar nicio coalitie restrânsă nu trebuie să pretindă că vorbește în numele întregii omeniri fără participarea statelor mici și mijlocii, care suportă adesea consecințele rivalității marilor puteri. Națiunile lipsite de arme nucleare au dreptul moral și politic de a cere limite celor care pot distruge planeta, iar populațiile, organizațiile profesionale, universitățile, comunitățile religioase și oamenii de știință trebuie să supravegheze aplicarea pactului, pentru că supraviețuirea nu poate rămâne proprietatea exclusivă a structurilor militare și a cabinetelor secrete.

Decidenții lumii trebuie să privească puterea nu ca pe un privilegiu care îi ridică deasupra consecințelor, ci ca pe o responsabilitate care îi obligă să vadă mai departe decât următorul scrutin, următorul mandat sau următorul avantaj strategic, deoarece ordinul pe care îl semnează astăzi poate determina viața unor generații care nu au dreptul de a vota, de a protesta sau de a se apăra împotriva hotărârilor prezentului. Copiii nenăscuți, ecosistemele care nu se pot reprezenta, orașele ridicate în secole și patrimoniul întregii civilizații sunt părți tăcute ale fiecărei decizii privind războiul și pacea, iar conducătorul care ignoră această responsabilitate nu apără viitorul națiunii sale, ci îl ipotechează pentru gloria efemeră a prezentului.

Acest pact nu cere dispariția diferențelor dintre state, renunțarea la identitate, uniformizarea regimurilor politice sau sfârșitul competiției economice și tehnologice, ci cere ca toate aceste diferențe să fie administrate sub pragul distrugerii, prin reguli suficient de puternice pentru a limita forța și suficient de echitabile pentru a fi acceptate. Pacea nu va fi produsul iubirii spontane dintre adversari, ci rezultatul maturității prin care aceștia înțeleg că pot continua să se confrunte diplomatic, economic și ideologic fără a distruge lumea în care confruntarea lor are loc, iar securitatea comună nu înseamnă încredere totală, ci construirea unui sistem în care nici măcar neîncrederea nu mai poate declanșa automat războiul.

Alegerea se află acum în mâinile celor care conduc statele, comandă armatele, controlează arsenalele și influențează instituțiile internaționale, iar istoria nu îi va judeca numai pentru teritoriile, economiile și alianțele pe care le-au administrat, ci pentru răspunsul oferit în momentul în care omenirea a ajuns la marginea prăpastiei: au intensificat ei frica pentru a-și întări puterea sau au transformat-o în cooperare, au folosit tehnologia pentru dominație sau pentru protejarea vieții, au mărit arsenalele până la imposibilitatea controlului sau au acceptat limite, au confundat compromisul cu slăbiciunea sau au avut curajul de a negocia? Răspunsul nu va fi înscris numai în arhive și manuale, ci în însăși existența sau dispariția generațiilor viitoare.

Pactul pentru pace, dezarmare și supraviețuire trebuie semnat mai întâi în conștiința decidenților și apoi în documentele statelor, deoarece tratatele nu valorează mai mult decât voința oamenilor de a le respecta atunci când respectarea lor devine dificilă, însă conștiința fără instituții rămâne fragilă, după cum instituția fără conștiință devine mecanism gol; de aceea, omenirea are nevoie simultan de norme și caracter, de verificare și încredere, de descurajare responsabilă și dialog, de dreptate și capacitatea compromisului, de memorie și iertare, toate reunite într-o hotărâre simplă, care trebuie să stea deasupra oricărei doctrine militare: niciun interes, nicio frontieră, nicio ideologie, nicio ambiție și nicio victorie nu valorează cât supraviețuirea vieții pe Terra.

PARTEA A XIII-A

CELE DOUĂ VIITORURI ALE OMENIRII

Civilizația cooperării sau prăbușirea în ultimul război

Omenirea se apropie de o răscruce la care nu mai este chemată să aleagă între două doctrine politice, două sisteme economice sau două modele de distribuire a puterii, ci între două forme radical diferite ale viitorului, dintre care una continuă logica actuală a confruntării, a neîncrederii, a înarmării și a dominației până la prăbușirea ordinii mondiale, iar cealaltă transformă interdependența, vulnerabilitatea comună și progresul tehnologic într-o civilizație a cooperării, capabilă să administreze conflictele fără a distruge cadrul planetar în care toate popoarele trebuie să trăiască. Aceste două viitoruri nu sunt profeții scrise în afara voinței omului și nici destinații spre care istoria ar înainta automat, ci rezultatele cumulative ale miilor de decizii luate în guverne, comandamente militare, organizații internaționale, companii, laboratoare, parlamente și instituții de educație, iar fiecare tratat abandonat, fiecare canal diplomatic închis, fiecare armă introdusă fără reguli și fiecare minciună folosită pentru mobilizarea urii deplasează lumea spre primul viitor, după cum fiecare acord verificabil, fiecare conflict mediat, fiecare risc redus și fiecare resursă investită în viață o apropie de cel de-al doilea.

Primul viitor nu începe neapărat prin explozia bruscă a unui război mondial, ci prin obișnuirea lentă a societăților cu ideea că războiul este normal, inevitabil și chiar necesar, prin transformarea știrilor despre orașe distruse și civili uciși într-un zgomot zilnic, prin acceptarea creșterii necontrolate a bugetelor militare, prin glorificarea armelor și prin prezentarea oricărui adversar drept amenințare absolută cu care negocierea ar fi imposibilă. În această lume, limbajul diplomatic este înlocuit de ultimatum, compromisul este numit capitulare, prudența este confundată cu lașitatea, iar liderii sunt recompensați politic pentru duritatea declarațiilor chiar dacă declarațiile reduc spațiul soluțiilor pașnice, astfel încât populațiile ajung să ceară victoria totală fără a cunoaște costul ei, iar guvernele devin prizonierele unei retorici care le împiedică să se retragă înaintea prăpastiei.

Treptat, statele își reorganizează economiile, industriile, educația și cercetarea pentru o confruntare îndelungată, fiecare investiție militară a unei puteri fiind prezentată de aceasta drept măsură defensivă și interpretată de adversar drept pregătire ofensivă, ceea ce îl determină să răspundă printr-o acumulare și mai mare de armament, confirmând astfel temerile inițiale ale celeilalte părți. Acest cerc al insecurității poate funcționa chiar și atunci când niciun guvern nu dorește în mod explicit războiul mondial, deoarece fiecare se pregătește pentru eventualitatea atacului, fiecare consideră mobilizarea proprie legitimă și mobilizarea adversarului suspectă, iar după ani de înarmare, propagandă și rupere a contactelor, conducătorii ajung să creadă că amânarea confruntării îl avantajează numai pe celălalt și că o lovitură preventivă ar putea reprezenta ultima ocazie de a evita înfrângerea.

Războaiele regionale, tratate inițial drept evenimente separate, încep să se unească prin alianțe, livrări de arme, sancțiuni, grupări intermediare, atacuri cibernetice și confruntări economice, iar o putere angajată într-o zonă răspunde adversarului într-o altă regiune, astfel încât fronturile locale devin componente ale aceleiași lupte pentru ordinea mondială. O dronă doborâtă, o navă atacată, o bază lovită sau un convoi distrus poate obliga un aliat să răspundă pentru a-și păstra credibilitatea, răspunsul poate produce victime în rândul unei mari puteri, iar represalia anunțată drept limitată poate atinge infrastructura strategică și poate declanșa activarea planurilor militare elaborate cu mult înainte, când nimeni nu știa în ce împrejurare concretă aveau să fie folosite. În acest moment, războiul mondial nu mai este declarat solemn, ci apare ca rezultat al fuzionării conflictelor, fiecare parte susținând că nu a făcut decât să răspundă atacului precedent.

Tehnologia mărește pericolul, deoarece rachetele tot mai rapide reduc timpul verificării, inteligența artificială analizează datele și formulează recomandări pe care oamenii pot fi tentați să le accepte fără examinare, imaginile și înregistrările false pot crea impresia unui atac inexistent, iar operațiunile cibernetice pot paraliza sistemele de avertizare, comunicațiile și infrastructura civilă fără ca autorul să fie identificat cu certitudine. Într-o asemenea criză, conducătorii pot primi simultan informații contradictorii, presiuni pentru reacție imediată și avertismente că întârzierea ar permite

adversarului să lovească primul, iar dacă sistemele automate sunt conectate la arme, dacă doctrinele favorizează lansarea rapidă și dacă liniile de comunicare au fost întrerupte, o minciună digitală, o eroare de senzor sau o acțiune neautorizată poate produce decizia pe care nicio generație nu o mai poate corecta.

Primul viitor conține și iluzia războiului nuclear limitat, credința că o armă cu putere redusă ar putea fi folosită pentru avertizarea adversarului, oprirea unei ofensive sau restabilirea descurajării fără declanșarea schimbului strategic general, însă această teorie presupune că oamenii aflați sub atac vor interpreta exact mesajul intenționat, vor controla emoțiile, vor avea informații complete și vor accepta pierderea fără represalii, condiții care nu pot fi garantate în haosul războiului. Prima explozie nucleară ar distruge nu numai ținta, ci și bariera morală, juridică și psihologică ce limitează folosirea acestor arme, iar fiecare parte ar putea considera că trebuie să răspundă înainte de a-și pierde propriile mijloace, în timp ce aliații ar cere protecție, statele neutre și-ar reevalua securitatea, iar lumea ar intra într-o spirală în care termenii „tactic”, „limitat” și „controlat” și-ar pierde orice semnificație.

Chiar dacă schimbul nuclear nu ar ajunge imediat la dimensiunea maximă, consecințele ar depăși frontierele combatanților prin contaminare, distrugerea sistemelor medicale, întreruperea transporturilor, prăbușirea piețelor și a producției, panică, deplasări de populație și afectarea agriculturii, iar statele care nu au participat la conflict ar deveni victime ale unor decizii asupra cărora nu au avut nicio influență. Orașe care concentrează generații de muncă, artă, educație și memorie ar putea dispărea în câteva clipe, supraviețuitorii ar rămâne fără servicii medicale suficiente, iar guvernele ar fi obligate să administreze simultan foamete, radiații, dezordine internă și distrugerea infrastructurilor, într-un moment în care cooperarea internațională ar fi paralizată tocmai de războiul care a făcut-o indispensabilă.

Primul viitor nu distruge numai trupurile și orașele, ci și ordinea morală, pentru că societățile aflate permanent sub amenințare acceptă mai ușor cenzura, supravegherea, eliminarea opoziției, sacrificarea drepturilor și transformarea omului într-o resursă strategică, iar frica devine instrumentul

prin care orice abuz este justificat. Instituțiile democratice se golesc, alegerile sunt dominate de panică și propagandă, adevărul devine ceea ce servește mobilizării, iar cultura, știința și religia pot fi subordonate confruntării, fiecare fiind chemată să demonstreze superioritatea absolută a propriei tabere. Când oamenii nu mai sunt învățați să judece faptele, ci numai să identifice tabăra din care provin, crima adversarului confirmă barbaria lui, iar crima aliatului este negată, justificată sau uitată, până când dreptatea însăși își pierde autoritatea.

Economia mondială se fragmentează, lanțurile de aprovizionare sunt reorganizate exclusiv după criterii geopolitice, resursele devin arme, circulația cunoașterii este restrânsă, iar cooperarea științifică necesară combaterii bolilor, schimbărilor climatice și catastrofelor naturale este sacrificată în numele securității. Statele bogate pot suporta pentru o perioadă costurile, dar țările vulnerabile vor fi lovite de creșterea prețurilor, lipsa alimentelor, îndatorare și instabilitate, ceea ce va produce noi conflicte, migrații și regimuri autoritare, iar aceste efecte vor reveni asupra marilor puteri sub forma insecurității, terorismului, epidemiilor și prăbușirii piețelor. Nicio fortăreață națională nu poate rămâne prosperă într-o lume care se dezintegrează în jurul ei, după cum nicio graniță nu poate opri clima, radiațiile, bolile, contaminarea oceanelor și efectele unei economii globale prăbușite.

În cele din urmă, primul viitor conduce la o civilizație care posedă mai multă putere tehnologică decât înțelepciune morală, în care omul poate modifica materia, clima, informația și chiar structurile vieții, dar nu își poate limita impulsul de dominație, iar această disproporție devine cauza prăbușirii sale. Omenirea nu ar dispărea pentru că nu a știut, ci pentru că a știut și nu a acționat, nu pentru că nu a fost avertizată, ci pentru că fiecare putere a așteptat ca adversarul să facă primul pas, nu pentru că pacea era imposibilă, ci pentru că prețul compromisului a părut mai mare decât costul imaginar al războiului, până când războiul real a făcut imposibilă orice alegere.

Cel de-al doilea viitor nu este o lume fără conflicte, rivalități, nedreptăți și interese, deoarece diversitatea politică, economică, religioasă și culturală va

continua să genereze tensiuni, iar statele vor urmări în continuare securitatea și prosperitatea propriilor cetățeni, ci este lumea în care această competiție este așezată sub limite comune, în care nimeni nu poate transforma victoria sa în dispariția celuilalt, iar puterea este constrânsă de reguli tocmai pentru ca libertatea tuturor să poată supraviețui. Civilizația cooperării nu cere iubire între guverne rivale, ci luciditatea de a recunoaște că niciun interes nu poate fi apărut pe o planetă devastată, că adversarul de astăzi poate deveni partener în fața unui pericol comun și că pacea nu reprezintă renunțarea la apărare, ci organizarea apărării astfel încât ea să nu provoace atacul pe care pretinde că îl previne.

În acest al doilea viitor, marile puteri redeschid canalele de comunicare, negociază limite verificabile pentru armamente, notifică exercițiile, reduc riscul lansării accidentale și acceptă că transparența reciprocă poate oferi mai multă siguranță decât secretul absolut, iar statele mai mici primesc o voce reală în instituțiile care decid pacea și războiul. Organizația Națiunilor Unite este reformată, Consiliul de Securitate devine mai reprezentativ, folosirea veto-ului este supusă justificării publice, iar diplomația preventivă primește resurse comparabile cu importanța misiunii sale, astfel încât comunitatea internațională să intervină politic înaintea masacrelor, nu numai umanitar după producerea lor. Dreptul se aplică după criteriul faptei, nu al alianței, iar această consecvență redă treptat normelor autoritatea pierdută.

Cooperarea permite reducerea armamentelor fără vulnerabilizarea unilaterală, prin etape reciproce, inspecții, monitorizare tehnică și mecanisme de soluționare a disputelor, iar resursele economisite sunt investite în protejarea vieții, în cercetare medicală, educație, apă, energie, combaterea sărăciei și refacerea mediului. Complexele industriale militare nu dispar, dar sunt supuse controlului democratic și orientate parțial spre tehnologii civile, gestionarea dezastrelor, explorarea pașnică a spațiului și protejarea infrastructurilor, în timp ce oamenii de știință nu mai sunt chemați numai să construiască arme mai rapide, ci să creeze sisteme de verificare, detectare a riscurilor, adaptare climatică și cooperare globală.

În civilizația cooperării, inteligența artificială, biotehnologia, robotica și calculul avansat sunt guvernate prin norme internaționale înainte ca folosirea lor distructivă să devină imposibil de controlat, iar sistemele autonome nu primesc autoritatea de a decide uciderea oamenilor sau lansarea armelor de distrugere în masă. Statele colaborează pentru detectarea atacurilor cibernetice, protejează spitalele, centralele nucleare, rețelele de apă și sistemele de avertizare, schimbă informații privind pericolele pandemice și stabilesc linii roșii tehnologice care nu pot fi depășite nici în perioade de conflict, deoarece anumite infrastructuri aparțin funcțional întregii omeniri, chiar dacă juridic se află pe teritoriul unui singur stat.

În acest viitor, schimbările climatice și degradarea mediului nu mai sunt tratate drept probleme separate de securitate, deoarece guvernele înțeleg că seceta, pierderea recoltelor, competiția pentru apă, distrugerea ecosistemelor și migrațiile forțate pot alimenta războaie, iar cooperarea pentru protejarea Terrei devine fundamentul unei noi solidarități. Râurile transfrontaliere sunt administrate prin acorduri echitabile, pădurile, oceanele și regiunile polare sunt protejate ca bunuri de interes comun, iar tranziția energetică nu este transformată într-o nouă competiție colonială pentru minerale, ci însoțită de reguli care protejează comunitățile și distribuie beneficiile tehnologiei. Salvarea păcii și salvarea planetei devin aceeași misiune, deoarece războiul devastează mediul, iar mediul devastat produce noi conflicte.

Educația acestui viitor nu elimină memoria războaielor, ci o eliberează de manipulare, învățând generațiile noi că patriotismul nu cere ura altor popoare, că identitatea poate fi apărută fără disprețuirea identității celuilalt și că recunoașterea greșelilor propriei națiuni nu înseamnă trădare, ci maturitate morală. Istoria este studiată cu respect pentru victime și rigoare față de fapte, religiile își reafirmă mesajele de pace, demnitate și responsabilitate, iar cultura creează punți în momentele în care politica ridică ziduri, astfel încât adversarul să nu mai fie o abstracție asupra căreia poate fi proiectată orice ură, ci o comunitate de oameni care iubesc, suferă, muncesc și se tem asemenea tuturor celorlalți.

Presa și platformele digitale ale civilizației cooperării rămân libere, dar își asumă responsabilitatea de a nu transforma minciuna organizată, imaginile falsificate și incitarea la exterminare în simple produse profitabile, iar societățile dezvoltă mecanisme transparente de identificare a operațiunilor de influență fără a construi ministere ale adevărului și fără a suprima critica legitimă. Cetățenii sunt pregătiți să verifice sursele, să distingă informația de propagandă și să reziste presiunii emoționale prin care sunt împinși să ceară războiul, iar conducătorii nu mai pot ascunde ușor costurile umane ale deciziilor în spatele secretului, deoarece instituțiile, parlamentele, presa și justiția cer probe, justificări și răspundere.

Al doilea viitor nu se construiește numai la nivelul marilor puteri, ci în fiecare comunitate în care diferențele sunt rezolvate fără violență, în fiecare școală care cultivă respectul, în fiecare redacție care refuză manipularea, în fiecare laborator care analizează consecințele invențiilor sale și în fiecare parlament care examinează cu seriozitate decizia de a folosi forța. Guvernele poartă responsabilitatea principală, dar cetățenii nu sunt lipsiți de putere, deoarece ei aleg conducători, legitimează discursuri, susțin sau resping propaganda și pot cere ca securitatea să fie definită prin protejarea vieții, nu prin acumularea nesfârșită a mijloacelor de distrugere.

Alegerea dintre cele două viitoruri nu se va produce într-o singură conferință și nu va fi anunțată printr-un document solemn, ci va fi făcută în fiecare criză, atunci când un stat va decide dacă notifică sau ascunde o mișcare militară, dacă răspunde unui incident înainte de verificare, dacă păstrează canalul diplomatic, dacă acceptă mediatorul, dacă aplică dreptul și aliatului, dacă limitează o tehnologie periculoasă și dacă investește în prevenire înainte de a investi în reconstrucția ruinelor. Marile schimbări istorice sunt alcătuite din asemenea hotărâri, aparent tehnice și izolate, care împreună creează o cultură a prudenței sau una a escaladării, o ordine a cooperării sau un mecanism al autodistrugerii.

Decidenții lumii nu mai pot pretinde că nu cunosc cele două drumuri, deoarece informațiile, experiența istorică, modelele științifice și mărturiile victimelor arată suficient de clar consecințele, iar lipsa certitudinii absolute

nu justifică inacțiunea atunci când miza este supraviețuirea. Niciun comandant nu ar urca într-o aeronavă despre care specialiștii afirmă că are o probabilitate semnificativă de prăbușire, dar omenirea acceptă să trăiască într-un sistem internațional încărcat cu arme nucleare, vulnerabil la eroare, manipulare și accident, presupunând că toate mecanismele vor funcționa perfect pentru totdeauna; această contradicție nu reprezintă curaj, ci obișnuirea cu un risc pe care nicio persoană rațională nu l-ar accepta în propria viață.

Civilizația cooperării este posibilă deoarece omenirea a demonstrat că poate construi tratate, eradică boli, explora spațiul, dezvolta știința prin colaborarea unor oameni din națiuni rivale, reconstrui continente după războaie și transforma adversari istorici în parteneri, iar aceste realizări arată că rivalitatea nu este o condamnare eternă. Ceea ce lipsește nu este inteligența tehnică, ci voința morală de a aplica în domeniul securității aceeași capacitate de cooperare pe care statele o folosesc atunci când administrează comunicațiile, transporturile, sănătatea și comerțul mondial, iar această voință trebuie cerută, cultivată și transformată în instituții înainte ca un nou război să distrugă baza materială a cooperării.

Primul viitor promite glorie, supremație și siguranță prin forță, dar conduce spre o lume în care nimeni nu mai este în siguranță, în timp ce al doilea cere răbdare, limite, compromisuri și responsabilitate, dar păstrează posibilitatea progresului, libertății și vieții; primul hrănește orgoliul prezentului sacrificând generațiile viitoare, iar al doilea cere prezentului să renunțe la o parte din libertatea sa de distrugere pentru a transmite viitorului o planetă locuibilă. Alegerea morală este limpede, însă alegerea politică rămâne deschisă, iar timpul în care poate fi făcută nu este nelimitat.

Dacă omenirea va continua pe drumul confruntării, ultimul război nu va demonstra superioritatea unei civilizații asupra alteia, ci eșecul tuturor de a deveni suficient de mature pentru puterea pe care au creat-o, iar printre ruine nu vor exista învingători capabili să celebreze victoria, ci numai supraviețuitori care se vor întreba de ce avertismentele au fost ignorate. Dacă va alege cooperarea, diferențele nu vor dispărea, dar vor exista instituții care

să le administreze, limite care să împiedice catastrofa și o conștiință comună potrivit căreia viața, demnitatea umană și Terra sunt valori mai înalte decât prestigiul oricărui conducător, interesul oricărei alianțe și ambiția oricărei puteri.

Viitorul nu va întreba ce discursuri au rostit conducătorii noștri, câte summituri au organizat sau cât de puternici au părut în fața camerelor, ci ce au făcut atunci când au primit posibilitatea de a opri drumul către ultimul război, iar generațiile care vor veni, dacă le vom permite să existe, vor judeca prezentul după această singură măsură: am folosit cunoașterea pentru a salva lumea sau am folosit puterea pentru a o distruge? În răspunsul dat acestei întrebări se află alegerea dintre cele două viitoruri ale omenirii și, poate, însăși sentința civilizației noastre.

CONCLUZIE GENERALĂ

SCRISOARE DESCHISĂ CĂTRE DECIDENTII LUMII

Opriți drumul către ultimul război

Către președinții și prim-miniștrii statelor, către monarhi, parlamente și guverne, către membrii consiliilor de securitate, conducătorii alianțelor militare, comandanții armatelor, diplomații, liderii instituțiilor internaționale, conducătorii marilor corporații, creatorii tehnologiilor care transformă lumea și toți cei cărora popoarele le-au încredințat puterea de a decide asupra păcii și războiului, această carte-avertisment nu este adresată pentru a vă condamna în bloc, pentru a ignora complexitatea amenințărilor cu care vă confrunțați sau pentru a pretinde că securitatea poate fi apărută numai prin cuvinte binevoitoare, ci pentru a vă aminti că niciodată în istoria omenirii atât de puțini oameni nu au avut posibilitatea de a hotărî, direct sau indirect, dacă miliarde de ființe umane vor avea un viitor și dacă întreaga civilizație va continua să existe în forma pe care generațiile trecute au construit-o prin muncă, suferință, credință, cunoaștere și speranță.

În mâinile dumneavoastră se află nu numai bugete, armate, servicii de informații, sisteme tehnologice și instituții, ci timpul rămas pentru prevenirea

unei catastrofe pe care nimeni nu o va mai putea administra după declanșare, deoarece un război mondial purtat în epoca armelor nucleare, a rachetelor hipersonice, a inteligenței artificiale militare, a atacurilor cibernetice și a infrastructurilor globale interdependente nu ar repeta pur și simplu tragediile secolului trecut, ci le-ar depăși prin viteza escaladării, întinderea distrugerii și imposibilitatea izolării consecințelor. Niciun ocean, niciun munte, nicio frontieră, nicio alianță și niciun adăpost nu ar putea separa complet o națiune de contaminare, prăbușirea economică, foamete, epidemii, migrații, panică, distrugerea mediului și dezordinea internațională care ar urma, iar statele care s-ar considera învingătoare ar descoperi că victoria obținută prin ruina lumii nu mai poate fi folosită pentru protejarea propriilor cetățeni.

Puterea pe care o exercitați este temporară, însă consecințele deciziilor dumneavoastră pot fi definitive, deoarece mandatele se încheie, guvernele se schimbă, doctrinele sunt abandonate, alianțele se transformă și frontierele pot fi renegociate, dar un oraș distrus nu poate fi restituit morților săi, un copil ucis nu poate fi readus familiei, o pădure contaminată nu poate fi refăcută prin discursuri, iar o armă lansată nu mai poate fi rechemată după ce conducătorul a înțeles că informația pe care și-a întemeiat ordinul era falsă. Istoria nu va judeca fermitatea după intensitatea amenințărilor, patriotismul după numărul victimelor și prestigiul după mărimea teritoriilor controlate temporar, ci va întreba dacă cei care au cunoscut pericolul au avut curajul să-l oprească, dacă au apărât viața înaintea orgoliului și dacă au înțeles că adevărata măreție a unui stat nu constă în capacitatea lui de a distruge, ci în puterea de a se limita atunci când distrugerea pare posibilă.

Lumea se află astăzi într-o situație în care conflictele regionale nu mai pot fi privite separat, deoarece armele, informațiile, sancțiunile, alianțele, tehnologiile și interesele marilor puteri le unesc într-un sistem al escaladării, iar ceea ce începe într-o regiune poate primi răspuns într-o alta, până când fronturile se contopesc și niciun actor nu mai poate controla întregul lanț al reacțiilor. Fiecare guvern susține că se apără, fiecare alianță declară că descurajează, fiecare mobilizare este descrisă drept prudentă, dar suma acestor măsuri defensive poate forma mecanismul ofensiv al războiului mondial, deoarece adversarul nu vede intențiile declarate, ci trupele,

rachetele, bazele, exercițiile și planurile care îi amenință supraviețuirea, iar frica sa produce exact pregătirile pe care cealaltă parte le va folosi pentru a-și confirma propriile temeri.

Vă cerem să nu mai folosiți amenințarea nucleară drept instrument al negocierii, al intimidării sau al compensării slăbiciunilor convenționale, deoarece fiecare referire la posibilitatea folosirii acestor arme reduce pragul psihologic, obișnuiește populațiile cu ideea și îi convinge pe alți conducători că numai dobândirea unui arsenal nuclear le poate garanta securitatea. Nu există armă nucleară pur simbolică, sigură sau cu adevărat limitată, deoarece chiar și o singură detonare ar provoca moarte în masă, ar distruge normele menținute timp de generații și ar pune adversarul în fața unei decizii luate sub șoc, teamă și presiunea timpului, iar conducătorul care ordonă prima folosire nu poate controla modul în care ceilalți vor interpreta-o, amploarea represaliilor sau punctul în care escaladarea se va opri.

Vă cerem să înțelegeți că niciun sistem tehnologic nu este infailibil și că pacea lumii nu poate depinde la nesfârșit de presupunerea că toți senzorii, sateliții, algoritmi, operatorii și liderii vor funcționa perfect în fiecare secundă a fiecărei crize, deoarece erorile tehnice, informațiile false, atacurile cibernetice, imaginile fabricate și deciziile neautorizate pot imita începutul unui atac real. Inteligența artificială poate analiza, avertiza și simula, dar nu trebuie să primească niciodată dreptul de a hotărî moartea oamenilor și cu atât mai puțin dreptul de a recomanda irevocabil sau declanșa folosirea armelor nucleare, iar responsabilitatea umană nu este reală dacă omul dispune numai de câteva secunde pentru a confirma ceea ce mașina a decis deja.

Vă cerem să opriți războaiele prin intermediari, în care marile puteri își confruntă armele, strategiile și ambițiile pe teritoriile altor popoare, în timp ce familiile, orașele și economiile acestora suportă distrugerea, deoarece fiecare asemenea conflict creează iluzia că rivalitatea poate fi administrată fără confruntare directă, dar mărește riscul ca militarii, instructorii, bazele sau teritoriile unei puteri să fie lovite și să determine represalii. Viața oamenilor din statele mai mici nu poate fi tratată drept monedă de schimb, teren de

experimentare a armelor sau preț acceptabil pentru slăbirea unui adversar, iar securitatea marilor puteri nu poate fi construită moral și durabil pe ruina societăților aflate între sferele lor de influență.

Vă cerem să nu mai transformați economia mondială într-un câmp de luptă nelimitat, deoarece sancțiunile, blocarea resurselor, distrugerea lanțurilor de aprovizionare, controlul tehnologiilor și înghețarea activelor pot exercita presiune fără bombardament, dar atunci când sunt aplicate fără obiective precise, fără evaluarea consecințelor umanitare și fără o cale de ridicare, ele pot pedepsi populațiile, pot radicaliza regimurile și pot împărți lumea în blocuri care nu mai comunică. Economia trebuie să susțină pacea, nu să devină mecanismul prin care confruntarea continuă fără declarație de război, iar companiile care produc arme, administrează tehnologii strategice sau controlează infrastructuri globale trebuie obligate să-și asume răspunderea pentru consecințele produselor și deciziilor lor.

Vă cerem să priviți Terra nu ca pe o rezervă inepuizabilă de resurse și nici ca pe un decor care poate fi reconstruit după război, ci ca pe singurul spațiu cunoscut în care viața umană poate exista, un patrimoniu primit de la generațiile trecute și împrumutat de la cele viitoare, pe care nicio putere nu are dreptul moral să-l sacrifice pentru interese temporare. Războiul arde păduri, otrăvește solul și apele, distruge instalații industriale, împrășteie substanțe toxice, întrerupe monitorizarea mediului și consumă resursele necesare adaptării climatice, iar un conflict nuclear ar putea afecta ecosisteme, agricultură și climă dincolo de teritoriile beligeranților, făcând victime dintre popoarele care nu au participat la decizie. Salvarea păcii și salvarea Terrei nu sunt două programe diferite, ci aceeași obligație de a proteja condițiile vieții.

Vă cerem să readuceți omul în centrul strategiilor, pentru că hărțile militare arată direcții de atac, zone de operațiuni și obiective, dar nu pot reprezenta întreaga suferință a copilului care își pierde părinții, a mamei care își caută familia sub ruine, a bătrânului obligat să-și părăsească locuința, a soldatului trimis să ucidă un om pe care nu l-a cunoscut și a medicului care trebuie să aleagă cine poate fi salvat când resursele nu mai ajung. Expresiile „pierderi

colaterale”, „obiectiv legitim”, „cost acceptabil” și „necesitate militară” nu trebuie să ascundă faptul că în spatele fiecărei cifre există o viață irepetabilă, iar valoarea acesteia nu se schimbă în funcție de naționalitate, limbă, religie, culoarea pielii sau alianța statului în care s-a născut.

Vă cerem să reformați Organizația Națiunilor Unite fără a o abandona, să faceți Consiliul de Securitate mai reprezentativ, să limitați folosirea veto-ului în situații de atrocități în masă și pericol nuclear, să finanțați diplomația preventivă și să permiteți instituțiilor internaționale să acționeze înainte ca numărul morților să transforme o criză ignorată într-o tragedie imposibil de ascuns. ONU nu este o autoritate străină de state, ci expresia voinței lor colective, iar atunci când organizația este paralizată de rivalități, subfinanțată și atacată pentru decizii pe care chiar guvernele le-au blocat, vina nu poate fi transferată unei clădiri, unei sigle sau funcționarilor care încearcă să lucreze între limitele impuse de membri.

Vă cerem să aplicați dreptul internațional cu aceeași exigență adversarilor și aliaților, să nu condamnați într-o regiune ceea ce justificați în alta și să nu folosiți suveranitatea, autoapărarea, drepturile omului sau protecția civililor ca argumente selectate numai atunci când servesc interesului geopolitic, deoarece fiecare standard dublu slăbește norma și oferă următorului agresor justificarea de care are nevoie. Consecvența nu presupune ignorarea diferențelor dintre conflicte și nici egalizarea agresorului cu victima, ci evaluarea faptelor prin aceleași principii, individualizarea răspunderii și refuzul de a transforma justiția într-o armă rezervată înfrângerii adversarilor.

Vă cerem să convocați o reuniune mondială de urgență dedicată exclusiv prevenirii războiului generalizat, nu o conferință ceremonială încărcată cu discursuri, ci un proces continuu în care statele nucleare să confirme că un război nuclear nu poate fi câștigat, să restabilească liniile directe, să notifice exercițiile și lansările, să reducă starea de alertă, să interzică delegarea deciziei nucleare inteligenței artificiale și să înceapă negocierea unui nou cadru de control al armamentelor. În paralel, marile puteri trebuie să identifice focarele în care forțele lor s-ar putea confrunta direct, să stabilească reguli pentru incidente și să desemneze mediatori acceptabili înainte de

apariția urgenței, pentru că pacea nu se apără printr-o singură declarație, ci prin instituții și proceduri pregătite să funcționeze atunci când încrederea dispare.

Vă cerem să nu considerați negocierea un cadou acordat adversarului, pentru că a vorbi cu acesta nu înseamnă a-i aproba regimul, ideologia, acțiunile sau crimele, ci a recunoaște că războiul se încheie aproape întotdeauna printr-o formă de comunicare, iar dialogul început după distrugerea orașelor și moartea sutelor de mii de oameni putea fi încercat înainte. Compromisul nu este moral atunci când sacrifică fără apărare victimele, legitimează exterminarea sau recompensează agresiunea, dar refuzul oricărui compromis poate deveni el însuși imoral atunci când prelungește o ucidere care putea fi oprită, de aceea adevărata diplomație trebuie să găsească punctul în care pacea salvează viața fără a anula dreptatea și în care dreptatea este urmărită fără a cere distrugerea totală a celuilalt.

Vă cerem, dacă sunteți oameni ai credinței, să nu folosiți numele lui Dumnezeu pentru justificarea urii, a cuceririi și a uciderii, deoarece nicio religie care recunoaște sacralitatea vieții nu poate transforma exterminarea semenului într-o faptă sfântă, iar dacă nu vă întemeiați deciziile pe credință, să recunoașteți cel puțin legea morală universală potrivit căreia omul nu trebuie redus la instrument, populațiile nu trebuie pedepsite colectiv, iar generațiile viitoare au dreptul de a primi o lume locuibilă. Biblia, marile tradiții spirituale, filosofia morală și experiența istorică se întâlnesc în avertismentul că puterea lipsită de iubire, dreptate, cumpătare și responsabilitate devine o formă de orbire, iar conducătorul care câștigă lumea pierzând sufletul omenesc nu a obținut o victorie, ci a pregătit prăbușirea.

Vă cerem să ascultați oamenii de știință fără a le cere să fabrice certitudini convenabile, să protejați cercetătorii care avertizează asupra pericolelor și să instituți limite etice înainte ca tehnologiile să devină atât de răspândite încât controlul lor să fie imposibil, deoarece progresul fără conștiință poate mări puterea de distrugere mai repede decât capacitatea politică de a o administra. Creatorii inteligenței artificiale, ai biotehnologiilor, ai sistemelor autonome, ai armelor cibernetice și ai tehnologiilor spațiale trebuie să înțeleagă că

expresia „noi am construit doar instrumentul” nu îi eliberează complet de responsabilitate, după cum guvernele nu trebuie să ascundă deciziile morale în spatele recomandărilor tehnice ale experților.

Vă cerem să apărați adevărul, pentru că nicio democrație și nicio pace nu pot supraviețui într-o lume în care imaginile sunt fabricate, faptele sunt schimbate după interese, iar populațiile sunt manipulate până când cer cu entuziasm războaie ale căror consecințe nu le cunosc. Presa trebuie să rămână liberă, dar libertatea ei trebuie însoțită de rigoare, platformele digitale trebuie să protejeze exprimarea fără a recompensa industrial minciuna și incitarea, iar guvernele trebuie să combată operațiunile de influență fără a transforma lupta împotriva dezinformării într-un pretext pentru cenzurarea criticii. Adevărul nu aparține unui stat, însă nici nu poate exista fără oameni și instituții care acceptă să-l caute chiar atunci când rezultatul este incomod pentru propria tabără.

Vă cerem să transferați o parte a resurselor destinate pregătirii războiului spre prevenirea cauzelor sale, spre hrană, apă, sănătate, educație, adaptare climatică și reducerea inegalităților care transformă societățile vulnerabile în terenuri ale extremismului, deoarece securitatea nu este completă dacă statul posedă rachete, dar oamenii săi nu au spitale, dacă își apără granițele, dar își pierde solul fertil, dacă poate lovi la mii de kilometri, dar nu poate proteja un copil de foamete și boală. Apărarea legitimă rămâne necesară într-o lume periculoasă, însă apărarea care consumă viitorul economic, social și ecologic al națiunii ajunge să distrugă din interior ceea ce pretinde că apără din exterior.

Nu vă cerem imposibilul și nu pretindem că o singură generație poate elimina toate războaiele, toate nedreptățile și toate ambițiile, ci vă cerem să faceți ceea ce se află în mod real în puterea dumneavoastră: să reduceți riscul, să păstrați comunicarea, să negociați limite, să protejați civilii, să opriți demonizarea, să întăriți instituțiile, să verificați informațiile înainte de ordin și să nu luați nicio decizie ireversibilă sub presiunea furiei, orgoliului sau fricii. Fiecare război prevenit este o victorie nevăzută, fiecare armă retrasă din alertă este o posibilă catastrofă evitată, fiecare linie directă menținută este

o punte peste prăpastie, iar fiecare compromis drept salvează oameni ale căror nume nu vor apărea în istorie tocmai pentru că li s-a permis să trăiască.

Nu cereți popoarelor să se pregătească pentru sacrificiul suprem înainte de a demonstra că ați încercat toate căile păcii, nu cereți soldaților să moară pentru obiective pe care diplomații nu au avut voie să le negocieze, nu ascundeți costurile războiului în spatele hărților și statisticilor și nu lăsați decizia să fie dominată de cei care nu vor suporta direct consecințele ei. Părinții care își cresc copiii, profesorii care formează generații, medicii care salvează vieți, agricultorii care produc hrană, muncitorii care ridică orașe și oamenii care se roagă pentru pace au dreptul să ceară ca viitorul lor să nu fie risipit într-o confruntare pe care câțiva conducători au considerat-o necesară pentru prestigiu.

Nu vă temeți că pacea vă va face să păreți slabi, deoarece slăbiciunea adevărată este incapacitatea de a controla escaladarea, dependența de amenințare, teama de dialog și nevoia de a transforma fiecare concesie într-o umilință, în timp ce forța autentică este puterea de a opri armata atunci când ar putea înainta, de a vorbi cu adversarul când mulțimea cere răzbunare, de a recunoaște o eroare înainte ca alții să moară pentru ea și de a accepta limite care salvează atât poporul propriu, cât și poporul celuilalt. Cel care începe războiul poate fi numit pentru o vreme puternic, dar cel care împiedică războiul fără a abandona dreptatea devine apărătorul real al națiunii sale.

Istoria vă privește, dar mai important este că viitorul depinde de dumneavoastră, iar milioanele de copii care învață astăzi, fără să cunoască hărțile strategice și doctrinele militare, poartă în ei lumi care nu au fost încă create, familii care nu s-au format, cărți care nu au fost scrise, descoperiri care nu au fost făcute și acte de bunătate pe care nimeni nu le poate prevedea. A declanșa un război capabil să le distrugă existența înseamnă nu numai uciderea prezentului, ci anularea tuturor posibilităților viitorului, o crimă fără martori, deoarece victimele ei nu se vor naște pentru a putea depune mărturie.

De aceea, opriți acum mecanismul escaladării, înainte ca el să dobândească o forță mai mare decât voința celor care l-au pus în mișcare, redeschideți

canalele, chemați ambasadorii, reuniți comandanții, negociați armistițiile, protejați instalațiile nucleare și infrastructurile civile, limitați armele autonome, controlați arsenalele, reformați instituțiile și așezați supraviețuirea omenirii deasupra victoriei oricărei tabere. Nu așteptați următorul oraș distrus, următoarea frontieră încălcată, următorul incident naval, următorul atac cibernetic sau următoarea alarmă nucleară pentru a face ceea ce știți deja că trebuie făcut, deoarece într-o zi evenimentul următor poate fi ultimul avertisment pe care omenirea îl mai primește.

Aveți în față alegerea pe care nicio generație de conducători nu a mai avut-o în aceeași măsură: puteți continua drumul rivalității nelimitate, lăsând în urma dumneavoastră o lume înarmată, fragmentată, sărăcită și apropiată de autodistrugere, sau puteți începe construcția unei ordini în care puterea acceptă responsabilitatea, dreptul se aplică tuturor, tehnologia este supusă conștiinței, iar conflictele sunt oprite înainte de a deveni catastrofe. Prima cale poate părea mai simplă, deoarece nu cere decât repetarea vechilor reflexe ale fricii, orgoliului și dominației, în timp ce a doua cere curaj, răbdare și renunțarea la iluzia controlului absolut, dar numai a doua păstrează lumea în care toate celelalte proiecte politice, economice și naționale mai pot avea un sens.

Alegeți pacea nu pentru că adversarii ar fi devenit inocenți, nu pentru că nedreptățile ar fi dispărut și nu pentru că pericolele ar fi imaginare, ci pentru că tocmai existența lor face necesară o ordine care să împiedice confruntarea să distrugă totul; alegeți dialogul nu în locul dreptății, ci pentru ca dreptatea să poată fi realizată fără exterminare; alegeți controlul armamentelor nu în locul securității, ci pentru ca securitatea să nu se transforme în sinucidere reciprocă; alegeți cooperarea nu pentru a șterge națiunile, ci pentru ca națiunile să aibă un viitor.

Aceasta este rugămintea, avertismentul și chemarea acestei cărți-manifest: nu lăsați omenirea să înainteze, cu ochii deschiși și cu toate dovezile în față, spre ultimul său război, nu transformați Terra într-un monument funerar al inteligenței lipsite de înțelepciune și nu obligați generațiile viitoare, dacă vor mai exista, să reconstruiască din ruine ceea ce noi puteam salva prin dialog,

cumpătare și responsabilitate. Între pace și ultimul război nu mai există o a treia cale sigură, iar hotărârea trebuie luată acum, cât mai există orașe de apărut, instituții de reformat, tratate de negociat, copii de salvat și un viitor care poate fi transmis mai departe.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

APEL CĂTRE POPOARELE LUMII

Să nu cedăm viitorul fricii, urii și războiului

Oameni ai lumii, indiferent de țara în care v-ați născut, limba în care vă roștiți rugăciunile și speranțele, credința pe care o mărturișiți sau convingerile prin care vă orientați viața, această ultimă chemare vă este adresată deoarece pacea nu poate fi păstrată numai prin hotărârile conducătorilor, tratatele diplomaților și ordinele comandanților, ci are nevoie de conștiința vie a popoarelor, de refuzul cetățenilor de a transforma ura în patriotism, minciuna în adevăr oficial și distrugerea în destin inevitabil. Guvernele comandă armatele și negociază acordurile, însă societățile oferă legitimitate, acceptă sacrificiile, transmit memoria, educă generațiile și hotărâsc, prin sprijin, tăcere sau împotrivire pașnică, dacă discursul războiului va deveni lege a cetății, iar atunci când milioane de oameni încetează să mai întrebe, să mai verifice și să mai privească adversarul ca pe o ființă umană, drumul spre catastrofă devine mult mai ușor pentru cei care doresc să-l deschidă.

Nu vi se cere să ignorați pericolele, să renunțați la apărarea familiilor și comunităților sau să acceptați nedreptatea în numele unei păci false, deoarece pacea fără libertate, dreptate și demnitate poate ascunde dominația, iar neutralitatea față de crimă îl poate ajuta pe agresor, ci vi se cere să nu permiteți ca apărarea legitimă să fie transformată într-o ură nelimitată față de un popor, ca vina unui guvern să fie extinsă asupra tuturor cetățenilor săi și ca suferința propriei comunități să devină justificare pentru negarea suferinței celorlalți. Un stat poate fi adversar, o conducere poate fi vinovată, o armată poate comite crime și o ideologie poate deveni periculoasă, dar niciun copil nu se naște dușman, nicio populație nu este vinovată prin sânge, iar

responsabilitatea trebuie stabilită prin fapte, nu moștenită prin nume, limbă, religie sau origine.

Refuzați demonizarea colectivă, deoarece înainte ca armele să distrugă trupurile, propaganda distruge imaginea umană a celui care urmează să fie atacat, îl transformă într-o categorie lipsită de chip, îl prezintă drept pericol absolut și convinge societatea că moartea lui nu mai reprezintă tragedie, ci succes strategic. Atunci când auziți că un popor întreg este rău, inferior, trădător, parazit sau nedemn de viață, când vi se spune că nu există civili nevinovați de partea cealaltă și că orice mijloc este permis pentru obținerea victoriei, recunoașteți începutul moral al războiului fără limite, deoarece cuvintele care deumanizează pregătesc faptele care extermină, iar tăcerea în fața acestor cuvinte poate deveni, fără ca oamenii să-și dea seama, prima formă de participare la viitoarea violență.

Nu transmiteți mai departe informația care vă provoacă furie înainte de a-i verifica originea, data, contextul și autenticitatea, deoarece în epoca imaginilor fabricate, a conturilor automatizate și a mesajelor construite pentru a exploata emoțiile, fiecare telefon poate deveni fără voie instrumentul unei operațiuni de manipulare, iar fiecare cetățean poate participa la răspândirea unei minciuni concepute pentru a provoca ură, panică sau represalii. Învățați să întrebați cine beneficiază de pe urma mesajului, ce dovezi îl susțin, dacă surse independente îl confirmă și dacă limbajul său încearcă să informeze sau numai să aprindă emoția, pentru că libertatea de a comunica trebuie însoțită de responsabilitatea de a nu transforma minciuna într-o forță politică, iar prudența în distribuirea informației nu este pasivitate, ci o contribuție reală la securitatea comunității.

Iubiți-vă țara fără a urî țara altuia, deoarece patriotismul adevărat înseamnă grija pentru oameni, cultură, limbă, libertate și viitor, nu credința că propria națiune are dreptul de a domina, umili sau distruge alte națiuni, iar cel care cere pace nu trădează patria atunci când încearcă să o salveze de ruină. O țară nu devine mai mare prin numărul mamelor îndoliate, al orașelor transformate în moloz și al generațiilor traumatizate, ci prin capacitatea de a-și apăra demnitatea fără a o nega pe a celuiilalt, de a-și cunoaște istoria fără a

transforma memoria în armă și de a-și recunoaște greșelile fără a-și pierde identitatea.

Părinți ai lumii, nu lăsați ura moștenită să devină educația copiilor dumneavoastră, nu le spuneți că un alt copil este dușman numai pentru că s-a născut dincolo de o frontieră și nu transformați durerile trecutului într-o condamnare a viitorului, deoarece fiecare generație are dreptul de a începe viața fără obligația răzbunării. Vorbiți-le despre suferințele propriei comunități, dar învățați-i să vadă și suferința celuilalt, spuneți-le adevărul despre războaie, dar nu le prezentați moartea drept aventură glorioasă, ajutați-i să înțeleagă că soldatul inamic poate fi un alt tânăr speriat, chemat prin ordin, propagandă sau constrângere să lupte într-un conflict pe care nu l-a ales, și că pacea începe atunci când oamenii refuză să transmită copiilor ura primită de la înaintași.

Profesori și educatori, aveți în mâini o putere mai discretă decât puterea armatelor, dar mai durabilă, deoarece în sălile de clasă se formează capacitatea generațiilor de a judeca, de a rezista manipulării, de a înțelege complexitatea și de a vedea omul dincolo de etichete. Nu transformați istoria într-o listă de victorii proprii și crime străine, nu ascundeți suferințele provocate de propria tabără și nu reduceți pacea la o lecție festivă, ci arătați mecanismele prin care frica devine ură, ura devine politică, politica devine ordin, iar ordinul devine distrugere; învățați-i pe tineri să argumenteze fără a disprețui, să recunoască incertitudinea, să verifice dovezile și să înțeleagă că inteligența lipsită de conștiință poate construi instrumentele propriei dispariții.

Tineri ai lumii, nu acceptați să primiți drept moștenire o planetă militarizată, învrăjbită și devastată, nu permiteți celor care au trăit o viață întreagă să consume printr-o singură hotărâre viitorul pe care voi abia începeți să-l construiți și nu vă lăsați atrași de spectacolul războiului prezentat prin imagini selectate, jocuri de putere și promisiuni de glorie, deoarece realitatea sa este alcătuită din teamă, mutilare, despărțire, ruină și o traumă care continuă mult după semnarea armistițiului. Cereți conducătorilor explicații, termene, dovezi și soluții pașnice, participați la viața publică, folosiți

tehnologia pentru apropierea dintre oameni și refuzați să fiți transformați în executanții unor ambiții pe care nu le-ați ales.

Jurnaliști ai lumii, libertatea dumneavoastră este una dintre ultimele bariere dintre cetățean și minciuna oficială, dar această libertate poate servi păcii numai dacă este însoțită de rigoare, independență și respect față de victime, deoarece o imagine neverificată, un titlu incendiar sau o acuzație prezentată drept fapt pot determina represalii înainte ca adevărul să fie cunoscut. Nu transformați războiul într-un spectacol, nu reduceți morții la cifre, nu acceptați limbajul propagandistic fără examinare și nu oferiți aceeași aparență de adevăr probei documentate și invenției evidente numai pentru a simula echilibrul, ci investigați, contextualizați, corectați și păstrați memoria faptelor, inclusiv atunci când adevărul contrazice așteptările publicului sau interesele proprietarilor instituției de presă.

Oameni de știință, ingineri și creatori ai tehnologiilor viitorului, nu vă separați complet munca de consecințele ei, deoarece instrumentele pe care le proiectați pot vindeca boli, proteja mediul și conecta omenirea, dar pot fi folosite și pentru supraveghere totală, manipulare, selectarea automată a țintelor și accelerarea războiului dincolo de capacitatea omului de a-l opri. Întrebați nu numai dacă un sistem poate fi construit, ci dacă trebuie construit, cine îl va controla, ce se întâmplă când greșește, împotriva cui poate fi folosit și dacă există posibilitatea reală a opririi sale, refuzați participarea la proiectele care elimină controlul uman asupra folosirii forței și cereți instituții etice capabile să vă protejeze atunci când avertizați asupra pericolelor.

Militari ai lumii, societățile v-au încredințat armele pentru a le apăra, nu pentru a substitui decizia politică și nici pentru a transforma puterea de foc într-un argument care anulează toate celelalte soluții, iar onoarea uniformei nu constă numai în curajul de a lupta, ci și în disciplina de a proteja civilii, de a refuza ordinul vădit ilegal, de a respecta prizonierul și de a împiedica escaladarea inutilă. Voi cunoașteți mai bine decât cei care privesc războiul de la distanță cât de repede planul se poate prăbuși, cât de greu poate fi controlată violența și cât de diferită este realitatea câmpului de luptă de discursul triumfal, de aceea vocea profesionistului militar responsabil trebuie

să avertizeze conducerea atunci când obiectivul politic este neclar, informația nesigură, riscul disproporționat și posibilitatea catastrofei mai mare decât avantajul urmărit.

Slujitori ai credințelor și conducători ai comunităților religioase, aveți datoria de a apăra sacralitatea vieții și de a împiedica folosirea numelui lui Dumnezeu pentru legitimarea urii, cuceririi și răzbunării, deoarece credința care transformă omul creat de Dumnezeu într-o ființă lipsită de valoare se îndepărtează de propriul său adevăr moral. Nu binecuvântați fără discernământ armele, nu transformați moartea adversarului în sărbătoare și nu oferiți justificare spirituală ambițiilor politice, ci creați punți între comunități, protejați minoritățile, îngrijiți victimele de toate părțile și amintiți conducătorilor că nicio putere pământească nu îi eliberează de răspunderea pentru sângele nevinovat.

Scriitori, artiști, filosofi și oameni ai culturii, păstrați chipul uman al celuilalt atunci când propaganda încearcă să-l șteargă, dați glas victimelor care nu au acces la tribune, apărați memoria și imaginați viitoruri care nu se încheie prin distrugere, deoarece înainte ca o societate să construiască pacea în instituții trebuie să o poată imagina în conștiință. Cultura nu trebuie să devină refugiu indiferent față de suferință, dar nici instrument al mobilizării oarbe, ci spațiu în care oamenii descoperă că dincolo de frontiere există aceeași teamă de moarte, aceeași dragoste pentru copii, aceeași nevoie de demnitate și aceeași speranță de a trăi fără umilință.

Muncitori, agricultori, medici, întreprinzători și oameni care susțineți prin activitatea zilnică viața societății, întrebați în ce direcție sunt folosite munca, taxele, economiile și resursele dumneavoastră, deoarece războiul nu este purtat numai de soldați, ci este alimentat de fabrici, transporturi, finanțare, energie, informație și acceptarea publică a transformării întregii economii într-un mecanism al confruntării. Nu orice producție militară este nelegitimă, fiindcă statele au nevoie de apărare, dar o economie dependentă de războaie permanente va găsi mereu motive pentru continuarea lor, iar companiile care obțin profit din arme trebuie supuse unei transparențe și răspunderi proporționale cu puterea produselor pe care le vând.

Cetățeni ai statelor democratice, folosiți votul, dreptul la asociere, petiția, dezbaterile și protestul pașnic pentru a cere politici care protejează viața, nu recompensați discursurile ce transformă fiecare diferență într-o amenințare existențială și nu permiteți ca deciziile de război să fie luate fără control parlamentar, probe și obiective clare. Cetățeni ai statelor în care exprimarea este limitată, păstrați atât cât este posibil spațiile adevărului, solidarității și umanității fără a vă expune inutil viețile, deoarece chiar și în condițiile fricii refuzul de a urî, ajutorul oferit unei victime și păstrarea mărturiei pot salva demnitatea unei societăți și pot pregăti reconcilierea viitoare.

Fiți solidari cu victimele fără a le întreba mai întâi de partea cărei granițe se află, condamnați atacul asupra civilului chiar atunci când autorul aparține taberei pe care o sprijiniți și nu transformați compasiunea într-o resursă distribuită după criteriile geopolitice, deoarece durerea mamei care își pierde copilul nu devine mai mică prin argumentul strategic al celui care a lansat proiectilul. A apăra umanitatea victimei adversarului nu înseamnă a nega suferința propriei comunități, ci a refuza ca suferința să ne transforme în ceea ce condamnăm, iar această consecvență morală este una dintre puținele forțe capabile să întrerupă succesiunea nesfârșită a răzbunării.

Apărați refugiații, răniții, prizonierii, copiii și bătrânii fără a confunda ajutorul umanitar cu sprijinul acordat unei ideologii, deoarece hrana, apa, medicamentele și adăpostul nu reprezintă recompense politice, ci răspunsuri la nevoile fundamentale ale ființei umane. Nu permiteți ca oamenii fugiți din calea morții să fie folosiți pentru răspândirea fricii și urii, dar cereți instituțiilor să administreze corect, transparent și echitabil primirea lor, astfel încât solidaritatea să nu fie distrusă de haos, corupție sau manipulare.

Protejați Terra în fiecare decizie colectivă, deoarece pacea nu poate exista pe o planetă în care apa, solul, aerul și clima sunt transformate în victime ale lăcomiei și războiului, iar generațiile viitoare nu vor putea trăi din discursurile prin care prezentul și-a justificat consumul fără limite. Cereți cooperare pentru climă, păduri, oceane și resurse transfrontaliere, refuzați prezentarea protejării mediului drept obstacol pentru securitate și amintiți că

nici cea mai puternică armată nu poate apăra o societate de dispariția lentă a condițiilor sale de viață.

Pacea nu înseamnă pasivitate, supunere sau tăcere în fața nedreptății, ci acțiunea curajoasă prin care nedreptatea este confruntată fără reproducerea răului, prin adevăr, solidaritate, drept, negociere, rezistență civică și protejarea celui vulnerabil. Violența poate produce uneori schimbări rapide, dar lasă în urmă frică, dorință de răzbunare și instituții obișnuite să conducă prin forță, în timp ce pacea durabilă cere efortul mai greu de a transforma relațiile, de a recunoaște adevărul, de a repara prejudiciul și de a crea garanții prin care conflictul să nu reapară.

Nu vă lăsați convinși că sunteți neputincioși, deoarece fiecare sistem al războiului depinde de milioane de gesturi, aprobări, tăceri și justificări, după cum fiecare sistem al păcii este construit prin educație, informare, vot, dialog, solidaritate și cererea constantă de responsabilitate. Un singur om nu poate opri toate armatele, dar poate refuza să răspândească o minciună, poate apăra un vecin demonizat, poate educa un copil fără ură, poate cere adevărul unui reprezentant, poate sprijini o organizație umanitară și poate păstra vie ideea că adversarul rămâne om, iar când asemenea gesturi devin conștiință colectivă, conducătorilor le devine mai greu să transforme popoarele în materialul propriilor ambiții.

Să nu permitem ca viitorul să fie decis numai în încăperi închise, prin calcule militare și algoritmi, fără vocea celor care vor plăti prețul, să nu acceptăm că războiul este inevitabil doar pentru că este repetat în discursuri și să nu oferim copiilor o lume în care adăpostul, masca, sirena și arma devin simbolurile normale ale securității. Să cerem ca fiecare guvern să păstreze dialogul, să protejeze civilii, să limiteze armamentele, să aplice dreptul fără standarde duble și să raporteze public măsurile prin care reduce riscul catastrofei, deoarece pacea nu trebuie să fie promisiune electorală sau formulă ceremonială, ci obligație verificabilă.

Să încheiem între noi, oamenii obișnuiți ai lumii, un legământ al conștiinței prin care să nu urâm un popor pentru faptele conducătorilor săi, să nu

justificăm crima atunci când este săvârșită de propria tabără, să nu răspândim minciuna, să nu lăsăm credința, patriotismul și memoria să fie transformate în arme și să nu rămânem indiferenți când viața omului și viitorul Terrei sunt amenințate. Acest legământ nu va înlocui tratatele și instituțiile, dar le va oferi temelia morală fără de care orice document poate fi încălcat, pentru că pacea semnată de guverne supraviețuiește numai dacă este apărată în conștiința popoarelor.

Să nu cedăm viitorul fricii, deoarece frica ne face să vedem atacul în fiecare gest și să cerem lovitura înaintea dialogului, să nu-l cedăm urii, deoarece ura ne orbește în fața suferinței și ne convinge că distrugerea celuiilalt ne va salva, să nu-l cedăm războiului, deoarece războiul cere mereu mai mult decât promite și lasă în urmă o lume mai săracă, mai traumatizată și mai nesigură. Să păstrăm pentru copiii noștri dreptul de a privi cerul fără a se teme de rachete, de a cunoaște alte popoare fără a le considera dușmane, de a folosi știința pentru vindecare și de a primi o planetă pe care viața să nu fie sacrificată ambiției.

Dacă decidenții lumii vor alege pacea, să-i sprijinim în fața celor care vor numi prudența slăbiciune și compromisul trădare, iar dacă vor alege escaladarea, să le cerem prin toate mijloacele legale, democratice și pașnice să se oprească, deoarece loialitatea față de conducător nu poate fi mai înaltă decât loialitatea față de viață, adevăr și viitor. Popoarele nu trebuie să fie spectatori ai propriei posibile dispariții, ci păstrătorii conștiinței care amintește puterii că ea există pentru oameni, nu oamenii pentru putere.

Nu știm ce nume vor purta generațiile viitoare, ce limbi vor vorbi, ce descoperiri vor face și ce forme noi de frumusețe vor crea, dar știm că existența lor depinde de hotărârile și conștiința noastră, iar aceasta este suficient pentru a ne obliga să acționăm. Să le lăsăm nu ruine radioactive și arhive ale avertismentelor ignorate, ci dovada că, în momentul cel mai periculos, omenirea a înțeles în cele din urmă că aparține aceleiași case, respiră același aer, depinde de aceeași planetă și nu poate salva o parte distrugând întregul.

Pacea nu va veni singură, nu va coborî peste lume printr-un miracol care ne eliberează de responsabilitate și nu va fi păstrată definitiv printr-o singură semnătură, ci trebuie aleasă în fiecare generație, în fiecare criză și în fiecare conștiință, iar alegerea începe printr-un refuz simplu și fundamental: nu vom accepta ca ultimul cuvânt al inteligenței umane să fie ordinul de distrugere, nu vom permite ca ultimul monument al civilizației să fie ruina ei și nu vom ceda viitorul fricii, urii și războiului.

DECLARAȚIA UNIVERSALĂ PENTRU PACE ȘI SUPRAVIEȚUIREA OMENIRII

Angajamentul final al cărții-manifest

PREAMBUL

Noi, oamenii acestei lumi, aparținând unor națiuni, culturi, religii, tradiții și sisteme politice diferite, dar uniți prin aceeași demnitate umană, aceeași vulnerabilitate în fața războiului și aceeași dependență de echilibrul fragil al Terrei, proclamăm că viața, pacea, libertatea, dreptatea și continuitatea generațiilor viitoare reprezintă valori superioare oricărei ambiții de dominație, oricărui avantaj strategic temporar și oricărei ideologii care pretinde că poate justifica distrugerea în masă a ființelor umane.

Conștienți că omenirea a dobândit o putere științifică și tehnologică fără precedent, prin care poate vindeca boli, diminua suferința, comunica instantaneu, explora universul și crea condiții de viață mai bune, dar și o putere de distrugere capabilă să devasteze civilizația, să afecteze ireversibil mediul și să anuleze viitorul unor generații care nu pot participa la deciziile prezentului, afirmăm că progresul lipsit de conștiință, responsabilitate și limite nu constituie o garanție a supraviețuirii, ci poate deveni instrumentul prăbușirii omului prin propria sa inteligență.

Alarmându-ne în fața războaielor regionale care riscă să fuzioneze, a acumulării armamentelor nucleare și convenționale, a slăbirii tratatelor, a deteriorării diplomației, a folosirii economiei, informației, spațiului și tehnologiei drept arme, a degradării mediului și a răspândirii urii colective,

declarăm că niciun stat, oricât de puternic ar fi, nu-și poate asigura securitatea durabilă într-o lume în care celelalte state sunt menținute permanent în teamă, insecuritate, sărăcie și umilire, deoarece pacea este indivizibilă, iar distrugerea produsă într-o regiune se poate răspândi economic, umanitar, climatic, tehnologic și militar asupra întregii planete.

Recunoscând că răspunderea principală pentru prevenirea războiului revine guvernelor, parlamentelor, organizațiilor internaționale și conducătorilor structurilor militare, dar că popoarele, instituțiile educaționale, comunitățile religioase, presa, oamenii de știință, companiile și societatea civilă au obligația de a nu alimenta ura, manipularea și violența, proclamăm această Declarație drept chemare adresată tuturor oamenilor și tuturor instituțiilor, pentru ca pacea să nu rămână o speranță lipsită de putere, ci să devină principiu de guvernare, normă de comportament, obligație juridică și responsabilitate morală.

ARTICOLUL I

Supremația vieții și a supraviețuirii omenirii

Viața fiecărei ființe umane posedă o valoare care nu poate fi redusă de naționalitate, rasă, religie, limbă, statut social, ideologie sau apartenența la una dintre părțile unui conflict, iar protejarea continuității vieții pe Terra trebuie recunoscută drept obligație fundamentală a tuturor statelor și drept limită supremă a oricărei acțiuni politice sau militare, astfel încât niciun interes teritorial, economic, strategic, religios ori ideologic să nu poată justifica declanșarea unei catastrofe capabile să distrugă civilizația, să provoace exterminarea unor populații și să compromită dreptul generațiilor viitoare de a se naște și de a trăi pe o planetă locuibilă.

ARTICOLUL II

Dreptul la pace și obligația prevenirii războiului

Fiecare persoană și fiecare popor au dreptul de a trăi în pace, fără amenințarea agresiunii, exterminării, ocupației, terorii, represaliilor colective

sau folosirii armelor de distrugere în masă, iar statele au obligația de a preveni războiul prin avertizare timpurie, comunicare, negocieri, mediere, arbitraj, recurgerea la dreptul internațional și toate celelalte mijloace pașnice disponibile, fără a aștepta ca violența să atingă dimensiuni care fac intervenția diplomatică tardivă, costisitoare și incapabilă să readucă la viață victimele.

ARTICOLUL III

Interzicerea drumului către războiul nuclear

Statele posesoare de arme nucleare trebuie să reafirme fără echivoc că un război nuclear nu poate fi câștigat și nu trebuie declanșat niciodată, să înceteze folosirea amenințării nucleare pentru intimidare și obținerea avantajelor politice, să reducă rolul acestor arme în doctrinele lor, să ofere garanții statelor care nu le posedă și să negocieze reduceri reciproce, progresive, verificabile și ireversibile ale arsenalelor, deoarece noțiunea unui război nuclear limitat rămâne o iluzie periculoasă, întemeiată pe presupunerea imposibil de garantat că frica, eroarea, răzbunarea și escaladarea ar putea fi controlate după prima detonare.

ARTICOLUL IV

Controlul uman asupra armelor și interzicerea deciziei automate de ucidere

Nicio inteligență artificială, niciun algoritm și niciun sistem autonom nu trebuie să primească autoritatea de a iniția folosirea armelor nucleare, de a selecta și ataca ființe umane fără un control uman real ori de a lua decizii militare ireversibile la o viteză care exclude analiza morală, juridică și politică, iar oamenii de știință, inginerii, companiile și autoritățile care dezvoltă sau utilizează asemenea tehnologii trebuie să rămână identificabili și răspunzători pentru consecințele lor, fără a putea invoca autonomia tehnică a sistemului pentru a ascunde responsabilitatea omenească.

ARTICOLUL V

Comunicarea permanentă dintre adversari

Statele, inclusiv cele aflate în conflict, au obligația de a menține canale diplomatice, politice și militare prin care să poată clarifica incidentele, verifica informațiile, transmite avertismente și negocia măsuri de reducere a riscului, deoarece comunicarea nu reprezintă aprobare, slăbiciune sau capitulare, ci mecanismul esențial prin care o eroare, o provocare, o alarmă falsă ori o acțiune neautorizată poate fi împiedicată să devină război, iar atunci când relațiile directe sunt întrerupte trebuie desemnați mediatori, state protectoare sau reprezentanți internaționali capabili să mențină legătura.

ARTICOLUL VI

Soluționarea pașnică și medierea obligatorie

Înainte de declanșării sau extinderii unei acțiuni militare, părțile trebuie să accepte examinarea serioasă a medierii, negocierii, arbitrajului și jurisdicției internaționale, să prezinte revendicările și probele relevante și să răspundă propunerilor de pace, fără ca participarea la dialog să însemne recunoașterea legitimității tuturor pretențiilor, iar mediatorii trebuie să fie competenți, imparțiali în administrarea procesului, independenți de interesele marilor puteri și fideli principiilor dreptului, astfel încât diplomația să nu devină spectacol, mijloc de amânare sau instrument pentru legitimarea faptului împlinit.

ARTICOLUL VII

Protecția necondiționată a civililor

Populația civilă, copiii, răniții, bolnavii, persoanele în vârstă, refugiații, prizonierii și personalul medical, umanitar ori religios trebuie protejați în orice împrejurare, iar atacurile intenționate sau disproporționate asupra

spitalelor, școlilor, locuințelor, rețelelor de apă, centralelor energetice, instalațiilor nucleare civile, barajelor, depozitelor de hrană și coridoarelor umanitare trebuie investigate și sancționate indiferent de identitatea autorului, deoarece necesitatea militară nu poate deveni formulă generală pentru distrugerea condițiilor de viață și pedepsirea colectivă a comunităților.

ARTICOLUL VIII

Universalitatea dreptului și refuzul standardelor duble

Dreptul internațional trebuie aplicat în funcție de natura faptelor și a probelor, nu de puterea statului, apartenența la o alianță sau valoarea sa strategică, iar suveranitatea, integritatea teritorială, autoapărarea, protecția civililor și interdicția atrocităților nu pot primi interpretări convenabile de la un conflict la altul, deoarece fiecare standard dublu slăbește regula, distruge încrederea și oferă viitorilor agresori justificări pentru propriile încălcări, fără ca această consecvență să impună echivalarea artificială a agresorului cu victima sau ignorarea diferențelor juridice dintre situații.

ARTICOLUL IX

Dezarmarea, controlul armamentelor și transparența militară

Toate statele, iar în primul rând cele care posedă cele mai mari arsenale, trebuie să reia și să extindă negocierile privind limitarea armelor nucleare, convenționale, biologice, chimice, cibernetice, spațiale și autonome, să accepte plafoane, schimburi de date, notificarea exercițiilor și lansărilor, inspecții și mecanisme de verificare, deoarece controlul armamentelor nu se întemeiază pe încredere oarbă, ci pe neîncrederea administrată prin norme și dovezi, iar acumularea fără limite nu produce securitate absolută, ci multiplică posibilitățile accidentului, proliferării, sabotajului, furtului și folosirii neautorizate.

ARTICOLUL X

Protejarea spațiului cosmic, mediului cibernetic și infrastructurilor vitale

Spațiul cosmic și mediul cibernetic trebuie protejate împotriva transformării lor în domenii ale unei confruntări nelimitate, iar sateliții civili, sistemele de avertizare, comunicațiile de urgență, spitalele, rețelele energetice, serviciile financiare, instalațiile de apă și alte infrastructuri esențiale trebuie recunoscute ca obiective a căror distrugere poate produce suferințe umanitare masive și escaladare strategică, motiv pentru care statele trebuie să interzică atacurile ciberneticе îndreptate împotriva acestora, să notifice incidentele periculoase și să coopereze la identificarea autorilor pe baza unor probe verificate, nu a acuzațiilor formulate sub presiunea momentului.

ARTICOLUL XI

Adevărul, informarea responsabilă și apărarea conștiinței publice

Popoarele au dreptul la informații corecte privind cauzele, costurile și obiectivele conflictelor, iar guvernele, presa, platformele digitale și formatorii de opinie au obligația de a nu fabrica, ascunde sau răspândi deliberat informații destinate provocării urii, panicii și violenței, fără ca lupta împotriva dezinformării să fie folosită pentru suprimarea libertății de exprimare și a criticii legitime; educația pentru gândire critică, verificarea surselor și diferențierea faptelor de propagandă trebuie considerate măsuri de securitate democratică, deoarece o societate manipulată poate fi împinsă să ceară un război ale cărui consecințe nu le înțelege.

ARTICOLUL XII

Protejarea Terrei ca fundament al păcii

Terra, cu atmosfera, apele, solurile, pădurile, oceanele, biodiversitatea și echilibrele sale climatice, reprezintă patrimoniul comun al generațiilor prezente și viitoare, iar niciun stat, grup sau conducător nu are dreptul moral de a provoca prin război, exploatare iresponsabilă ori contaminare daune capabile să compromită pe termen lung condițiile vieții, motiv pentru care prevenirea conflictelor trebuie unită cu protejarea mediului, cooperarea pentru apă și hrană, refacerea ecosistemelor și interzicerea atacurilor asupra instalațiilor a căror distrugere poate produce catastrofe ecologice transfrontaliere.

ARTICOLUL XIII

Securitatea umană, dezvoltarea și prevenirea cauzelor conflictului

Pacea nu poate fi durabilă acolo unde foametea, lipsa apei, bolile, corupția, discriminarea, sărăcia extremă și absența perspectivelor distrug demnitatea oamenilor și îi fac vulnerabili radicalizării, manipulării și recrutării violente, de aceea statele trebuie să considere sănătatea, educația, locuința, hrana, munca demnă și adaptarea climatică drept componente ale securității, să direcționeze o parte echitabilă a resurselor către prevenirea cauzelor războiului și să înțeleagă că o societate nu este cu adevărat apărută dacă posedă armament modern, dar nu poate proteja viața zilnică a cetățenilor săi.

ARTICOLUL XIV

Reforma și întărirea instituțiilor internaționale

Organizația Națiunilor Unite și instituțiile regionale trebuie reformate pentru a deveni mai reprezentative, mai transparente, mai bine finanțate și mai capabile să intervină preventiv, iar utilizarea dreptului de veto în situații de genocid, atrocități în masă, catastrofă umanitară ori pericol nuclear trebuie limitată și însoțită de justificare publică, evaluare juridică și prezentarea unei soluții alternative, deoarece privilegiul marilor puteri nu poate anula răspunderea lor față de întreaga omenire, iar eșecul instituțiilor nu trebuie invocat pentru desființarea singurului cadru universal de dialog, ci pentru transformarea lui.

ARTICOLUL XV

Răspunderea decidenților și controlul democratic al puterii militare

Niciun conducător, guvern, comandament sau serviciu de informații nu trebuie să poată declanșa ori extinde un război prin manipularea probelor, ascunderea costurilor și eliminarea controlului democratic, iar deciziile privind folosirea forței trebuie supuse procedurilor constituționale, examinării parlamentare, evaluării juridice și responsabilității personale, cu protejarea informațiilor legitim secrete, dar fără transformarea secretului într-un paravan al abuzului; după fiecare criză trebuie stabilit ce avertismente au existat, cine le-a ignorat, ce informații s-au dovedit false și cum pot fi prevenite repetarea erorilor și impunitatea.

ARTICOLUL XVI

Educația, cultura și credința în slujba păcii

Școlile, universitățile, instituțiile culturale și comunitățile religioase trebuie să cultive respectul pentru viață, adevăr, demnitate și diversitate, să prezinte istoria războaielor fără glorificarea violenței și fără demonizarea ereditară a popoarelor, să păstreze memoria victimelor și să împiedice folosirea patriotismului, identității ori numelui lui Dumnezeu pentru justificarea urii, deoarece pacea nu se construiește numai prin tratate, ci și prin conștiințele oamenilor care refuză să transmită copiilor răzbunarea și prejudecățile primite din trecut.

ARTICOLUL XVII

Participarea popoarelor și responsabilitatea societății civile

Cetățenii au dreptul și datoria de a cere conducătorilor să justifice politicile de securitate, să demonstreze că au încercat căile pașnice, să protejeze civilii și să respecte dreptul, iar organizațiile societății civile, sindicatele, comunitățile profesionale, organizațiile umanitare, asociațiile de femei și tineri, mediul academic și reprezentanții victimelor trebuie incluși în procesele de pace, deoarece acordurile negociate exclusiv între elite pot opri temporar focul, dar nu pot reconstrui încrederea, administra memoria și crea instituțiile prin care oamenii vor trăi împreună după încheierea războiului.

ARTICOLUL XVIII

Verificarea angajamentelor și evaluarea periodică

Aplicarea prezentei Declarații trebuie urmărită prin raportări publice, indicatori, termene, mecanisme independente de evaluare și reuniuni periodice în care statele să prezinte progresele privind reducerea riscurilor, funcționarea canalelor de comunicare, protejarea civililor, controlul armamentelor, reglementarea tehnologiilor și finanțarea prevenirii, deoarece angajamentul lipsit de verificare poate rămâne simplă promisiune, iar încălcările trebuie examinate consecvent și întâmpinate prin măsuri proporționale, orientate spre restabilirea respectării regulilor și prevenirea escaladării, nu spre pedepsirea colectivă a populațiilor.

ARTICOLUL XIX

Drepturile generațiilor viitoare

Generațiile care nu s-au născut încă au dreptul moral la existență, pace, un mediu sănătos și păstrarea patrimoniului natural, cultural și spiritual al omenirii, iar cei care decid în prezent trebuie să ia în considerare interesele acestor ființe umane lipsite de voce politică, dar care vor suporta timp de decenii sau secole consecințele războaielor, contaminării, datoriilor, distrugerii ecosistemelor și tehnologiilor scăpate de sub control, astfel încât libertatea prezentului să nu devină condamnarea viitorului.

ARTICOLUL XX

Angajamentul suprem pentru pace și supraviețuire

Statele, instituțiile și oamenii sunt chemați să recunoască faptul că pacea nu reprezintă un semn de slăbiciune, ci forma cea mai înaltă a responsabilității, că dialogul nu înseamnă abandonarea dreptății, ci crearea condițiilor prin care aceasta poate fi urmărită fără exterminare, că securitatea nu poate fi obținută prin nesiguranța permanentă a celorlalți și că nicio victorie nu are valoare dacă distruge lumea în care ar trebui să fie celebrată; prin urmare, toate conflictele, ambițiile și diferențele trebuie menținute sub limita dincolo de care viața, demnitatea umană și continuitatea civilizației ar fi amenințate ireversibil.

ANGAJAMENTUL FINAL

Noi, cei care susținem această Declarație, ne angajăm să nu urâm popoare pentru faptele conducătorilor lor, să nu justificăm crimele atunci când sunt săvârșite de propria tabără, să nu răspândim deliberat minciuna, să nu transformăm credința, patriotismul, știința și tehnologia în instrumente ale distrugerii și să apărăm prin mijloace pașnice, legale și democratice dreptul fiecărui om la viață, demnitate și viitor.

Ne angajăm să cerem conducătorilor dialog înaintea atacului, verificare înaintea acuzației, mediere înaintea escaladării, protejarea civililor în timpul oricărui conflict, control uman asupra armelor, limitarea și reducerea arsenalelor, respectarea dreptului fără standarde duble și cooperare internațională pentru apărarea Terrei, deoarece tăcerea în fața pericolului nu mai poate fi considerată neutralitate atunci când consecințele pot cuprinde întreaga omenire.

Ne angajăm să transmitem generațiilor viitoare nu ura pe care am moștenit-o, ci înțelepciunea desprinsă din suferințele trecutului, nu teama de celălalt, ci capacitatea de a-l înțelege fără a renunța la adevăr, nu o planetă transformată în depozit de arme și ruine, ci o lume în care inteligența omului este condusă de conștiință, puterea este limitată de responsabilitate, iar dreptatea este apărată fără sacrificarea vieții.

Declarăm, în numele prezentului și al viitorului, că niciun conducător, niciun stat, nicio alianță, nicio ideologie, nicio frontieră, nicio ambiție și nicio promisiune de victorie nu au dreptul de a condamna omenirea la ultimul său război, deoarece Terra nu aparține unei singure generații, unei singure puteri sau unei singure civilizații, ci reprezintă casa comună a vieții, pe care avem obligația de a o proteja și de a o transmite mai departe.

În fața istoriei, a conștiinței, a lui Dumnezeu pentru cei care cred și a responsabilității universale pentru toți oamenii, alegem pacea, nu ca pe o fugă din fața pericolului, ci ca pe un act de curaj, alegem dialogul, nu ca pe o renunțare la dreptate, ci ca pe singura cale prin care dreptatea poate salva în loc să distrugă, alegem viața, nu pentru că lumea ar fi lipsită de rău, ci pentru că răul nu trebuie lăsat să pronunțe ultimul cuvânt al civilizației.

**PACEA SAU ULTIMUL RĂZBOI - ALEGEREA NE APARTINE, IAR
TIMPUL ALEGERII ESTE ACUM.**

AUTORII